

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

ગુજરાતની ઉચ્ચ ન્યાયાલય , અમદાવાદ

આર/વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૩૪૦૨ સન ૨૦૨૧ સાથે

દીવાની અરજી (પક્ષકાર તરીકે જોડવા બાબત) નં. ૧ સન ૨૦૨૧,

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય શ્રી ન્યાયાધીશ જે.બી. પારડીવાળા હસ્તાક્ષરિત/– અને માનનીય શ્રી ન્યાયાધીશ ઇલેશ જે. પોરા હસ્તાક્ષરિત/–

=====

૧	સ્થાનિક અખબારોના પ્રતિનિધિઓને ચુકાદો જોવા માટે મંજૂરી આપવામાં આવી શકે કે નહીં?	હા
૨	રિપોર્ટરને સંદર્ભ માટે મોકલવાનું કે નહીં ?	હા
૩	શું લોર્ડશીપ્સ ચુકાદાની સ્વચ્છ નકલ જોવાની ઇચ્છા ધરાવે છે ?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન સંબંધે અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ આદેશ અંગે કાનૂનનો કોઈ સારભૂત પ્રશ્ન સંકળાયેલો છે?	ના

=====

સુકેશભાઈ મેઘજીભાઈ બાવાલિયા – – વિરુદ્ધ – – રાજ્ય ચૂંટણી આયોગ

=====

હાજરી: પિટિશનર(એસ) નં. ૧,૧૦,૧૧,૧૨,૧૩,૧૪,૨,૩,૪,૫,૬,૭,૮,૯ તરફથી શ્રી એ.જે. યાજ્ઞિક.

શ્રી મિહિર જોશી, પરિષ્ક વકીલ, સાથે શ્રીમતી રૂપાલ આર પટેલ, પ્રતિવાદી(ઓ) ક્રમાંક ૧ માટે.

પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૨, ૩ માટે સુશ્રી મનીષા લલકુમાર શાહ, સરકારી વકીલ સાથે
સુશ્રી ઐશ્વર્યા ગુપ્તા, એ.જી.પી.

=====

કોરમ: માનનીય શ્રી ન્યાયાધીશ જે.બી. પારડીવાળા અને

માનનીય શ્રી ન્યાયાધીશ ઇલેશ જે. વોરા

તારીખ : ૨૬/૦૨/૨૦૨૧ સી.એ.વી. ચુકાદો

(મુજબ : માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ જે.બી. પારડીવાળા)

૧. ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની આ રિટ અરજી દ્વારા, બોટાદ જિલ્લા પંચાયતની ચૂંટણી લડવા ઇચ્છુક રિટ અરજદારોએ નીચે મુજબની રાહતો માટે પ્રાર્થના કરી છે :

“(એ) લોર્ડશીપ્સ પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારી દ્વારા અરજદારોને જારી કરવામાં આવેલા તા. ૧૫.૦૨.૨૦૨૧ ના, આ સાથે પરિશિષ્ટ – ડી (કોલી) તરીકે જોડાયેલા વિવાદિત આદેશોને રદ કરવા અને વધુમાં તે આદેશોને ગેરકાયદેસર, અસંવિધાનિક અને મનસ્વી જાહેર કરવા કૃપા કરે;

(બી) લોર્ડશીપ્સ પ્રતિવાદીઓ તથા પ્રતિવાદી ચૂંટણી આયોગ તેમજ બોટાદ જિલ્લા પંચાયત ચૂંટણીના પ્રભારી ચૂંટણી અધિકારીને અરજદારોનું અધિકૃતપત્ર/નામનિર્દેશન સ્વીકારવા અને તેમને કાયદા તથા બંધારણની જોગવાઈઓ અનુસાર ચૂંટણી લડવાની મંજૂરી આપવા માટે આદેશ કરે તે માટે કૃપા કરે;

(સી) હાલની અરજી બાકી રહેલી હોય ત્યારે અને/અથવા તેના અંતિમ નિકાલ દરમિયાન, પ્રતિવાદી રાજ્ય ચૂંટણી આયોગ તથા બોટાદ જિલ્લા પંચાયતની ચૂંટણીના પ્રભારી ચૂંટણી અધિકારીને અરજદારોનું આદેશપત્ર/ ઉમેદવારીપત્ર સ્વીકારવા તથા તેમને કાયદા અને બંધારણની જોગવાઈઓ અનુસાર ચૂંટણી લડવાની મંજૂરી આપવા અંગે આદેશ કરવામાં આવે તેવી કૃપા કરશો;

(ડી) લોર્ડશીપ્સ અરજદારના સોગંદનામાથી મુક્તિ આપવા તથા પ્રવર્તમાન

મહામારીને કારણે તમામ પરિશિષ્ટોની ટાઈપ કરેલી નકલોથી પણ વધુમાં મુક્તિ આપવા કૃપા કરે;

(ઈ) ન્યાયના હિતમાં યોગ્ય અને ઉચિત માનવામાં આવે તેવી અન્ય કોઈપણ અને વધુ રાહતો મંજૂર કરવી. ”

૨. આ રિટ અરજી ઉદ્ભવવા પામવાના તથ્યો, રિટ અરજદારોના પોતાના શબ્દોમાં, જેમ રિટ અરજીના સ્મરણપત્રમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા છે, તે નીચે મુજબ છે :

“હાલની અરજી રજૂ કરવા માટેનો દાવાના કારણનો આધાર અરજદારો આ માનનીય અદાલતની પૂર્ણ સત્તાઓના પ્રયોગ હેઠળ હસ્તક્ષેપ માગવા મજબૂર બન્યા છે, કારણ કે અરજદારોએ તેમનાં ફોર્મ ક અને ખ બંને નિર્ધારિત અંતિમ મુદતની અંદર, એટલે કે ૧૩.૦૨.૨૦૨૧ના રોજ બપોરે ૩ વાગ્યા પહેલાં જ રજૂ કર્યા હોવા છતાં, પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારીએ પક્ષના પ્રતિનિધિઓના હસ્તાક્ષરો જોડાયેલા ન હોવાની એક તકનિકી ભૂલના આધાર પર અરજદારોની ઉમેદવારી પર વિચાર કરવાનો ઇનકાર કર્યો છે. પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારી તરફથી કરવામાં આવેલો એવો ઇનકાર અનોચિત્યપૂર્ણ અને અકારણ છે, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે અરજદારોએ તકનિકી ખામીઓ દૂર કરી હતી અને તપાસણીનો સમય ૧૫.૦૨.૨૧ના રોજ બપોરે ૩ વાગ્યે પૂર્ણ થાય તે પહેલાં જ ફોર્મ રજૂ કરી દીધું હતું. આગળ વધુ એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે તમામ આવશ્યક દસ્તાવેજો અરજદારો દ્વારા નિર્ધારિત સમયમર્યાદાની અંદર અને કાયદા અનુસાર રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. તેમ છતાં, પક્ષના નિયુક્ત અધિકારીઓએ ફોર્મ-કે પર તેમના હસ્તાક્ષરો કર્યા નહોતા. નોંધવું જરૂરી છે કે જ્યાં સુધી ફોર્મ-ખનો સંબંધ છે, તે નિયમિત અને સંપૂર્ણ છે અને તેમાં કાયદા મુજબ આવશ્યક એવા હસ્તાક્ષરો સમાવિષ્ટ છે. હાલની આ અરજિ, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, રાજ્ય ચૂંટણી આયોગ તેમજ બોટાદ જિલ્લાની જવાબદારી ધરાવતા ચૂંટણી અધિકારીને અરજદારોનું ઉમેદવારીપત્ર સ્વીકારવા અને તેમને કાયદા અનુસાર ચૂંટણી લડવાની મંજૂરી

આપવા દિશા આપવાની માંગ સાથે દાખલ કરવામાં આવી રહી છે; અન્યથા, આવી ચૂંટણી સ્વતંત્ર અને નિષ્પક્ષ ચૂંટણી ગણાશે નહીં, પરંતુ બિનહરીફ ચૂંટણી બની રહેશે, કારણ કે એક રાજકીય પક્ષના તમામ સભ્યોના ઉમેદવારીપત્રો સ્વીકારવામાં ઇનકાર કરવામાં આવ્યો છે, જેના પરિણામે એક નિશ્ચિત પક્ષના સભ્યોને બિનહરીફ વિજય પ્રાપ્ત થશે. એવું જણાવવામાં આવે છે કે યોગ્ય ફોર્મ-કેએચ તપાસણીની અવધિ પૂર્ણ થાય તે પહેલાં જ સબમિટ કરવામાં આવ્યું હતું અને તે જ પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારી દ્વારા અંદર નોંધવામાં પણ આવ્યું હતું. તેમ છતાં, ભાજપના એક મંત્રીના હસ્તક્ષેપને કારણે, પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારીએ અંતિમ ક્ષણે બદલાયેલા/સુધારેલા ફોર્મો સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો. વધુમાં એવું જણાવવામાં આવે છે અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે થોડા જ દિવસો પહેલાં સમાન તથ્યપરિસ્થિતિમાં રાજકોટ ખાતેના ચૂંટણી અધિકારીએ ત્યાંના ઉમેદવારોને જરૂરી સુધારા કરવાની પરવાનગી આપી હતી અને ત્યારબાદ સુધારેલું ફોર્મ ચૂંટણી અધિકારી દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું.

અરજદારોએ વિવિધ સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ ઔપચારિક પ્રતિનિધિત્વો કર્યા છે, જે અવગણવામાં આવ્યા છે અને જેના કોઈ જવાબ આપવામાં આવ્યા નથી, અને તેથી આ માનનીય અદાલતનો આશ્રય લેવાનો સિવાય અરજદારો પાસે અન્ય કોઈ ઉપાય રહ્યો નથી.

આથી હાલની અરજી.

અરજદારો ભારતના નાગરિકો છે અને તેઓને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ રિટ અધિકારક્ષેત્રનો આશ્રય લઈને મૂળભૂત હકો, કાયદેસર હકો તથા અન્ય સ્થાપિત હકોના રક્ષણ અને અમલીકરણનો હક છે.

પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧, ચૂંટણી આયુક્ત મારફતે પ્રતિનિધિત્વ પામેલ રાજ્ય ચૂંટણી પંચ છે. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨, જિલ્લો બોટાદની જિલ્લા પંચાયત ચૂંટણીના પ્રભારી ચૂંટણી

અધિકારી છે. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૩, કલેક્ટર, જિલ્લો બોટાદ છે. તેથી, તેઓ બધા ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૨ માં અવતરીત અર્થમાં “રાજ્ય” છે અને આથી ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની રિટ અરજી તેઓ સામે જાળવાપાત્ર છે.

હકીકતો:

એવું જણાવવામાં આવે છે કે અરજદારો બોટાદ જિલ્લાના નિવાસીઓ છે, જેમના નામ મતદાર યાદીમાં સમાવેશ પામેલ છે.

એવું જણાવવામાં આવે છે કે તમામ અરજદારો બોટાદ જિલ્લાનાં બોટાદ અને ગઢડા તાલુકાઓમાં યોજનારી પંચાયત ચૂંટણી માટે સ્પર્ધા કરી રહ્યા છે.

આગળ વધુમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે પ્રતિવાદી રાજ્ય ચૂંટણી પંચે કોરોનાને કારણે એકવાર ચૂંટણી યોજવાની પ્રક્રિયા મુલતવી રાખ્યા બાદ, ચૂંટણીનો નવો કાર્યક્રમ જાહેર કર્યો છે અને હાલ તે જ પ્રક્રિયા અમલમાં છે.

એવું જણાવવામાં અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે ઉમેદવારીપત્રો ૮મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૨૧થી ૧૩મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૨૧ સુધી દાખલ/રજૂ કરવાના હતા. એવું જણાવવામાં આવે છે કે એક જ રાજકીય પક્ષ સાથે સંકળાયેલા તમામ અરજદારોએ પંચાયતની ચૂંટણી લડવા માટે તેમના ઉમેદવારીપત્રો પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારી સમક્ષ રજૂ કર્યા છે.

એવું જણાવવામાં આવે છે કે પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારી સમક્ષ ઉમેદવારીપત્રો દાખલ કરવા/સબમિટ કરવા અનુસંધાને, અરજદારોને વધુમાં ફોર્મ-ક અને ફોર્મ-ખ એમ વધુ બે ફોર્મ રજૂ કરવાની આવશ્યકતા છે.

એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે ફોર્મ-કે એ એક સામાન્ય પ્રપત્ર છે, જે એક જ પક્ષના તમામ ઉમેદવારોની તરફથી આ દર્શાવતા રજૂ કરવામાં આવે છે કે ઉમેદવારો તેમના પક્ષના જણાવાયેલા પક્ષચિહ્ન પર ચૂંટણી લડશે. ઉક્ત પ્રપત્ર પણ, જેમાં અરજદારોનાં નામો સમાવેશ પામે છે, નિયમિત રીતે રજૂ કરવામાં આવ્યું છે.

એવું દર્શાવવામાં અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે ફોર્મ-કે અને ઉમેદવારી પત્રો રજૂ કરવામાં આવ્યા બાદ, તા. ૧૩.૦૨.૨૦૨૧ના રોજ અરજદારોને તેમનું વ્યક્તિગત ફોર્મ-કેએચ, જેને મંડેટ/મંડેટ ફોર્મ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે, તે પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારી સમક્ષ રજૂ કરવાનું આવશ્યક હતું. ઉક્ત ફોર્મ પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારી સમક્ષ તા. ૧૩.૦૨.૨૦૨૧ના રોજ બપોરે ૦૩:૦૦ વાગ્યા સુધીમાં યથાવત રીતે ભરેલું રજૂ કરવાનું હતું.

આગળ એવું પણ જણાવવામાં અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે ફોર્મ-ખ અંગે, તે નિયમસર છે અને તેમાં કોઈપણ પ્રકારની ખામી નથી. જોકે, ફોર્મ-ક, જેમાં એવું દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે ઉમેદવારો તેમની પક્ષના જણાવ્યા મુજબ પક્ષના પ્રતીક પર ચૂંટણી લડશે, તેમાં શ્રી પટેલ બાલુભાઈ બલદેવદાસ (ચેરિમેન-ઇલેક્શન કમિટી) અને શ્રી દવે વિજય રતિલાલ (વાઈસ પ્રેસિડેન્ટ) ની સહીઓ નહોતી, જેઓ કોંગ્રેસ પક્ષના નિયુક્ત/જવાબદાર અધિકારીઓ છે. એવું જણાવવામાં અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે પક્ષ પ્રમુખ, એટલે કે શ્રી અમિત અજિતસિંહ ચાવડા, ની સહી ફોર્મ-કમાં સ્પષ્ટપણે હતી.

એવું જણાવવામાં આવે છે અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે જ્યારે ફોર્મ રજૂ કરવામાં આવ્યું, ત્યારે પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારીએ એવો ઉલ્લેખ કર્યો કે ઉપરોક્ત

વ્યક્તિઓના હસ્તાક્ષરો તેમાં ન હોવાથી, ફોર્મ બપોરે ૩ વાગ્યા પહેલાં ફરીથી રજૂ કરવું જરૂરી હતું. જેઓના હસ્તાક્ષરો મેળવવાના હતા તે વ્યક્તિઓ અમદાવાદમાં હોવાથી, તેમના હસ્તાક્ષરો મેળવવામાં થોડો સમય લાગ્યો અને તે માત્ર ૬ વાગ્યા સુધીમાં જ મેળવી શકાયા.

૧૩.૦૨.૨૦૨૧ ના રોજ બપોર બાદ સુધીમાં પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારીનું કાર્યાલય બંધ થઈ ચૂક્યું હતું.

એવું જણાવવામાં અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે ફરી એકવાર સોમવારે, એટલે કે ૧૫મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૨૧ના રોજ, અત્રેના અરજદારો પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારીનો સંપર્ક કર્યો હતો, જેમણે તેમને જાણ કરી હતી કે રજૂ કરાયેલા ફોર્મોમાં તકનીકી ભૂલ હતી અને તે જ સુધારીને પુનઃ રજૂ કરવા જરૂરી છે જેથી તેની આગળની કાર્યવાહી કરી શકાય. તે મુજબ, અરજદારો, જેઓ પહેલેથી જ સુધારેલા ફોર્મો સાથે ત્યાં ગયા હતા, તેમણે તે જ અંદર નોંધાવ્યા હતા અને પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારીએ તેમને જાણ કરી હતી કે ચિંતા કરવાની કોઈ જરૂર નથી અને હવે ફોર્મોની કાયદા અનુસાર ચકાસણી કરવામાં આવશે.

પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારીએ મૌખિક ખાતરી આપ્યા બાદ કે અરજદારોને ચિંતા કરવાની જરૂર નથી, કારણ કે તેમણે સુધારેલ ફોર્મ-કે રજૂ કર્યું હતું અને ફોર્મોમાં અન્ય કોઈ ખામી નહોતી, ત્યારબાદ કેટલાક અરજદારો પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારીના કાર્યાલયમાંથી નીકળી ગયા અને કેટલાક ત્યાં જ રોકાયા. ત્યારબાદ ગુજરાત રાજ્યમાં સત્તાઝૂક પક્ષના મંત્રી શ્રી સૌરભ પટેલ, જે બોટાદમાંથી ધારાસભ્ય પણ છે, તેઓ ચૂંટણી અધિકારીના કાર્યાલયે આવ્યા અને ઓછામાં ઓછા ૨ કલાક

સુધી ત્યાં હાજર રહ્યા. અંદાજે બપોરે ૩ વાગ્યે અરજદારોને જાણ કરવામાં આવી કે તેમના ઉમેદવારીપત્રકો નામંજૂર કરવામાં આવ્યા છે.

એવું જણાવવામાં અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે તા. ૧૫.૨.૨૦૨૧ ના રોજ સાંજે અંદાજે ૪ વાગ્યે, અત્રેના અરજદારોએ ને સંબોધીને પ્રતિનિધિત્વો રજૂ કર્યા હતા.

પ્રતિવાદી બોટાદ તથા ગઢડા તાલુકાઓના ચૂંટણી અધિકારીઓને, તેમના નામંજૂરીના નિર્ણય પર પુનર્વિચાર કરવા અને અરજદારોને ચૂંટણી લડવાની મંજૂરી આપવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી; તેવી જ પ્રકારની રજૂઆત પ્રતિવાદી જિલ્લા કલેક્ટરને પણ કરવામાં આવી હતી.

એવું જણાવવામાં આવે છે અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારીએ ખામીયુક્ત ગણાવેલું ફોર્મ—કે અગાઉ અમદાવાદ સ્થિત કોંગ્રેસ પાર્ટીના મુખ્યાલય દ્વારા રાજ્ય ચૂંટણી પંચ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. ઉક્ત ફોર્મ પર પક્ષ દ્વારા અધિકૃત કરાયેલ વ્યક્તિઓની સહી છે અને તે કોઈપણ રીતે કશી ખામી ધરાવતું નથી.

એવું જણાવવામાં અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે અરજદારો ગુજરાત પંચાયતો ચૂંટણી નિયમો, ૧૯૯૪ ના નિયમ ૧૨ અને નિયમ ૧૫ પર ભારે નિર્ભરતા મૂકે છે. ઉક્ત નિયમો ઉમેદવારીપત્રોની રજૂઆત, માન્ય ઉમેદવારી માટેની આવશ્યકતાઓ અને ઉમેદવારીપત્રો અંગે હાથ ધરાતી ચકાસણીની પ્રક્રિયા સંબંધિત છે. ઉક્ત નિયમોનું સારસ્વરૂપ, જેના પર નિર્ભરતા મૂકવામાં આવી રહી છે, એ છે કે કોઈપણ લિપિકીય અથવા તકનીકી ભૂલ સુધારી શકાય તેવી હોય છે અને જ્યાં સુધી તે મૂળભૂત સ્વરૂપની ભૂલ ન હોય ત્યાં સુધી તેને સુધારવાની મંજૂરી આપી શકાય છે. એવું

જાણાવવામાં અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે અરજદારોના ઉમેદવારીપત્રો સંપૂર્ણપણે અખંડિત છે અને કાયદા અનુસાર છે. જેનો અભાવ હતો તે માત્ર અધિકૃત અનુમોદનનો હતો અને સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૩૨૧૩/૨૦૨૧ ની ૧૫.૨.૨૦૨૧ ના રોજ થયેલી સુનાવણી દરમિયાન રાજ્ય ચૂંટણી કમિશનર શ્રી સંજય પ્રસાદે એવું નિવેદન કર્યું હતું કે “ઉમેદવારી કાયદાકીય આવશ્યકતાઓ અને કાયદાના આદેશને આધીન છે, જોકે જ્યારે આદેશની બાબત આવે છે ત્યારે તે માર્ગદર્શિકાઓને આધીન છે” અને તેથી ચૂંટણી અધિકારીને તે બાબતે વિવેકાધિકાર છે અને તે કાયદાના અક્ષરશઃ બંધનથી કડક રીતે બંધાયેલો નથી. વધુમાં, એવું જાણાવવામાં અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે હાલનો મુદ્દો આ માનનીય અદાલતના નાથાભાઈ દેવાભાઈ ઝાલા વિ. ગુજરાત રાજ્ય ના કેસમાં (એસ.સી.એ. ૧૯૨૬૧/૨૦૧૬) તા. ૨૩.૧૧.૨૦૧૬ ના નિર્ણયથી અંશતઃ આવરી લેવાયેલો છે.

એવું જાણાવવામાં અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે સમગ્ર પ્રક્રિયામાં ૪ તબક્કાઓ હોવા આવશ્યક છે, એટલે કે જાણ, તપાસ, સુનાવણી અને નિર્ણય. વર્તમાન અરજદારોને આ અરજ સાથે પરિશિષ્ટ – ડી તરીકે જોડાયેલા આક્ષેપિત આદેશોની સીધી તામિલ કરવામાં આવી હતી. અરજદારોને સાંભળવામાં આવ્યા નહોતા અને તેથી આક્ષેપિત આદેશો કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના ઉદ્વંધનમાં છે અને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉદ્વંધન કરતા હોવાને કારણે, આ માનનીય અદાલત દ્વારા રદ કરવામાં આવવા પાત્ર છે.

એવું જાણાવવામાં અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે આ સ્વીકારેલી સ્થિતિ છે કે તમામ

આવશ્યક દસ્તાવેજો/ફોર્મો ૧૩.૨.૨૧ ના રોજ બપોરે ૩ વાગ્યા સુધીની નિર્ધારિત મુદત પહેલાં રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. એવો કેસ નથી કે કોઈ દસ્તાવેજ/ફોર્મ ગેરહાજર હતો અથવા રજૂ કરવામાં આવ્યો નહોતો. ઉક્ત ફોર્મો સંબંધિત અધિકારીઓ દ્વારા અહીંના તમામ અરજદારો સાથે મળી રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. તેથી, અહીંના તમામ અરજદારો ૧૩.૦૨.૨૧ ના રોજ પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારીને ફોર્મો પહોંચાડવા માટે શારીરિક રીતે હાજર ગયા હતા. ત્યારબાદ, ૧૫.૦૨.૨૧ ના રોજ તપાસની તારીખે, ફરી એકવાર, તમામ અરજદારો પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારીના કાર્યાલયમાં શારીરિક રીતે હાજર હતા અને અગાઉ ગેરહાજર રહેલી સહીઓ સાથેનું સુધારેલ ફોર્મ-કે રજૂ કરવામાં આવ્યું અને સવારે અંદાજે ૧૦ વાગ્યે અંદર નોંધાયું હતું, તથા મૌખિક ખાતરી આપવામાં આવી હતી કે હવે કોઈ ખામી અથવા ઊણપ રહી નથી અને તેઓ ચૂંટણી લડવા પાત્ર રહેશે. ત્યારબાદ, હાલના મંત્રી શ્રી સૌરભ પટેલે ઉક્ત સ્થળની મુલાકાત લીધી અને લગભગ ૨ કલાકના સમયગાળા માટે ચૂંટણી અધિકારીને મળ્યા, જેના અનુસંધાને તરત જ અને અરજદારોને અત્યંત આશ્ચર્ય થાય તેવી રીતે, અધિકારીએ જણાવ્યું કે તેમની ઉમેદવારીપત્રકો નકારી કાઢવામાં આવી છે અને આવા નામંજૂરીનો આદેશ અહીંના અરજદારોને ૧૫.૨.૨૧ ના રોજ સાંજે અંદાજે ૭ વાગ્યે પૂરો પાડવામાં આવ્યો હતો. એવું જણાવવામાં આવે છે અને રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ભાજપ મંત્રીની હાજરી તથા ત્યારબાદ ચૂંટણી અધિકારીનું વર્તન ક્ષેષભાવ અને અપ્રામાણિકતાનો ગંધ આપે છે. તેમાં ગેરરીતિ થઈ છે અને ચૂંટણી અધિકારીની નિષ્ઠા પ્રશ્નાસ્પદ છે, ખાસ કરીને કારણ કે એ જ અધિકારીએ અહીંના અરજદારોને ખામી સુધારવા અને સવારે

૧૦ વાગ્યે સુધારેલ ફોર્મ-કે રજૂ કરવા અંગે જાણ કરી હતી. અચાનક બપોરે આશરે ૨.૩૦ વાગ્યે એ જ અધિકારી દ્વારા સંપૂર્ણ વળાંક લેવાયો છે અને ઓછામાં ઓછું એટલું તો કહી શકાય કે આવું વર્તન સંયોગવશ નથી.

એવું જણાવવામાં આવે છે અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારીએ નિષ્પક્ષ અને સ્વતંત્ર રીતે કાર્ય કર્યું નથી, પરંતુ રાજકીય સત્તાધીશોએ દોરી આપેલી રેખા અનુસાર કાર્ય કર્યું છે, અને તેથી રાજ્યના પદની પ્રતિષ્ઠાને કલંકિત કરી છે

ચૂંટણી આયોગની સત્તામાં નાગરિકોએ મૂકેલો વિશ્વાસ ભંગ કરવામાં આવ્યો છે. સમગ્ર પ્રક્રિયાને, આદરપૂર્વક રજૂ કરવામાં આવે છે કે, ભ્રષ્ટ આચરણ તરીકે ગણવી શકાય અને સમગ્ર પ્રક્રિયા સ્વતંત્ર, નિષ્પક્ષ તથા પારદર્શક ન હોવાથી, આ માનનીય અદાલત દ્વારા રદ કરવામાં આવવા પાત્ર છે. વારંવાર રિટ અદાલતોએ હસ્તક્ષેપ કર્યો છે જ્યારે ચૂંટણી પ્રક્રિયાઓ ભ્રષ્ટ આચરણ અને દુર્ભાવનાથી કલંકિત થઈ હોય. વર્તમાન કેસમાં પણ આ માનનીય અદાલતનો હસ્તક્ષેપ યોગ્ય છે, કારણ કે પ્રતિવાદી ચૂંટણી અધિકારીનું વર્તન અપ્રામાણિકતા, મનસ્વીતા અને દુર્ભાવનાની ગંધ આપે છે.

આથી, એવું જણાવવામાં આવે છે અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે, હાલની અરજિ અન્ય બાબતો સાથે, રાજ્ય ચૂંટણી આયોગ તેમજ બોટાદ જિલ્લા પંચાયતની ચૂંટણીના પ્રભારી ચૂંટણી અધિકારીને અરજદારોના અધિકૃત ઉમેદવારીપત્રને સ્વીકારવા અને તેમને કાયદા અનુસાર ચૂંટણી લડવાની મંજૂરી આપવા અંગેનો નિર્દેશ મેળવવા માટે દાખલ કરવામાં આવી રહી છે; અન્યથા, આવી ચૂંટણી મુક્ત

અને નિષ્પક્ષ ચૂંટણી રહેશે નહીં અને તેના બદલે તે બિનહરીફ ચૂંટણી બની રહેશે, કારણ કે અરજદારો સૌ એક જ રાજકીય પક્ષનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા હોવા છતાં તેમને ચૂંટણી લડવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે નહીં.”

૩. તેથી, એવું પ્રતીત થાય છે કે આવનારી બોટાદ જિલ્લા પંચાયતની ચૂંટણી લડવાના હેતુસર રિટ અરજદારોના ઉમેદવારીપત્રકો રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા તા. ૧૫મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૧ ના આદેશથી (પરિશિષ્ટ-ડી સામૂહિક રીતે) નામંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા. એવો જ એક આદેશ આ મુજબ છે :

“વાંચો : (૧) સૂચના ક્રમાંક.રાયાપછતનપછતબોટાદ – જિલ્લા.

પંચાયત ૨૦૨૧/૧ તા. ૦૮.૦૨.૨૦૨૧; (૨) ગુજરાત પંચાયતો ચૂંટણી નિયમો, ૧૯૯૪ નો નિયમ ૧૫(૨)(એ); રાજ્ય ચૂંટણી પંચના સચિવશ્રીનો આદેશ ક્રમાંક આરા.ચા.પિ./છટણી/સ્થાનિક મતવિસ્તાર ૨૨૧(૧)૨૨૦૧૨(૩) કે, તા. ૦૮.૦૨.૨૦૧૨.

(૪) બોટાદ જિલ્લા કોંગ્રેસ સમિતિના પ્રમુખનું તા. ૧૫.૦૨.૨૦૨૧નું અરજીપત્ર.

(૫) ભારતીય જનતા પાર્ટી, બોટાદ જિલ્લા પ્રમુખની તા. ૧૫.૦૨.૨૦૨૧ની વાંધા અરજી. ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત તા. ૦૮.૦૨.૨૧ની અધિસૂચના અનુસાર બોટાદ જિલ્લા પંચાયતની સામાન્ય ચૂંટણી તા. ૨૮.૦૨.૨૦૨૧ના રોજ યોજાનાર છે, જેના માટે ઉમેદવારીપત્રો સ્વીકારવાની કાર્યવાહી તા. ૦૮.૦૨.૨૦૨૧થી તા. ૧૩.૦૨.૨૦૨૧ દરમિયાન હાથ ધરવામાં આવી હતી. ઇન્ડિયન નેશનલ કોંગ્રેસના ઉમેદવારોના ઉમેદવારીપત્રો સાથે રજૂ કરવાની આવશ્યકતા ધરાવતા ફોર્મ-કે અને ફોર્મ-ખ તા. ૧૩.૦૨.૨૦૨૧ના રોજ ૧૪.૪૩ કલાકે, એટલે કે ઉમેદવારીપત્રો સ્વીકારવાની છેલ્લી

તારીખે ૧૫:૦૦ કલાક પહેલાં જમા કરાવવામાં આવ્યા હતા. પરંતુ સંબંધિત રાજકીય પક્ષના અધિકૃત પ્રતિનિધિના હસ્તાક્ષર આવશ્યક હોય તેવું ફોર્મ-કે અધિકૃત પ્રતિનિધિના હસ્તાક્ષર વિના હતું અને તે બાબતે ઇન્ડિયન નેશનલ કોંગ્રેસ પક્ષના પ્રમુખને મૌખિક રીતે જાણ પણ કરવામાં આવી હતી. ઉમેદવારીપત્રોની તપાસણી તા. ૧૫.૦૨.૨૦૨૧ના રોજ ૧૦:૦૦થી ૧૫:૦૦ કલાક દરમિયાન હાથ ધરવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત ક્રમાંક ૪ મુજબ રાજકીય પક્ષ, એટલે કે ઇન્ડિયન નેશનલ કોંગ્રેસના અધિકૃત પ્રતિનિધિ દ્વારા યોગ્ય રીતે હસ્તાક્ષરિત ફોર્મ-કે તા. ૧૫.૦૨.૨૦૨૧ના રોજ ૧૩:૨૦ કલાકે રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. જોકે અધિકૃત પ્રતિનિધિના હસ્તાક્ષર માટે રાખવામાં આવેલ સ્થાન પર તે જ હસ્તાક્ષર નહોતાં. એવું ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યું છે કે આ બાબત અજાણતા બની હતી. ઉમેદવારીપત્રોની તપાસણી દરમિયાન બોટાદ જિલ્લા ભારતીય જનતા પાર્ટીના જિલ્લા પ્રમુખે ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત ક્રમાંક ૫ મુજબ ફોર્મ-કે અંગે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો. સંબંધિત તમામ હકીકતો તેમજ ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત ક્રમાંક ૨ અને ૩ને ધ્યાનમાં લઈ નીચેનો આદેશ કરવામાં આવ્યો છે :

આદેશ

ગુજરાત પંચાયતો ચૂંટણી નિયમો, ૧૯૯૪ ના નિયમ ૧૫ ના ઉપનિયમ ૨(એ) અનુસાર તથા ગાંધીનગર સ્થિત રાજ્ય ચૂંટણી આયોગના સચિવના તા. ૦૮.૦૨.૨૦૧૨ ના આદેશની કલમ ૧૫ ના ઉપખંડો (૩), (૪) અને (૫) અનુસાર, એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે અધિકૃત પ્રતિનિધિની નમૂનારૂપ સહી તેમજ તેનું નામ સંબંધિત રિટર્નિંગ ઓફિસર અને રાજ્ય ચૂંટણી આયોગના સચિવને

ઉમેદવારીપત્રો રજૂ કરવાની છેલ્લી તારીખે બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યા પહેલાં સુધીમાં મોકલવાનું ફરજિયાત છે. ઇન્ડિયન નેશનલ કોંગ્રેસ પક્ષે તે જ તા. ૧૩.૦૨.૨૦૨૧ ના રોજ ૧૪:૪૩ કલાકે રજૂ કર્યું હતું. તેમ છતાં, ફોર્મ-કે પર અધિકૃત પ્રતિનિધિની સહી નહોતી.

ઉપરોક્ત સંદર્ભિત તથ્યોને ધ્યાનમાં લઈ, નીચે દર્શાવેલ બોટાદ જિલ્લા પંચાયતની ૭ બેઠકો માટે ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસ પક્ષના ઉમેદવારો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા ઉમેદવારી ફોર્મોને ‘અમાન્ય’ ગણવાનો આદેશ કરવામાં આવે છે, કારણ કે ઉમેદવારી ફોર્મો સાથે રજૂ કરાયેલ ફોર્મ-કે પર અધિકૃત પ્રતિનિધિના હસ્તાક્ષર ન હતા :

ક્રમ સંખ્યા	ઉમેદવારનું નામ	બેઠક ક્રમાંક અને નામ	બેઠકનું વર્ણન
૧	મુલીબેન નાગરભાઈ મકવાણા	૧-ભંભણ	અનુસૂચિત જાતિ - સ્ત્રી
૨	રાજુભાઈ તેજાભાઈ મેર	૬-કનિયાદ	અનામત વગર - સામાન્ય
૩	રેખાબહેન જગદીશભાઈ સાવાણી	૮-લખેણી	સામાન્ય - સ્ત્રી
૪	નરેશભાઈ	૯-લાઠીદડ	અનુસૂચિત

	ગોરધનભાઈ ભીલ		જનજાતિ
૫	હીરાભાઈ નરશીભાઈ ઝાંપડિયા	૧૪-પાલિયાદ	અનામત ન રાખેલ - સામાન્ય
૬	વનિતાબેન રમેશભાઈ મેર	૧૬-સર્વા	સામાન્ય - મહિલા
૭	સુકેશભાઈ મેઘજીભાઈ બાવળિયા	૧૭-તુરખા	અનામત વિનાનું - સામાન્ય

૪. રિટ-અરજદારો તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વકીલે નિષ્પક્ષપણે સ્વીકાર્યું છે તેમ, ઉમેદવારી ફોર્મ સાથે જોડાયેલ ફોર્મ-કેમાં, રિટ-અરજદારોના હિતમાં મંડેટ જારી કરવા માટે પક્ષના અધ્યક્ષ દ્વારા અધિકૃત કરાયેલા રાજકીય પક્ષના બે જવાબદાર અધિકારીઓના જરૂરી હસ્તાક્ષરો સમાવેશ પામેલા નહોતા, તે બાબત વિવાદાસ્પદ નથી. તેમ છતાં, મુખ્ય દલીલ એવી છે કે ફોર્મ-કેમાં આવેલી આવી ઊણપ અથવા ખામીનો વ્યવહાર માત્ર તાંત્રિક ખામી તરીકે થવો જોઈએ હતો, મૂળભૂત સ્વરૂપની ખામી તરીકે નહીં. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, દરેક ઉમેદવારી ફોર્મ સાથે જોડાયેલ અપૂર્ણ અથવા અમાન્ય ફોર્મ-કેના એકમાત્ર કારણસર, ઉમેદવારી ફોર્મો નામંજૂર કરવામાં આવવા જોઈએ નહોતાં. રજૂ કરાયેલ પ્રકરણ એવું છે કે રિટ-અરજદારોને આ ભૂલ સુધારવાની અને માન્ય ફોર્મ-કે નોંધ પર મૂકવાની પરવાનગી

આપવામાં આવવી જોઈએ હતી.

રિટ અરજદારોની તરફેથી કરવામાં આવેલી રજૂઆતો :

૫. વિટ અરજદારો તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી આનંદ ચાફિકે નીચે મુજબની રજૂઆતો આગળ ધરી :

(એ) એ હકીકતની પૃષ્ઠભૂમિમાં કે રિટ અરજદારોના ફોર્મ-કેમાં ઇન્ડિયન નેશનલ કોંગ્રેસના રાજ્ય પક્ષ પ્રમુખની સહી છે અને ફોર્મ-ખમાં અધિકૃત પ્રતિનિધિની સહી છે, તથા આ હકીકત સાથે કે રાજ્ય ચૂંટણી આયોગને ૧૨.૨.૨૧ના રોજ રિટ અરજદારો દ્વારા વિધિવત્ આગળ ધપાવવામાં આવેલ સહી કરેલ ફોર્મ-કે પહેલેથી જ પ્રાપ્ત થઈ ચૂક્યું છે, ફોર્મ-કેમાં અધિકૃત પ્રતિનિધિની સહીનો અભાવ, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૪૩-સી સાથે વાચવામાં આવતા ગુજરાત પંચાયતો ચૂંટણી નિયમો, ૧૯૯૪ ના નિયમ ૧૧ હેઠળ ઘડવામાં આવેલ પક્ષ પ્રતીકોના ફાળવણી અને અનામત આદેશ, ૨૦૦૮ ની કલમ ૧૫(જ) ના અર્થમાં મૂળભૂત સ્વરૂપની ખામી નથી. ઉપરોક્ત બાબત સંબંધિત આવશ્યકતાનું નોંધપાત્ર પાલન ગણાય છે; તેથી નામનંજૂરી કરતો વિવાદિત આદેશ ગેરકાયદેસર અને અસંવિધાનિક છે.

(બી) ક્ષણમાત્ર માટે એવું માનીએ કે ફોર્મ-કેમાં અધિકૃત પ્રતિનિધિના હસ્તાક્ષરનો અભાવ એક ખામી છે, તો પણ તે મૂળભૂત સ્વરૂપની ખામી નથી અને વર્તમાન રિટ-અરજીના હકીકતી પરિસ્થિતિમાં તે પરિધીય સ્વરૂપની ખામી છે. આવી ખામી સ્પષ્ટીકરણ સાથે વાંચવામાં આવેલ નિયમો, ૧૯૯૪ ના નિયમ ૧૫(જ) ના ક્ષેત્ર અને વ્યાપમાં આવે છે. નિયમ ૧૧ માંથી ઉત્પન્ન થતા અનુક્રમે ફોર્મ-કે અને ફોર્મ-કેએચ તેમજ પક્ષના ઉમેદવાર દ્વારા ફોર્મ નં. ૪ માં કરવામાં આવેલી જાહેરાત, પક્ષના

ચિહ્નો સાથે સંબંધિત માત્ર આ ત્રણ દસ્તાવેજો છે અને તે પક્ષના ચિહ્નોના ફાળવણી માટે નિર્ધારિત છે અને તેથી, આવી પરિધીય ખામીના આધારે ઉમેદવારી ફોર્મો નામંજૂર કરી શકાય તેમ નહોતાં.

(સી) ઉમેદવારીપત્રમાં કોઈ મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની ખામી નથી. ફોર્મ-કે માં પક્ષના પ્રમુખના હસ્તાક્ષર હાજર હોવા છતાં અધિકૃત પ્રતિનિધિઓના હસ્તાક્ષરની ગેરહાજરી, નિયમોનું નિયમ ૧૫ હેઠળની તપાસ દરમિયાન, નીચે મુજબનો સમાવેશ કરતી સંક્ષિપ્ત તપાસને બહાર કરતી નથી: (૧) વાંધા વિશે જાણ, (૨) તપાસ હાથ ધરવી, (૩) સાંભળવાની તક આપવી, જેમાં પ્રતિબંધનનો અધિકાર પણ સમાવેશ પામે છે, અને (૪) અંતિમ નિર્ણય. જ્યારે ઉમેદવારી ફોર્મ તેની સાથે જોડાયેલ નવ પરિશિષ્ટો સહિત કાયદા અનુસાર હોય, ફોર્મ-ખ કાયદા અનુસાર હોય, ત્યારે તપાસ દરમિયાન સંક્ષિપ્ત તપાસ હાથ ધરવામાં રિટર્નિંગ ઓફિસરની નિષ્ફળતા નિયમોના નિયમ ૧૫(૨)(૪) અને (૫) નો અનુક્રમે ભંગ કરે છે અને તેથી ઉમેદવારીપત્રોના નામંજૂરીકરણ ગેરકાયદેસર અને અસંવિધાનિક છે.

(ડી) જ્યારે પ્રતિવાદી પક્ષના ઉમેદવાર દ્વારા રિટ અરજદારોની પીઠ પાછળ લેખિત રીતે વાંધો ઉઠાવવામાં આવે અને તે સંબંધે ધ્યાન દોરવાની કાર્યવાહી નામનિર્દેશન પત્રકોના અસ્વીકાર પહેલાં પરત ફરતા અધિકારી દ્વારા કરવામાં ન આવે, તેમજ વર્તમાન રિટ અરજીની તથ્યપરિસ્થિતિમાં સંક્ષિપ્ત તપાસ હાથ ધરવામાં નિષ્ફળતા રહે અને ખંડન કરવાનો અધિકાર આપવામાં ન આવે, ત્યારે તે નિયમોના નિયમ ૧૫(૨), (૪) અને (૫)ના અનુક્રમે ઘોર ઉલ્લંઘન સમાન ગણાશે અને તેથી રિટ અરજદારોના નામનિર્દેશન પ્રપત્રોના અસ્વીકારને ગેરકાયદેસર અને અસંવિધાનિક

ગણવો પડે.

(ઈ) ખંડન કરવાનો અધિકાર તેમાં ઉમેદવારીપત્રકોના સમર્થનમાં દસ્તાવેજો રજૂ કરવાનો સમાવેશ થાય છે, જેથી અન્ય સ્પર્ધાર્થી ઉમેદવારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા વાંધાઓનો સામનો કરી શકાય અથવા જ્યારે રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા સ્વપ્રેરિત રીતે વાંધો ઉઠાવવામાં આવે, ત્યારે ચકાસણી દરમિયાન બે અધિકૃત પ્રતિનિધિઓના હસ્તાક્ષરવાળું ફોર્મ-કે રજૂ કરવું અને રિટર્નિંગ ઓફિસરની કચેરી દ્વારા કોઈ પણ નકારાત્મક નોંધ વિના તેની ચથાવિધિ કબૂલાત સાથે સ્વીકાર કરવામાં આવવું, તે મૂળભૂત સ્વરૂપની કોઈ ખામીનું સુધારણ નથી, પરંતુ ફોર્મ-ખે, જે વ્યક્તિગત અધિકૃતતા દર્શાવે છે, તે વાસ્તવમાં તે પક્ષના અધિકૃત પ્રતિનિધિ દ્વારા જ હસ્તાક્ષરિત છે જેના ચિહ્ન પર રિટ-અરજદારો ચૂંટણી લડવા ઇચ્છે છે, એવી બાબતનું માત્ર પ્રતિપાદન અને ખાતરી છે. આથી, ચકાસણીના દિવસે બે અધિકૃત પ્રતિનિધિઓના હસ્તાક્ષરવાળું ફોર્મ-કે સ્વીકારવાનો ઇનકાર કરવો એ નિયમોનો નિયમ ૧૫(૫) ના ઉલ્લંઘનમાં વાંધાના ખંડનનો અધિકાર આપવામાં નિષ્ફળતા છે અને તેથી કાયદેસર રીતે અયોગ્ય છે.

(એફ) એવું જણાવવામાં આવે છે અને રજૂ કરવામાં આવે છે કે ચકાસણી રોજકામમાં ચકાસણી જે રીતે થઈ હતી તેની સાચી સ્થિતિ પ્રતિબિંબિત થતી નથી. ચકાસણીની તારીખ એટલે કે ૧૫.૨.૨૧ ના રોજ ચકાસણી બે તબક્કામાં થઈ હતી. ચકાસણીનો પ્રથમ તબક્કો રિટર્નિંગ ઓફિસર તરફથી મૌખિક નોંધ સાથે પૂર્ણ થયો હતો કે તમામ ફોર્મો સ્વીકારવામાં આવ્યા છે અને તેની વિડિયોગ્રાફી પણ રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા કરવામાં આવી હતી. તેમ છતાં, મૌખિક ખાતરી આપવામાં આવ્યા પછી અને અડધા

ઉમેદવારો રિટર્નિંગ ઓફિસરના કાર્યાલયના ઓરડામાંથી નીકળી ગયા બાદ, રિટર્નિંગ ઓફિસરને તેમના મોબાઇલ પર શ્રી સૌરભ પટેલનો ટેલિફોન આવ્યો હતો, જે વિધાનસભામાં બોટાદ મતવિસ્તારનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા કેબિનેટ કક્ષાના પ્રધાન છે. આ પ્રકારના હસ્તક્ષેપજન્ય પરિબળોના કારણે ચકાસણીની તારીખે ચકાસણીનો બીજો તબક્કો રિટ અરજદારોની પીઠ પાછળ હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો. વિરોધી પક્ષ એટલે કે ભારતીય જનતા પાર્ટી સાથે સંકળાયેલા ઉમેદવારો દ્વારા, ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા રિટ અરજદારોની પીઠ પાછળ વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો અને તેના આધારે તમામ ઉમેદવારીપત્રો નામંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા. ચકાસણીની તારીખે સાંજે અંદાજે ૭:૦૦ વાગ્યે નિર્ણય આપવામાં આવ્યો હતો અને તે પહેલાં કેબિનેટ પ્રધાન શ્રી સૌરભ પટેલે દૃશ્ય માધ્યમો સમક્ષ જાહેર કરી દીધું હતું કે તેઓ ચૂંટણી જીતી ગયા હતા. તેથી, ઉમેદવારીપત્રોની નામંજૂરી દૂર્ભાવનાપૂર્ણ છે અને તે રાજકીય હસ્તક્ષેપનો સ્પષ્ટ સંકેત આપે છે અને, આથી, તે મનસ્વી, ભેદભાવપૂર્ણ, અવિવેકી અને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ નો ભંગ કરનાર છે.

૬. શ્રી ચાફીકે, તેમની દલીલોને સમર્થન આપવા માટે, નીચેના નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો છે :

૧. કિશોરભાઈ વલ્લભભાઈ ધામેલિયા વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય (એસ.સી.એ. નં.૮૧૩ સન ૨૦૧૩, તા. ૩૦.૦૧.૨૦૧૩ના રોજ નક્કી થયેલ);
૨. દિનેશભાઈ પાલાભાઈ પાતર વિ. ગુજરાત રાજ્ય ચૂંટણી આયોગ તથા અન્ય (એસ.સી.એ. ક્રમાંક ૧૯૨૬૧ ના ૨૦૧૬, તા. ૨૩.૧૧.૨૦૧૬ ના રોજ

નિર્ણયિત);

૩. વાઘરી જસુબેન ગોરધનભાઈ વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય એક (એસ.સી.એ. ક્રમાંક ૨૧૩૯૦ ઓફ ૨૦૧૬, તા. ૨૩.૧૨.૨૦૧૬ ના રોજ નિર્ણય થયેલ);

૪. જયાબેન વિજયભાઈ વસોયા વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય (એસસીએ નં.૨૦૯૪૧ વર્ષ ૨૦૧૬નું, તા. ૨૬.૧૨.૨૦૧૬ ના રોજ નક્કી થયેલ);

૫. બારિયા અંબાબેન વિક્રમભાઈ વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય એક, (૨૦૦૮)૧ જીએલએચ ૨૪૭;

૬. રમેશ રાઉત વિ. રવીન્દ્ર નાથ રાઉત, (૨૦૧૨)૧ એસ.સી.સી. ૭૬૨;

૭. કાલીદાસ કરસનભાઈ ચાવડા વિ. રિટર્નિંગ ઓફિસર, વડોદરા જિલ્લા પંચાયત ચૂંટણી, ચાંદોદ જિ. વડોદરા અને અન્ય એક, ૧૯૮૧ જી.એલ.એચ. ૧૬૭;

૮. રાકેશ કુમાર વિ. સુનીલ કુમાર, (૧૯૯૯)૨ એસ.સી.સી. ૪૮૯.

૭. ઉપર ઉલ્લેખિત પરિસ્થિતિઓમાં, રિટ અરજદારો તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી ચાફ્રિક પ્રાર્થના કરે છે કે તેમની રિટ અરજીમાં તત્ત્વ હોવાથી, તે મંજૂર કરવામાં આવે.

રાજ્ય ચૂંટણી આયોગ તરફથી રજૂઆતો :

૮. શ્રી મિહિર જોશી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ, જેમને રાજ્ય ચૂંટણી આયોગ તરફથી હાજર રહેલાં વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી રૂપલ પટેલે સહાય કરી હતી, તેમણે નીચે મુજબની રજૂઆતો કરી :

(એ) ૩૨ જિલ્લા પંચાયતો અને ૨૩૧ તાલુકા પંચાયતો માટેની ચૂંટણીઓ ૨૮.૦૨.૨૦૨૧ના રોજ યોજાવાની બાકી છે. ચાલુ ચૂંટણીઓ માટે કાયદાની

સંબંધિત જોગવાઈઓ નીચે મુજબ છે:

અ. ભારતનું બંધારણ: અનુચ્છેદ ૨૪૩કે (પંચાયતો માટેની ચૂંટણીઓ) અને ૨૪૩-ઓ (ચૂંટણી સંબંધિત બાબતોમાં અદાલતો દ્વારા હસ્તક્ષેપ પર પ્રતિબંધ)

બી. પંચાયતો અધિનિયમ, ૧૯૯૩: કલમ ૩૧ (નિર્ધારણ, ચૂંટણીની માન્યતા, ન્યાયાધીશ દ્વારા તપાસ અને પ્રક્રિયા)

સી. ગુજરાત પંચાયતો ચૂંટણી નિયમો, ૧૯૯૪ (નિયમો, ૧૧, ૧૨ અને ૧૫)

(બી) સ્થાનિક સંસ્થાઓની ચૂંટણી લડવા માટે ઉમેદવારના પક્ષમાં આપવામાં આવેલ રાજકીય અધિકૃતિ અનુક્રમે ફોર્મ-કે અને ફોર્મ-ખનો સમાવેશ કરે છે.

(સી) ફોર્મ-કે એ પક્ષના અધ્યક્ષ દ્વારા વ્યક્તિ(ઓ)ને સ્પર્ધાત્મક ઉમેદવારના પક્ષમાં રાજકીય આદેશપત્ર આપવાનો અધિકાર આપતી અધિકૃતિ છે.

(ડી) ફોર્મ-કેએચ એ વિવાદિત ઉમેદવારના પક્ષમાં આદેશપત્રનું અનુદાન છે.

(ઈ) બોટાદ તાલુકામાંથી બોટાદ જિલ્લા પંચાયતની ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારો એવા રિટ અરજદારો નં. ૧ થી ૭ જેટલા સુધીનો પ્રશ્ન છે, ચૂંટણી અધિકારી ઉપકલેક્ટર, બોટાદ છે. ગઢડા તાલુકામાંથી બોટાદ જિલ્લા પંચાયતની ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારો એવા રિટ અરજદારો નં. ૮ થી ૧૪ જેટલા સુધીનો પ્રશ્ન છે, ચૂંટણી અધિકારી જિલ્લા પુરવઠા અધિકારી, બોટાદ છે.

(એફ) પક્ષના અધિકૃત પ્રતિનિધિના હસ્તાક્ષર ફોર્મ-કેમાં ન હોવાથી અને તે જ ૧૩.૦૨.૨૦૨૧ના રોજ બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યાની અંતિમ સમયમર્યાદા પહેલાં રજૂ કરવામાં આવ્યું ન હતું, પરંતુ તેના બદલે ૧૫.૦૨.૨૦૨૧ના રોજ ચકાસણીના સમયે રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું, તેથી ઉમેદવારીપત્રકોના નામંજૂરીના કારણે રિટ-

અરજી દાખલ કરવામાં આવી છે.

(જી) પ્રતીકો અંગેની ઘોષણા પૂર્ણ કરવામાં ફોર્મ-કે પર હસ્તાક્ષર ન હોવું એક ખામી છે અને તેથી રિટ-અરજદારોનો કેસ નિયમ ૧૫(જ) ની વ્યાખ્યાના પરિધિમાં આવે છે તેમજ ફોર્મ-કે ચૂંટણી પ્રતીક (અનામત અને ફાળવણી) આદેશ, ૨૦૧૨ ના ભાગરૂપે જારી કરવામાં આવેલ હોવાથી તે નિયમ ૧૨ નહીં પરંતુ નિયમ ૧૧ માંથી ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી ફોર્મ-કે પર હસ્તાક્ષર ન હોવું નિયમ ૧૫ હેઠળ અસ્વીકારનું કારણ બની શકતું નથી, તેવી દલીલમાં કોઈ જ સાર નથી. અધિકૃત પ્રતિનિધિ દ્વારા નિર્ધારિત સમયમર્યાદા અંદર વિધિવત રીતે હસ્તાક્ષર ન કરાયેલું ફોર્મ-કે રજૂ કરવું, તે મંડેટ જ રજૂ ન કરવા બરાબર ગણાશે.

ફોર્મ ક્રમાંક જ ના ભાગ ૩ (નામાંકન પત્ર) માં ઉમેદવાર દ્વારા ભરવાની જાહેરાત સમાવિષ્ટ છે. તેવા ભાગ-૩ માં (બી)(૧) હેઠળ ઉમેદવાર દ્વારા એવી જાહેરાત સમાવિષ્ટ છે કે તેને કોઈ ચોક્કસ રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉમેદવાર તરીકે ઉભો કરવામાં આવ્યો છે. તેવી જાહેરાતની અનુગામી કલમો (બી)(૨) તેવા ઉમેદવારોને સંબંધિત છે જેઓને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉમેદવાર તરીકે ઉભા કરવામાં આવ્યા નથી અથવા જેમણે સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે ચૂંટણી લડી છે.

(૧) રાજકીય પક્ષ દ્વારા આવી માન્યતાનો પુરાવો રાજકીય મંડેટમાં સમાયેલો હોય છે. ફક્ત, ફોર્મ-કે અને ખ અનુક્રમે માત્ર પ્રતીકોના ફાળવણી સુધી જ તેમનું મહત્વ મર્યાદિત ગણવું, તે રાજકીય મંડેટની ભૂમિકાને ઓછું આંકવા સમાન થશે, જે કોઈપણ ઉમેદવારની ઉમેદવારીનો આધાર છે અને જેના વિના ઉમેદવારને ચૂંટણી લડવાની પરવાનગી આપી શકાતી નથી.

(જે) જો ઉમેદવારને રાજકીય મંડેટ ન હોય, તો તે એક પ્રસ્તાવક અને નવ સમર્થકો દ્વારા સબસ્ક્રાઇબ કરાયેલું પ્રપત્ર રજૂ કરી શકે છે અને સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે ચૂંટણી લડી શકે છે.

(કે) સંબંધિત ચુકાદો: રમેશ રાઉટ વિ. રબીન્દ્ર નાથ રાઉટ [૨૦૧૨ (૧) એસ.સી.સી. ૭૬૨] – પરિચ્છેદ ૩૮ માં ચૂંટણી યોજનાના આચરણ નિયમો, ૧૯૬૧ ના નિયમ ૪ ના પ્રાવધાનનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે (લોક પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ ના સંદર્ભમાં) અને તે પ્રાવધાનનો વિસ્તાર માત્ર નિયમો સાથે જોડાયેલા પ્રારૂપોમાં પ્રતીકની જાહેરાત સંબંધિત થયેલી ખામી સુધી જ મર્યાદિત છે અને “ધ ઇલેક્શન સિમ્બોલ (રિઝર્વેશન એન્ડ એલોટમેન્ટ) ઓર્ડર, ૧૯૬૮” મુજબ રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરાયેલા ઉમેદવાર માટે આવશ્યક પ્રારૂપો સુધી તેનો વિસ્તાર થતો નથી (જેના આધાર પર ૨૦૧૨ નો આદેશ આધારિત છે).

(એલ) સંબંધિત ચુકાદો: એસ.સી.એ. નં. ૧૫૩૯ થી ૧૫૪૪ ઓફ ૨૦૧૩: ઉમેદવારી ફોર્મનો મેન્ડેટ એક ભાગ છે.

(એમ) આ દલીલમાં કોઈ જ વજન નથી કે જો કે ખામી નિયમ ૧૫(જ) ના વ્યાપમાં આવતી ન હોય, તો પણ તે માત્ર ટેકનિકલ ખામી હતી અને તેનું સુધારણ થઈ શક્યું હોત. નિયમ ૧૨ ના ઉપનિયમ (૩) ની પરંતુક જોગવાઈ મુજબ, મતદાન અધિકારી ઉમેદવારીપત્રમાં જણાવાયેલા નામો અથવા નંબરો અંગેની કોઈ પણ લેખનિકીય અથવા ટેકનિકલ ભૂલને મતદાર યાદીમાં આવેલી અનુરૂપ નોંધણીઓ સાથે સુસંગત બનાવવા માટે સુધારવાની પરવાનગી આપશે. તેથી, ઉમેદવાર અથવા તેના પ્રસ્તાવક અથવા સમર્થકોના મતદાર યાદીમાં દર્શાવાયેલા નામો અને નંબરો,

ઉમેદવારીપત્રમાં દાખલ કરાયેલા હોય અને તે મતદાર યાદીમાં દાખલ કરાયેલા મુજબ ન હોય, તો જ મતદાન અધિકારીને, પરિસ્થિતિ મુજબ, ઉમેદવાર અથવા તેના પ્રસ્તાવક અથવા સમર્થકનું ધ્યાન આ બાબત તરફ દોરવાનું અને આવી ભૂલને મતદાર યાદીની અનુરૂપ નોંધણીઓ સાથે સુસંગત બનાવવા માટે સુધારવાની પરવાનગી આપવાની ફરજ પડે છે. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિઓ સિવાય, કાયદો મતદાન અધિકારીને ઉમેદવારના ધ્યાન પર અન્ય કોઈ ઊણપ લાવવાની આવશ્યકતા મૂકી આપતો નથી, તેમજ નિયમો મુજબના નિયમ ૧૨ ના ઉપનિયમ (૩) માં જોગવાઈ કરાયેલ હોય તેવી ઊણપ સિવાયની અન્ય કોઈ ઊણપ દૂર કરવાની ઉમેદવારને પરવાનગી આપવાનો અધિકાર પણ મતદાન અધિકારીને છે તેમ જણાતું નથી. – [વિશેષ નાગરિક અરજિ ક્રમાંક ૨૦૮૪૧ ઓફ ૨૦૧૬ ના પરા ૧૦ થી ૧૩].

(એન) રિટર્નિંગ ઓફિસરની ખામીઓ સુધારવાની સત્તા વિષે સર્વોચ્ચ અદાલતે રત્ન અનમોલ સિંહ અને રામ પ્રકાશ વિ. છ. આત્મા રામ અને અન્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૫૪ એસ.સી. ૫૧૦] માં વિસ્તૃત રીતે વિચારણા કરી છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્પષ્ટ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે કે તપાસણીના તબક્કે કોઈપણ સુધારો અનુમત્ય નથી. જો ખામી તકનીકી હોય, તો તે મહત્વની ગણાશે નહીં અને તેને જેમ છે તેમ જ છોડવાની રહે છે અને તેથી, તકનીકી કે મૂળભૂત, કોઈપણ પ્રકારની ખામીનું સુધારણ તપાસણીના તબક્કે કરી શકાય નહીં.

(ઓ) આ અદાલતે વિશેષ નાગરિક અરજી નં. ૨૦૮૪૧/૨૦૧૬ માં પ્રહલાદદાસ ખંડેલવાલ વિ. નરેન્દ્ર કુમાર સાલ્વે [૧૯૭૩ (૩) એસ.સી.સી. ૧૦૪] મામલે સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે. પ્રહલાદદાસ ખંડેલવાલ

(ઉપરોક્ત) મામલે સર્વોચ્ચ અદાલતનો એવો ચુકાદો, અનુક્રમે, રત્ન અનમોલ સિંહ (ઉપરોક્ત) પર આધાર રાખે છે.

(પી) નિયમ ૧૫ હેઠળ કલ્પાયેલ સંક્ષિપ્ત તપાસ હાથ ધરતી વખતે રિટ અરજદારોને સાંભળવાની અથવા ખંડન કરવાની તક આપવામાં આવવી જોઈએ હતી એવી દલીલમાં કોઈ જ સાર નથી.

(ક્યૂ) નિયમ ૧૫(૨) માં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે રિટર્નિંગ ઓફિસર, જો કોઈ હોય, તો અધિકારીને જરૂરી લાગે તેવી સંક્ષિપ્ત તપાસ હાથ ધરી શકે છે. તેથી, સંપૂર્ણપણે રિટર્નિંગ ઓફિસરના વિશેષાધિકારમાં આવે છે કે:

ક) સંક્ષિપ્ત તપાસ ચલાવવી કે નહીં તે નક્કી કરવું;

બ) અને જે રીતે તથા જે પદ્ધતિથી આવી તપાસ ચલાવી શકાય છે.

(આર) ખંડનના અધિકાર અને તકનિકી ભૂલોના સુધારણા વચ્ચે ભેદરેખા આંકવી જરૂરી છે. આ બંનેને પરસ્પર અતિક્રમણ કરવાની પરવાનગી આપી શકાતી નથી. સુધારણા માત્ર તકનિકી ભૂલોના સંદર્ભમાં જ, અને તે પણ નિયમ ૧૨(૩) તથા તેના પરંતુક હેઠળ દર્શાવાયેલા મર્યાદિત પાસાઓ અંગે જ અનુમત્ય છે. વધુમાં, આવી સુધારણા માત્ર પૂર્વ-ચકાસણીના તબક્કે જ થઈ શકે છે.

(એસ) જ્યારે, ખંડનનો પ્રશ્ન ત્યારે જ ઉદ્ભવે જ્યારે રિટ-અરજદારો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ ઉમેદવારીપત્ર તમામ બાબતોમાં સંપૂર્ણ હોય અને તેના વિરુદ્ધ કોઈપણ આધારે વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો હોય, જેમ કે પંચાયતો અધિનિયમ, ૧૯૯૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળ દર્શાવેલ અયોગ્યતાઓ (અસ્વસ્થ મનની ઘોષણા, શૌચાલય/વોટર કલોઝેટ સુવિધાની કોઈ જોગવાઈ ન હોવી વગેરે).

(ટી) વર્તમાન મામલામાં, વાંધાઓ એક રાજકીય પક્ષના સભ્યો દ્વારા, અર્થાત્ બોટાદ તાલુકામાંથી ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવ્યા હતા. બોટાદ તાલુકાના પરત ફરતા અધિકારીના સોગંદનામા સાથે પાનાં ૨૩૫૨૪૧ પરથી રજૂ કરવામાં આવેલ રોજકામ એ દર્શાવે છે કે રિટ-અરજદારોને આવા વાંધાઓ ઉઠાવવામાં આવ્યા હોવાની જાણ હતી અને તેઓ છણાવટ દરમિયાન પૂરતા પ્રમાણમાં હાજર હતા. છણાવટ દરમિયાન સંબંધિત ઉમેદવારો અને/અથવા તેમના પ્રતિનિધિઓની હાજરી અંગેની વિગતો પરા ૧૧.૧૭, પાનું ૧૨૬ (બોટાદ તાલુકાના પરત ફરતા અધિકારીનું સોગંદનામું) માં રજૂ કરવામાં આવી છે.

(ચૂ) ગઢડા તાલુકામાંથી ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારોના સંબંધમાં કોઈ પણ રાજકીય પક્ષ દ્વારા કોઈ વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો નહોતો, પરંતુ તપાસ રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા પોતાની જ પ્રેરણાથી હાથ ધરવામાં આવી હતી. તપાસ દરમિયાન માત્ર બે ઉમેદવારોના દરખાસ્તકર્તાઓ (રિટ-અરજદારો ક્રમાંક ૧૩ અને ૧૪) હાજર હતા. અન્ય કોઈ રિટ-અરજદાર અથવા તેના/તેના પ્રતિનિધિ હાજર ન હતા.

(પ) રિસર્જન્સ ઇન્ડિયા વિ. ઇલેક્શન કમિશન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય [૨૦૧૪ (૧૪) એસ.સી.સી. ૧૮૯] માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિચ્છેદ ૧૭ માં અવલોકન કર્યું છે કે, તપાસણી પ્રક્રિયા દરમિયાન ગેરહાજર રહેનારો ઉમેદવાર, રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા હાથ ધરવામાં આવતી વૈધાનિક તપાસથી બચી રહ્યો છે.

૯. શ્રી મિહિર જોષીએ, પોતાની ઉપરોક્ત રજૂઆતોના સમર્થનમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતના નીચેના નિર્ણયો પર દૃઢ આધાર રાખ્યો છે :

૧. રમેશ રાઉત વિ. રબીન્દ્ર નાથ રાઉત, (૨૦૧૨)૧ એસ.સી.સી. ૭૬૨;

૨. રત્ન અનમોલ સિંહ અને રામ પ્રકાશ વિ. ચ. આત્મા રામ અને અન્ય,
એ.આઈ.આર. ૧૯૫૪ એસ.સી. ૫૧૦;

૩. રિસર્જન્સ ઇન્ડિયા વિ. ઇલેક્શન કમિશન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય એક,
(૨૦૧૪)૧૪ એસ.સી.સી. ૧૮૯;

૪. પ્રહલાદદાસ ખંડેલવાલ વિ. નરેન્દ્ર કુમાર સાલ્વે, (૧૯૭૩)૩ એસસીસી ૧૦૪;

૫. રામ ફલ કુન્ડુ વિ. કમલ શર્મા, (૨૦૦૪)૨ એસ.સી.સી. ૭૫૯.

૧૦. ઉપર ઉલ્લેખિત એવી પરિસ્થિતિઓમાં, શ્રી જોષી પ્રાર્થના કરે છે કે હાલની આ
રિટ અરજીમાં કોઈ જ સાર નથી હોવાને કારણે, તે જ નકારી કાઢવામાં આવે.

રાજ્ય-પ્રતિવાદીઓ તરફથી રજૂઆતો :

૧૧. સુશ્રી મનીષા લવકુમાર શાહ, વિધાવંત સરકારી વકીલ, જેમને સુશ્રી ઐશ્વર્યા
ગુપ્તા, વિધાવંત એ.જી.પી., દ્વારા સહાય અપાઈ હતી, રાજ્ય – પ્રતિવાદીઓ તરફથી
હાજર રહી, તેમણે પ્રાથમિક રીતે અમારું ધ્યાન બોટાદ તાલુકાના રિટર્નિંગ ઓફિસર
દ્વારા દાખલ કરાયેલા જવાબી સોગંદનામામાં કરવામાં આવેલા થોડાં સંબંધિત
નિવેદનો તરફ દોર્યું, જેથી તેમનો આ પ્રતિપાદન મજબૂત બને કે રિટર્નિંગ ઓફિસરે
રિટ-અરજદારોને માન્ય ફોર્મ-કે અને ફોર્મ-કેએચ રજૂ કરવાની તક ૧૩મી ફેબ્રુઆરી
૨૦૨૧ના રોજ બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યા સુધી, અર્થાત્ કાયદેસરની અંતિમ મર્યાદા
સુધી, આપી હતી; છતાં, રિટ-અરજદારો માન્ય ફોર્મ-કે અને ફોર્મ-કેએચ રજૂ
કરવામાં સક્ષમ રહ્યા નહોતા અને તેમણે તે જ દસ્તાવેજો ચકાસણીની તારીખે,
અર્થાત્ ૧૫મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૧ના રોજ, રજૂ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. આ સંદર્ભે
સંબંધિત અવલોકનો અમે નીચે મુજબ ઉદ્ઘૃત કરીએ છીએ :

“૧૧.૭ એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે ૦૮.૦૨.૨૦૨૧ થી ૧૩.૦૨.૨૦૨૧ દરમિયાનના સમયગાળામાં, શપથપત્રકર્તાને કુલ ૩૨ ઉમેદવારીપત્રો પ્રાપ્ત થયા હતા, જેમાં અરજદારો ક્રમાંક ૧ થી ૭ તથા તેમના અનુક્રમે ૬મી ઉમેદવારોના ઉમેદવારીપત્રોનો પણ સમાવેશ થાય છે. અરજદારો ક્રમાંક ૧ થી ૭ તથા તેમના સંબંધિત ૬મી ઉમેદવારોએ ૧૧.૦૨.૨૦૨૧ થી ૧૩.૦૨.૨૦૨૧ દરમિયાન વિવિધ તારીખોએ પોતાના ઉમેદવારીપત્રો રજૂ કર્યા હતા. નોંધવું જરૂરી છે કે દરેક મતવિભાગ માટે કોઈ રાજકીય પક્ષ બે ઉમેદવારો ઊભા કરે છે. તેમાંનો એક ઉમેદવાર મુખ્ય હરીફ ઉમેદવાર હોય છે અને બીજો ‘૬મી ઉમેદવાર’ હોય છે. આવો ‘૬મી ઉમેદવાર’ મુખ્ય ઉમેદવાર માટે બેક-અપ તરીકે ઉમેદવારીપત્ર ભરે છે અને જો કોઈ કારણસર તે રાજકીય પક્ષનો મુખ્ય ઉમેદવાર ચૂંટણી લડવા અસમર્થ બને, તો ૬મી ઉમેદવાર ચૂંટણી લડે છે જેથી પક્ષ યોગ્ય પ્રતિનિધિત્વથી વંચિત ન રહી જાય. સામાન્ય રીતે, જો કોઈ અન્ય આકસ્મિક પરિસ્થિતિ ઊભી ન થાય, તો ૬મી ઉમેદવારો ઉમેદવારીપત્રો પાછા ખેંચવાની છેલ્લી તારીખે પોતાના ઉમેદવારીપત્રો પરત ખેંચી લે છે.

૧૧.૮ અગાઉના પરિચ્છેદોમાં દર્શાવ્યા મુજબ, ઉમેદવારીપત્રક સાથે, ચૂંટણી પ્રતીક (અનામત અને ફાળવણી) આદેશ, ૨૦૧૨ ની કલમ ક્રમાંક ૧૫ મુજબ ઉમેદવારીપત્રકો રજૂ કરવાની અંતિમ તારીખે બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યા પહેલાં ફોર્મ કે અને ફોર્મ ખ પણ ચૂંટણી અધિકારી સમક્ષ રજૂ કરવાના રહે છે.

૧૧.૯ નોંધ લેવાની છે કે અરજદારો (તેમજ તેમના સંબંધિત ૬મી ઉમેદવારો) એ તેમના ઉમેદવારીપત્રો રજૂ કરતી વેળાએ રાજકીય પક્ષનું અધિકૃત પત્ર (જેમાં ફોર્મ કે

અને ફોર્મ કેએચનો સમાવેશ થાય છે) રજૂ કર્યું નહોતું અને તેથી, અરજદારોને ફોર્મ કે અને કેએચ રજૂ કરવાની આવશ્યકતા અંગે મૌખિક રીતે જાણ કરવામાં આવી હતી અને તેમને સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું હતું કે અધિકૃત પત્ર ૧૩.૦૨.૨૦૨૧ પહેલાં રજૂ કરવું આવશ્યક છે.

૧૧.૧૦ આ રીતે જાણ કરવામાં આવતા, અરજદારોએ જણાવ્યું હતું કે તેઓ તે મુજબ ફરમાન રજૂ કરશે. વિવિધ ઉમેદવારો દ્વારા નામાંકન ફોર્મો રજૂ કરવાની સમગ્ર કાર્યવાહી શપથપત્રકર્તાના કાર્યાલય દ્વારા વિડિયોગ્રાફ કરવામાં આવી છે અને અરજદારોને આવી સ્પષ્ટ સૂચનાઓ આપવામાં આવી હતી તે વાતનો પુરાવો આવા વિડિયોના આધારથી સ્થાપિત કરી શકાય છે. શપથપત્રકર્તા, માનનીય અદાલત સમક્ષ, જ્યારે અને જેમ કહેવામાં આવે ત્યારે એવો વિડિયો રજૂ કરવાની પરવાનગી પ્રાર્થના કરે છે.

૧૧.૧૧ અરજદારોએ ઉમેદવારીપત્રકો રજૂ કરેલી તારીખોની વિગતો નીચે મુજબ કોષ્ટકરૂપે દર્શાવવામાં આવી છે :

ક્રમાંક	મતવિસ્તારનું નામ	ઉમેદવારનું નામ	નામનિર્દેશન ફોર્મ રજૂ કરવાની તારીખ અને સમય	
			તારીખ	સમય
૧.	૧૭તુરખા	સુકેશભાઈ મેઘજીભાઈ	૧૨/૨/૨૦૨૨ ૧	૧૪૦૨

		બાવળિયા અરજદાર નં. ૧		
૨.	૧ભાંભણ	મૂલીબેન નાગરભાઈ મકવાણા— અરજદાર ક્રમાંક ૨	૧૨/૨/૨૦૨ ૧	૧૪૪૯
૩.	કકણિયાડ	રાજુભાઈ તેજાભાઈ મેર અરજદાર નં. ૩	૧૩/૨/૨૦૨ ૧	૧૧૩૦
૪.	ટલાખેણી	રેખાબેન જગદીશભાઈ સવાણી — અરજદાર ક્રમાંક ૪	૧૧/૨/૨૦૨ ૧	૧૧૫૯
૫.	દલાઠીદડ	નરેશભાઈ ગોરધનભાઈ ભીલ અરજદાર નં.૫	૧૩/૨/૨૦૨ ૧	૧૩૧૫
૬.	૧જપાળિયાદ	હિરાભાઈ	૧૩/૨/૨૦૨	૧૧૫૫

		નરશીભાઈ ઝાપડિયા અરજદાર નં. ૬	૧	
૭.	૧૬સર્વ	વનિતાબેન રમેશભાઈ મેર – અરજદાર ક્રમાંક ૭	૧૩/૨/૨૦૨ ૧	૧૨૪૫

૧૧.૧૨ નોંધનીય છે કે તા. ૧૩.૦૨.૨૦૨૧ના રોજ, બપોરે ૨:૪૩ વાગ્યે, અરજદારો જે રાજકીય પક્ષ સાથે સંકળાયેલા છે તે પક્ષના જિલ્લા પ્રમુખ, અરજદાર ક્રમાંક ૧ થી ૭ વતી રાજકીય મેન્ડેટ રજૂ કરવા માટે નિવેદકના કાર્યાલયે આવ્યા હતા. આ તબક્કે, માનનીય અદાલતના ધ્યાન પર લાવવું જરૂરી છે કે, નિવેદક પર ફક્ત બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યા સુધી જ ઉમેદવારી ફોર્મો અને રાજકીય મેન્ડેટો સ્વીકારવાનો કાયદેસર આદેશ છે. તેથી, જે સમયે નિવેદક સમક્ષ રાજકીય મેન્ડેટો રજૂ કરવાની કોશિશ કરવામાં આવી હતી, તે સમય પ્રસ્તુત બાબતમાં પ્રાસંગિક છે.

૧૧.૧૩ નોંધવા યોગ્ય છે કે રાજકીય મંડેટ રજૂ કરતી વખતે, સોગંદનામું આપનારને જાણવા મળ્યું હતું કે ફોર્મ-કે, જે પક્ષ અધ્યક્ષ દ્વારા પક્ષના ટિકિટ પર ચૂંટણી લડવા ઇચ્છતા વ્યક્તિઓને મંડેટ જારી કરવા માટે કોઈ વ્યક્તિના હિતમાં આપવામાં આવતી અધિકૃતતા છે, તેમાં એવા અધિકૃત પ્રતિનિધિની સહી સમાવિષ્ટ

નહોતી. અરજદારોના પ્રતિનિધિનું ધ્યાન વિશેષરૂપે આ તરફ દોરવામાં આવ્યું હતું કે માન્ય રાજકીય મંડેટ રચતું સહીયુક્ત ફોર્મ-કે ઉમેદવારીપત્રક રજૂ કરવાની છેલ્લી તારીખે, એટલે કે ૧૩.૦૨.૨૦૨૧ ના રોજ બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યા પહેલાં રજૂ કરવું આવશ્યક છે. અરજદારોના અધિકૃત પ્રતિનિધિએ સોગંદનામું આપનારને જાણ કરી હતી કે અધિકૃત પ્રતિનિધિ અમદાવાદ ખાતે હતો અને અરજદારો સહી કરેલી નકલ મેળવી નિર્ધારિત સમયમર્યાદામાં તે રજૂ કરી શકશે નહીં.

૧૧.૧૪ રજૂ કરવામાં આવે છે કે અરજદારો ક્રમાંક ૧ થી ૭ એ ૧૩.૦૨.૨૦૨૧ ના રોજ બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યા પહેલાં હસ્તાક્ષરિત રાજકીય અધિકૃતપત્ર રજૂ કર્યું નહોતું અને તે જ ૧૫.૦૨.૨૦૨૧ ના રોજ (ફોર્મોની ચકાસણીની તારીખે) બપોરે ૧:૨૦ વાગ્યે, અરજદારો તરફથી કરવામાં આવેલ લેખિત રજૂઆત સાથે રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં નિવેદકને અરજદારોનું રાજકીય અધિકૃતપત્ર સ્વીકારવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી. આ સંદર્ભમાં, માનનીય અદાલતના ધ્યાન પર લાવવું અનિવાર્ય છે કે ઉમેદવારી ફોર્મોની ચકાસણી ૧૫.૦૨.૨૦૨૧ ના રોજ નિર્ધારિત કરવામાં આવી હતી. ફોર્મોની ચકાસણીના હેતુસર, તમામ ઉમેદવારોને નિવેદકની કચેરી ખાતે આવેલ એક હોલમાં એકત્ર થવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, ચકાસણીની પ્રક્રિયા શરૂ કરવામાં આવી હતી. વધુમાં, રજૂ કરવામાં આવે છે કે અરજદારોના ઉમેદવારી ફોર્મો સ્વીકારવા બાબતે સત્તારૂઢ રાજકીય પક્ષના સભ્યો તરફથી પણ વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો.

૧૧.૧૫ તપાસણીની પ્રક્રિયા દરમિયાન, કેટલાક અરજીકર્તાઓ હાજર હતા અને કેટલાક અરજીકર્તાઓ માટે તેમના પ્રતિનિધિઓ હાજર હતા. ફોર્મોની તપાસણી બેઠકવાર કરવામાં આવી હતી, એ અર્થમાં કે કોઈ ચોક્કસ મતવિસ્તાર માટે ચૂંટણી લડતા તમામ ઉમેદવારોના ફોર્મોની તપાસણી એક જ જૂથમાં કરવામાં આવી હતી.

૧૧.૧૬ આવી ચકાસણીના અનુસંધાને, દરેક મતવિસ્તાર માટે એક રોજકામ તૈયાર કરવામાં આવ્યું, જેમાં નીચેનું પ્રતિબિંબિત થતું હતું:

ક) આવી વિભાગ માટેના ઉમેદવારોના નામ;

બી) આવી તપાસણી માટે હાજર ઉમેદવારો અથવા તેમના પ્રતિનિધિઓના હસ્તાક્ષરો;

ગ) ઉમેદવારોના ઉમેદવારીપત્રકો સ્વીકારવામાં આવ્યા છે કે નામંજૂર કરવામાં આવ્યા છે;

ડી) ઉમેદવારીપત્રકો નામંજૂર કરવાના કારણો, સંક્ષેપમાં નોંધાયેલા.

૧૧.૧૭ રોજકામ પાછળનો સમગ્ર હેતુ એવો હતો કે ઉમેદવારોને સાંભળવાની તક આપ્યા બાદ તેમની ઉમેદવારી સ્વીકારવામાં આવી છે કે નામંજૂર કરવામાં આવી છે તેની તાત્કાલિક જાણ કરવામાં આવે અને નામંજૂરી માટેનો વિગતવાર તથા કારણસભર આદેશ ત્યારબાદ બહાર પાડવામાં આવે. નીચેનું કોષ્ટકીય સ્વરૂપ અરજદારો ચકાસણી દરમિયાન હાજર હતા કે નહોતા તે દર્શાવે છે:

ક્રમ સંખ્યા	ઉમેદવારનું નામ	છટણી દરમિયાન હાજર	ચકાસણી દરમિયાન અરજદારની તરફથી હાજર રહેલા

			પ્રતિનિધિનું નામ
૧.	સુકેશભાઈ મેઘજીભાઈ બાવળિયા અરજદાર નં. ૧	હા	
૨.	મુલીબેન નાગરભાઈ મકવાણા— અરજદાર ક્રમાંક ૨	ના	નાગર ભાઈ મકવાણા અને રમેશભાઈ મેર
૩.	રાજુભાઈ તેજાભાઈ મેર અરજદાર ક્રમાંક ૩	હા	ના
૪.	રેખાબેન જગદીશભાઈ સાવાણી — અરજદાર નં. ૪	ના	જગદીશભાઈ સવાણી અને રમેશભાઈ મેર
૫.	નરેશભાઈ ગોરધનભાઈ ભીલ અરજદાર ક્રમાંક ૫	ના	રમેશભાઈ મેર
૬.	હીરાભાઈ નરશીભાઈ ઝાપડિયા અરજદાર નં. ૬	હા	
૭.	વનિતાબેન રમેશભાઈ મેર અરજદાર ક્રમાંક ૭	ના	રમેશભાઈ મેર

૧૧.૧૮ તેથી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અરજદારો અને તેમના પ્રતિનિધિઓને ઉમેદવારી પત્રકો આપતી વખતે સામાન્ય સૂચનાઓ સમાયેલ દસ્તાવેજ પૂરો પાડવામાં આવ્યો હતો, સંબંધિત તારીખોએ ઉમેદવારી પત્રકો જમા કરાવતી વખતે તેમને ફોર્મ-કે અને ખ માં રાજકીય અધિકૃતપત્ર રજૂ કરવા અંગે મૌખિક રીતે જાણ કરવામાં આવી હતી (તેના સમર્થનમાં વિડિયોગ્રાફી ઉપલબ્ધ છે) અને ત્યારબાદ, તેમને ૧૩.૦૨.૨૦૨૧ના રોજ હસ્તાક્ષરિત રાજકીય અધિકૃતપત્ર રજૂ કરવા માટે ફરીથી સૂચના આપવામાં આવી હતી અને સોગંદનામું કરનારાએ ૧૫.૦૨.૨૦૨૧ના રોજ ઉમેદવારી પત્રકો નામંજૂર કરતા વિવાદિત આદેશો પસાર કરે તે પહેલાં તેમને સાંભળવાની તક આપવામાં આવી હતી.

૧૧.૧૯ એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે બોટાદ જિલ્લા પંચાયતની ૨૦ બેઠકો છે, જેમાંથી ૭ બેઠકો બોટાદ તાલુકાને સંબંધિત છે. વધુમાં એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે આવી સાત બેઠકોમાંથી બે બેઠકો ઉમેદવારીપત્રો પરત ખેંચ્યા બાદ તા. ૧૬.૦૨.૨૦૨૧ના રોજ અગાઉથી જ બિનહરીફ જાહેર કરવામાં આવી ચૂકી છે, અર્થાત્ બેઠક ક્રમાંક ૮: લાખેણી અને બેઠક ક્રમાંક ૯: લાઠીયાદ. વધુમાં એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે ૧૯૯૪ના નિયમોના નિયમ ૨૨(૨) મુજબ, જો કોઈપણ ચૂંટણી વિભાગમાં માત્ર એક જ હરીફ ઉમેદવાર હોય, તો ઉમેદવારી પરત ખેંચવાની છેલ્લી તારીખ પૂર્ણ થયા બાદ તે રીતે હરીફ રહેલા ઉમેદવારને પરત ફરતા અધિકારી દ્વારા બિનહરીફ ચૂંટાયેલ જાહેર કરવો ફરજિયાત છે.”

૧૨. સુશ્રી શાહે ત્યારબાદ, રિટ-અરજદારો દ્વારા આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હોય તે મુજબ તા. ૧૩મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૧ના રોજ રિટર્નિંગ ઓફિસરની કચેરીના પરિસરમાં કેબિનેટ દરજ્જાના મંત્રીની હાજરી અંગે જવાબમાં કરવામાં આવેલા સંબંધિત નિવેદનો તરફ આ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું. અમે સંબંધિત નિવેદનો નીચે મુજબ ઉદ્ઘૂત કરીએ છીએ :

“૧૫.૧ એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે પરિચ્છેદ ૫.૧૧, ૫.૧૬ અને ૫.૧૭ માં અરજદારોએ સોગંદનામું આપનારની તરફથી જ્ઞેષ્ઠભાવનો આક્ષેપ કર્યો છે અને વધુમાં એવો પણ આક્ષેપ કર્યો છે કે ઉમેદવારીપત્રકો નામંજૂર કરવાનો સોગંદનામું આપનારનો નિર્ણય સત્તારૂઢ રાજકીય પક્ષના એક પ્રધાનના પ્રભાવ હેઠળ લેવાયો હતો. આ સંદર્ભે નોંધવાનું પ્રાસંગિક છે કે ઉક્ત પરિચ્છેદોમાં ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલો ખોટી, આધારહીન, અસાબિત અને સ્પષ્ટ તથા જોરદાર રીતે નકારવામાં આવે છે. શ્રી સૌરભ પટેલ સોગંદનામું આપનારને મળ્યા હતા અને સોગંદનામું આપનારની કચેરીએ હાજર હતા, તે નકારવામાં આવે છે. નોંધવાનું આવશ્યક છે કે શ્રી પટેલની બોટાદ મુલાકાત વિશે સોગંદનામું આપનારને કોઈ જાણ પણ ન હતી.

૧૫.૨ એ નોંધવું સંબંધિત છે કે શ્રી પટેલ સોગંદનામાકર્તાની કચેરીએ આવ્યા ન હતા અથવા સોગંદનામાકર્તાને મળ્યા ન હતા, તો ત્યાં ઓછામાં ઓછા બે કલાક રોકાવાનો તો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. વધુમાં, શ્રી પટેલ સાથે આવી બેઠકના અનુસંધાનમાં અરજદારોના નામનિર્દેશનો નામંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા, તે બાબતનો પણ ઇનકાર કરવામાં આવે છે. અરજદારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી આવી દલીલો અને આક્ષેપો અંગે સોગંદનામાકર્તા કડક અને ગંભીર વાંધો ઉઠાવવા ઈચ્છે

છે. ઉક્ત પરિચ્છેદોમાં સમાવાયેલ તમામ નિવેદનોનો હું ફરી એકવાર સ્પષ્ટપણે ઇનકાર કરું છું.

૧૫.૩ એવો પ્રસ્તાવ કરવામાં આવે છે કે ઉક્ત પરિચ્છેદોમાં ઉઠાવવામાં આવેલી ઉક્ત દલીલો અસ્પષ્ટ અને આધારવિહોળી છે, કોઈપણ પ્રકારની વિગતોથી રહિત છે અને આવી દલીલો અંગે અરજદારોને કડક પુરાવા માટે બાધ્ય કરવામાં આવે છે. આ તો માત્ર અરજદારો તરફથી શ્રી પટેલની પ્રતિષ્ઠાને કલંકિત કરવાનો તેમજ ગુજરાત સરકારના વર્ગ-૧ ના અધિકારી એવા રિટર્નિંગ ઓફિસરની નિષ્ઠા વિરુદ્ધ, તેમની દલીલોને આધાર આપે તેવો સ્તીમાત્ર પુરાવો વિના, નિરાધાર અને ખાલી આક્ષેપો ઉઠાવવાનો દુર્ભાગ્યપૂર્ણ પ્રયાસ સિવાય કંઈ નથી. હું વિનમ્રતાપૂર્વક કહું છું અને રજૂ કરું છું કે અરજદારો દ્વારા કરવામાં આવેલો એવો પ્રયાસ નિંદનીય ગણવા યોગ્ય છે અને સંપૂર્ણ જવાબદારીપૂર્વક, હું કહું છું અને રજૂ કરું છું કે આવી દલીલો ઉઠાવી અરજદારોએ શપથ પર અસત્ય નિવેદન કર્યું છે અને અરજદારો વિરુદ્ધ કાયદા હેઠળ યોગ્ય કાર્યવાહી આરંભિત કરવામાં આવે.

૧૫.૪ વધુમાં રજૂ કરવામાં આવે છે કે સરકારના અધિકારીઓ વિરુદ્ધ આટલી ગંભીર પ્રકૃતિના અસાબિત અને નિરાધાર આક્ષેપો કરવું એ માત્ર માનનીય અદાલત પાસેથી એવા મુદ્દામાં અનુકંપા મેળવવા માટે અપનાવવામાં આવેલ એક ચુકિત સિવાય બીજું કંઈ નથી, જે અન્યથા ભારતના બંધારણની જોગવાઈઓ હેઠળ સ્પષ્ટપણે પ્રતિબંધિત છે. વિનમ્રતાપૂર્વક રજૂ કરવામાં આવે છે કે અરજમાં ઉશ્કેરણીજનક પરંતુ સંપૂર્ણપણે અસાબિત, અપ્રમાણિત અને અપ્રૂવ થયેલા આક્ષેપોનો સમાવેશ કરવો એ અરજદારો દ્વારા આ મુદ્દાને જાહેર પ્રચાર આપવા અને અનાવશ્યક રીતે તેનું

રાજકીયકરણ કરવાનો પ્રયાસ છે. આ તબક્કે એ ઉદ્દેશ કરવો અસ્થાને ગણાશે નહીં કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અનેક ચુકાદાઓમાં રાજકારણીઓ વિરુદ્ધ તેમજ સરકારના અધિકારીઓની અખંડિતતા વિરુદ્ધ નિરાધાર આક્ષેપો ઉઠાવવાની આવી પ્રથાની નિંદા કરી છે.

૧૫.૫ જણાવેલ પરિષ્કેદોમાં કરવામાં આવેલ કથનોના સંદર્ભમાં, હું વધુમાં નીચે મુજબ જણાવવા અને રજૂઆત કરવા ઇચ્છું છું:

ક) આક્ષેપો અસ્પષ્ટ છે, કોઈપણ વિશિષ્ટતા અથવા વિગતો વગરના છે અને અસાબિત છે. બી) બંને ચૂંટણી અધિકારીઓના કચેરીઓ ૩૦ કિ.મી.ના અંતરે આવેલ છે, આ હકીકતના પ્રકાશમાં આ દલીલોનું અવલોકન કરવું જરૂરી છે અને તેથી, બંને ચૂંટણી અધિકારીઓ અંગે આવી દલીલ ઉઠાવવામાં આવી હોવું સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે આવી દલીલો માત્ર દલીલ ખાતર જ ઉઠાવવામાં આવી છે. સી) નિવેદકના કાર્યાલયમાં સીસીટીવી કેમેરા છે અને શ્રી પટેલે નિવેદકના કાર્યાલયની મુલાકાત લીધી નહોતી તે હકીકત વિડિયો રેકોર્ડિંગ્સ રજૂ કરીને સ્પષ્ટ રીતે સાબિત કરી શકાય છે. જો અને જ્યારે એમ કરવા માટે કહેવામાં આવશે, ત્યારે હું આવા વિડિયો રેકોર્ડિંગ્સ રજૂ કરવાની ખાતરી આપું છું. ડ) આક્ષેપોની પ્રકૃતિ અને આવા આક્ષેપોના સમર્થનમાં જરાય પણ કોઈ પુરાવાનો અભાવ, સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે તેઓ વિવાદને જાહેર પ્રચલિત કરવાનો હેતુ રાખીને કરવામાં આવ્યા છે અને માનનીય સત્તાધિકારીને વિનમ્રતાપૂર્વક વિનંતી કરવામાં આવે છે કે આવી પ્રથાની નિંદા કરે.

૧૫.૬ એ નોંધવું અત્યંત સગત છે કે અરજદારો, નામનિર્દેશનપત્રોની છટણી

દરમિયાન, પોતે વ્યક્તિગત રીતે અથવા તેમના પ્રતિનિધિઓ મારફતે હાજર રહ્યા હોવા છતાં, સુનાવણીની તક આપવામાં આવી ન હોવાની સમગ્ર વાર્તા તથા આગળ સત્તારૂઢ પક્ષના એક મંત્રી દ્વારા હસ્તક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હોવાનો આક્ષેપ, માનનીય અદાલતનું ધ્યાન તેમના પોતાના વર્તન પરથી ભટકાવવા માટે અરજદારોએ ગૂંથી કાઢ્યો છે.”

૧૩. મિસ. શાહ રજૂ કરશે કે રાજ્ય ચૂંટણી આયોગ માટે હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જોશી દ્વારા કાયદાના પ્રશ્ને કરવામાં આવેલી બાકીની બધી રજૂઆતો તેઓ સ્વીકારી લેશે. ૧૪. સુશ્રી શાહે, ઉમેદવારી ફોર્મ સાથે આવશ્યક પરિશિષ્ટ તરીકે રાજકીય અધિકૃતતાના મહત્વ પર ઘણો ભાર મૂકતાં, આ અદાલતનું ધ્યાન ૧૯૯૪ના નિયમો, ૨૦૧૨ના આદેશ અને ૨૦૧૮ની હેન્ડ બુક તરફ દોર્યું. તે જ પર આધાર રાખીને, તેમણે રાજ્ય ચૂંટણી આયોગ તરફથી દાખલ કરાયેલા પ્રત્યુત્તર સોગંદનામામાં કરવામાં આવેલા નીચેના નિવેદનો તરફ આ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું. અમે સંબંધિત નિવેદનો નીચે મુજબ ઉદ્ઘૃત કરીએ છીએ :

“૧૧.૩ ચૂંટણી ચિહ્ન (અનામત અને ફાળવણી) આદેશ, ૨૦૧૨

ક) રાજકીય જનાદેશના સાચા મહત્વને ઉજાગર કરવા હેતુથી, સોગંદનામું કરનાર માનનીય અદાલત સમક્ષ ચૂંટણી પ્રતીક (આરક્ષણ અને ફાળવણી) આદેશ, ૨૦૧૨ (આગામીમાં જેને “૨૦૧૨નો આદેશ” તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવ્યો છે) નો ઉલ્લેખ કરવા અને તેના પર આધાર રાખવા માટે અદાલતની પરવાનગી પ્રાર્થના કરે છે. નોંધવા યોગ્ય છે કે ૧૯૯૪ના નિયમોની નિયમ ૧૧ હેઠળ પ્રતિવાદી પંચને

સોંપવામાં આવેલી સત્તાઓના ઉપયોગમાં પ્રતિવાદી પંચ દ્વારા ૦૮.૦૨.૨૦૧૨ના રોજ ૨૦૧૨નો આદેશ પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો હતો. એવો ૨૦૧૨નો આદેશ રાજકીય પક્ષો સાથે યોગ્ય પરામર્શ કર્યા બાદ અને તેમના સૂચનોને ધ્યાનમાં લઈને જારી કરવામાં આવ્યો છે. ઉક્ત આદેશ મુખ્યત્વે ભારતના ચૂંટણી પંચના પ્રતીક ફાળવણી આદેશ (૧૯૬૮) પર આધારિત છે, જેના આધારે સમગ્ર દેશમાં રાજ્ય વિધાનસભાઓ તથા લોકસભા માટેની ચૂંટણીઓ યોજવામાં આવે છે.

ખ) વર્ષ ૨૦૧૨નો આદેશ નિર્દેશ કરે છે કે ચૂંટણી પંચ, જાહેરનામા દ્વારા, મતવિસ્તારના વિભાગોમાં ચૂંટણી વખતે ઉમેદવારો દ્વારા પસંદ કરી શકાય તેવા ચિહ્નો નિર્ધારિત કરશે અને આવી પસંદગી કયા પ્રતિબંધોને આધીન રહેશે તે પણ નિર્ધારિત કરશે।

ક) નામાંકન ફોર્મને આવશ્યક પરિશિષ્ટ તરીકે આવા રાજકીય અધિકારપત્રની પ્રાસંગિકતા ધ્યાનમાં રાખીને, વર્ષ ૨૦૧૨ના આદેશની કલમ ક્રમાંક ૧૫ હેઠળ આવા રાજકીય અધિકારપત્રની રજૂઆત માટે વિશિષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, જેમાં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું છે કે ફોર્મ્સ-કે અને ખથી બનેલું રાજકીય અધિકારપત્ર, નામાંકન ફોર્મ રજૂ કરવાની અંતિમ તારીખે બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યા પહેલાં, રિટર્નિંગ ઓફિસર અને રાજ્ય ચૂંટણી પંચના સચિવ સમક્ષ રજૂ કરવાનું રહે છે. તેથી, રાજકીય અધિકારપત્ર નામાંકન ફોર્મ સાથે જોડવું આવશ્યક ન હોવા છતાં, માન્ય ઉમેદવારી સ્થાપિત કરવા માટે તે રિટર્નિંગ ઓફિસર સમક્ષ રજૂ કરવું આવશ્યક છે.

ડિ) હું માનનીય અદાલત સમક્ષ વર્ષ ૨૦૧૨ ના આદેશની કલમ ક્રમાંક ૧૭(૩) ને

ઉજાગર કરવાની અનુમતિ માંગુ છું, જેમાં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું છે કે જો ઉમેદવારી પત્રક રજૂ કરવામાં આવ્યું હોય, પરંતુ ફોર્મ્સ-કે અને કે-એચમાં રાજકીય અધિકૃતતા કોઈ ઉમેદવાર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી ન હોય, તો નિયત સંખ્યાના પ્રસ્તાવકો અને ટેકેદારો તેના ઉમેદવારી પત્રકને સમર્થન આપે તો એવો ઉમેદવાર પોતાની ઉમેદવારી રજૂ કરી શકે છે. આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જો ઉમેદવાર રાજકીય અધિકૃતતા રજૂ કરવામાં અસમર્થ હોય, તો તેની પાસે તેનો લાભ લેવા માટે બીજો વિકલ્પ ઉપલબ્ધ છે.

ઈ) આ તબક્કે, માનનીય અદાલતના ધ્યાન પર આ વાત પણ લાવવી આવશ્યક છે કે ફોર્મ-ક અને ખ, બન્નેમાં તેમના નિર્ધારિત પ્રાર્થનોમાં, ફોર્મના તળિયે એક વિશિષ્ટ નોંધ સમાવિષ્ટ છે, જેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે ઉમેદવારી ફોર્મ જમા કરવાની છેલ્લી તારીખે બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યા પહેલાં, તે ફોર્મ સંબંધિત રિટર્નિંગ ઓફિસર અને રાજ્ય ચૂંટણી આયોગના સચિવ સમક્ષ રજૂ કરવાના રહે છે.

૧૧.૪ ઉપરોક્તના અનુસંધાને, હું માનનીય અદાલતનું ધ્યાન ૧૯૯૪ ના નિયમોના નિયમ ૧૨ તરફ દોરવા માટે અનુમતિ પ્રાર્થી છું, જેમાં ઉમેદવારીપત્રો રજૂ કરવાની પ્રક્રિયા અને માન્ય ઉમેદવારીની આવશ્યકતા અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. નિયમ ૧૨(૨) ના પરંતુકમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે જો કોઈ ઉમેદવારને કોઈ રાજકીય પક્ષ દ્વારા માન્યતા આપવામાં આવેલી ન હોય, તો એવો ઉમેદવાર ચૂંટણી વિભાગના મતદારો પૈકી એક પ્રસ્તાવક દ્વારા ઉમેદવારીપત્ર પર સહી કરવામાં આવી હોય અને કોઈ અનુમોદક ન હોય, તે સિવાય વિધિવત્ નામનિર્દેશિત ગણાશે નહીં.

તેથી, તેનો અર્થ એવો થાય છે કે કોઈ રાજકીય પક્ષ સાથે સંકળાયેલા હોવા માટે તેવા રાજકીય પક્ષની માન્યતા આવશ્યક છે અને જો પક્ષ કોઈ રાજકીય પક્ષ સાથે સંલગ્ન ન હોય, તો એવા ઉમેદવારે ૧૯૯૪ ના નિયમોના નિયમ ૧૨(૨) ના પરંતુકમાં નિર્ધારિત આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ કરવી ફરજિયાત બને છે.

૧૧.૫ માનનીય અદાલત દ્વારા વિચારણા લાયક વધુ એક પાસું એ છે કે રાજ્ય ચૂંટણી આયોગે વર્ષ ૨૦૧૮માં રિટર્નિંગ અધિકારીઓ માટે એક હેન્ડબુક પણ બહાર પાડી છે. આવી હેન્ડબુકમાં ચૂંટણીના વિવિધ તબક્કાઓ માટે રિટર્નિંગ અધિકારીઓને વિશિષ્ટ સૂચનાઓ સમાવાઈ છે. આવી હેન્ડબુકનો અધ્યાય ૧૦ ઉમેદવારીપત્રકોની તપાસને સંબંધિત છે. આવા અધ્યાયની જોગવાઈઓ નિયમ ૧૫(૨) મુજબ રિટર્નિંગ અધિકારીને આપવામાં આવેલી, પોતાની સ્વપ્રેરણાથી ઉમેદવારીપત્રકોની તપાસ કરવાની સત્તાઓને, ઉઠાવવામાં આવી શકે તેવી કોઈપણ વાંધાઓ ઉપરાંત, પુનરોચ્ચાર કરે છે

૧૧.૬ ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ (૧૯૯૪ ના નિયમો, ૨૦૧૨ નો આદેશ અને ૨૦૧૮ ની હસ્તપુસ્તિકા) ના સર્વાંગી અવલોકનથી રાજકીય અધિકૃતિકરણનું મહત્વ તથા તે નિર્ધારિત સમયમર્યાદામાં, જેમ નિર્દેશિત કરવામાં આવ્યું છે, તે જમા કરાવવાની પ્રાસંગિકતા સ્પષ્ટ થાય છે. અતિ નમ્રતાપૂર્વક રજૂ કરવામાં આવે છે કે રાજકીય અધિકૃતિકરણમાં ફોર્મ-કે અને ફોર્મ-કેએચનો સમાવેશ થાય છે. તેમ છતાં, નિર્ધારિત નમૂનામાં વિધિવત સહી કરાયેલ ફોર્મ-કે વિના, ફોર્મ-કેએચનું કોઈ

મૂલ્ય રહેતું નથી. ફોર્મ-કે અને ફોર્મ-કેએચ બંને મળીને રાજકીય અધિકૃતિકરણ રચે છે. આથી અનિવાર્ય રીતે એવો નિષ્કર્ષ નીકળે છે કે નિયત સમયમર્યાદામાં અધિકૃત પ્રતિનિધિ દ્વારા વિધિવત સહી ન કરાયેલ ફોર્મ-કેનું સબમિશન, અધિકૃતિકરણ જ ન જમા કરાવવાના સમકક્ષ ગણાશે. આથી સ્પષ્ટપણે પ્રગટ થાય છે કે આ ખામી મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની ખામી છે.”

૧૫. સુશ્રી શાહ નીચે દર્શાવેલ નિર્ણયો પર આધાર મુકવા માંગે છે :

૧. જયાબેન વિજયભાઈ વસોયા વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય (એસ.સી.એ. ક્રમાંક ૨૦૯૪૧/૨૦૧૬, તા. ૨૬.૧૨.૨૦૧૬ ના રોજ નિર્ણય કરાયેલ);

૨. ચંદ્રિકાબેન નરસિંહભાઈ વાઘેલા વિ. રાજ્ય ચૂંટણી કમિશનર અને અન્ય (એસ.સી.એ. નં. ૧૫૩૯ ઓફ ૨૦૧૩ અને સંલગ્ન અરજીઓ, તારીખ ૧૨.૦૨.૨૦૧૩ના રોજ નિર્ધારિત);

૩. ઠાકોર શનાભાઈ ગેડાલભાઈ વિ. સ્ટેટ ઇલેક્શન કમિશન અને અન્ય (એસ.સી.એ. નં.૨૦૮૫૯ ઓફ ૨૦૦૫ તથા સંલગ્ન અરજીઓ, તા. ૧૮.૧૦.૨૦૦૫ ના રોજ નિર્ણય કરવામાં આવ્યો).

૧૬. ઉપર ઉલ્લેખિત પરિસ્થિતિઓમાં, સુશ્રી શાહ પ્રાર્થના કરે છે કે વર્તમાન રિટ-અરજીમાં કોઈ જ ગુણવત્તા ન હોવાથી, તે નામંજૂર કરવામાં આવે.

વિશ્લેષણ :

૧૭. પક્ષકારો તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલની દલીલો સાંભળ્યા પછી અને

અભિલેખ પર ઉપલબ્ધ સામગ્રીનું અવલોકન કર્યા પછી, અમારી વિચારણા માટે નીચેના પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થાય છે :

(૧) શું ગુજરાત પંચાયતો ચૂંટણી નિયમો, ૧૯૯૪ અનુસાર માન્ય ફોર્મ-કે ના અભાવે ઉમેદવારી પત્રક નામંજૂર કરવાના આદેશ સામે રિટ અરજી જાળવાપાત્ર છે?

(૨) શું નિયમો, ૧૯૯૪ અનુસાર ફોર્મ-કે ભરવામાં આવેલી નિષ્ફળતાને તકનીકી ખામી તરીકે ઓળખી શકાય કે તે મૂળભૂત સ્વરૂપની એવી ખામી ગણાશે કે જેના કારણે પરત ફરતા અધિકારી પાસે કોઈ સંક્ષિપ્ત તપાસ કર્યા વિના આવા નામાંકન ફોર્મને નામંજૂર કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ રહેતો નથી?(૩) શું વર્તમાન મામલો નિયમો ૧૯૪ ના નિયમ ૧૫ ના ઉપનિયમ

(૪) ની વ્યાખ્યા હેઠળ આવરી લેવાય છે?

૪) શું નામનિર્દેશન પત્રકોના અસ્વીકારને લગતા પ્રમાણમાં રિટ અરજદારો દ્વારા દુર્ભાવના અથવા રાજકીય હસ્તક્ષેપનો કોઈ મામલો સ્થાપિત કરવામાં આવ્યો છે?

જાળવાપાત્રતાનો પ્રશ્ન :

૧૮. રાજ્ય ચૂંટણી પંચ માટે હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર જોશી તેમજ વિદ્વાન સરકારી વકીલ સુશ્રી મનીષા લવકુમાર શાહ રજૂ કરશે કે રિટ અરજદારોના ઉમેદવારીપત્રકને પરત ફરતા અધિકારી દ્વારા નામંજૂર કરવાના આદેશની કાયદેસરતા અને માન્યતાને પડકારતી હાલની રિટ અરજી જાળવપાત્ર નથી. શ્રી જોશી રજૂ કરશે કે રિટ અરજદારોને ઉપલબ્ધ એકમાત્ર ઉપાય ચૂંટણી પંચ સમક્ષ ચૂંટણી અરજી દાખલ કરવાનો છે. શ્રી જોશી રજૂ કરશે કે ભારતના બંધારણના

અનુચ્છેદ ૨૪૩-ઓ(બી) માં સમાવેશ થયેલ જોગવાઈઓના પ્રકાશમાં, જેમાં એવું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે કોઈપણ પંચાયતની ચૂંટણીને રાજ્ય વિધાનમંડળે બનાવેલ કોઈ કાયદા દ્વારા અથવા તેના અધિનિયમ હેઠળ નિર્ધારિત સત્તાધિકારી સમક્ષ અને નિર્ધારિત રીતસર રજૂ થયેલી ચૂંટણી અરજી સિવાય પ્રસ્નાસ્પદ બનાવી શકાશે નહીં, તેથી આવનારી પંચાયત ચૂંટણી માટે ઉમેદવારીપત્રકોની સ્વીકૃતિ કે નામંજૂરીમાં આ અદાલત હસ્તક્ષેપ કરી શકે તેમ નથી. તેઓ રજૂ કરશે કે ચૂંટણી પ્રક્રિયાનો આરંભ ઘટનાક્રમની સમયસૂચિ જાહેર કરવામાં આવે ત્યારથી થાય છે અને ચૂંટણીના પરિણામો જાહેર થાય ત્યાં સુધી ચાલુ રહે છે. શ્રી જોશીના જણાવ્યા અનુસાર, ઉમેદવારીની સ્વીકૃતિ અથવા નામંજૂરી ચૂંટણી પ્રક્રિયાના તબક્કાઓમાંથી એક તબક્કો હોવાથી, તેની માન્યતાને માત્ર ચૂંટણી અરજી દ્વારા જ પડકારી શકાય અને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ નહીં.

૧૯. ઉપરોક્ત પરિપ્રેક્ષ્યમાં, રાજ્ય ચૂંટણી આયોગ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જોષી, સર્વોચ્ચ અદાલતે મંડા જગનાથ વિ. કે.એસ. રથનમ અને અન્યના મામલે આપેલા, (૨૦૦૪) ૭ એસ.સી.સી. ૪૯૨ માં અહેવાલિત નિર્ણય પર આધાર મૂકવા ઇચ્છે છે. શ્રી જોષી નીચેની ટિપ્પણીઓ પર આધાર મૂકવા ઇચ્છે છે :

“૯. ડૉ. રાજુવ ધવન, અમારા સમક્ષ પ્રતિવાદીઓ તરફથી હાજર રહેલા વિધાવંત પરિષ્ઠ વકીલ, જેઓ વડી અદાલત સમક્ષ રિટ અરજદાર હતા, તેમણે તો પણ વડી અદાલતના ચુકાદાને સમર્થન આપતાં જણાવ્યું કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૯(બી) માં રહેલો પ્રતિબંધ માત્ર તેવા દોષો અંગે છે, જે મૂળભૂત સ્વરૂપના ન હોય, અને

ચૂંટણી અથવા પક્ષકારોના હક્કો પર કોઈ મહત્વપૂર્ણ અસર ન કરતા અનિયમિતતાઓ અને ચૂંટણીમાંથી ઊભી થયેલી ભૂલોને સુધારવા અંગે તે પ્રતિબંધરૂપ નથી. તેમણે ચૂંટણીના સંચાલન નિયમો, ૧૯૬૧ ના નિયમ ૪ ના ઉપબંધ પર મજબૂત આધાર મૂક્યો. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું કે રિટર્નિંગ ઓફિસરે દર્શાવેલા દોષો અત્યંત તુરંચ સ્વભાવના હતા અને વિવિધ પ્રપત્રોમાં દાખલ કરાયેલા ઉમેદવારીપત્રકોના સંપૂર્ણ વાંચનથી સ્પષ્ટ થતું હતું કે પ્રથમ પ્રતિવાદી તેલંગાણા રાષ્ટ્ર સમિતિ દ્વારા પ્રસ્તાવિત ઉમેદવાર હતા અને આવી પરિસ્થિતિમાં પ્રપત્ર બી માં કલમો ૨ થી ૭ ભરવામાં થયેલી ચૂકને ક્યારેય ઘાતક ચૂક ગણાવી શકાય નહીં. તેમણે આ દલીલ પણ કરી કે કોઈ મૂળભૂત દોષ ન હોવા તથા તે રાજકીય પક્ષ તરફથી અન્ય કોઈ ઉમેદવારીપત્રક દાખલ ન થયેલું હોવા કારણે, રિટર્નિંગ ઓફિસરની તે ભૂલને સુધારવામાં વડી અદાલત ન્યાયસંગત હતી; નહીં તો તેમના મુકદ્દમેદારને ભારે કઠિનાઈ વેઠવી પડત અને અનુગામી તબક્કે લાંબી કાનૂની લડત પણ સહન કરવી પડી શકત. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું કે અહીંનો અપીલકર્તા ન તો તેલંગાણા રાષ્ટ્ર સમિતિના ઉમેદવાર તરીકે દાવો કરતો ઉમેદવાર હતો અને ન તો ઉક્ત પક્ષના સત્તાવાર ચિહ્નનો દાવો કરતો હતો; તેથી વડી અદાલતના આદેશથી તેને કોઈ પણ રીતે અહિંત થવાનું નહોતું, અને તે આદેશ માત્ર ન્યાયના હિતને આગળ વધારતો હતો, કારણ કે તે ચાલુ ચૂંટણી પ્રક્રિયાને સુગમ બનાવે છે, જે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨૯ નો મુખ્ય હેતુ છે. ૧૦. તેમણે પોતાના દાવાને સમર્થન આપવા માટે મોહિન્દર સિંહ ગિલના કેસમાં (ઉપરોક્ત) તેમજ પોન્નુસ્વામીના કેસમાં (ઉપરોક્ત) મળતા કેટલાક અવતરણો પર પણ આધાર રાખ્યો હતો. વિદ્વાન વકીલે લોકોના પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમની કલમ ૩૬ તેમજ ચૂંટણી ચિહ્નો (અનામત અને ફાળવણી) આદેશ, ૧૯૬૮ ની કલમ ૩૦ પર પણ દૃઢ આધાર રાખ્યો હતો, જેથી દર્શાવી શકાય કે ચિહ્નની ફાળવણી અંગે દાખલ કરવામાં આવેલ ફોર્મ બી માં કોઈપણ ભૂલ નોંધપાત્ર સ્વરૂપની ખામી ગણાશે નહીં. ૧૧. એ સ્વીકારાયેલ હકીકત છે કે આંધ્ર પ્રદેશની મતવિસ્તાર ક્રમાંક ૨૮ નાગરકર્નૂલ (એસસી) સંસદીય મતવિસ્તારમાંથી સંસદ માટેની ચૂંટણી બાબતે, ચૂંટણીની

પ્રક્રિયા ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા અધિસૂચના બહાર પાડવાથી જ નહીં પરંતુ ચૂંટણી આયોગ દ્વારા કાર્યક્રમની તારીખો નિશ્ચિત કરતી અધિસૂચના બહાર પાડવાથી પણ પહેલેથી જ શરૂ થઈ ગઈ હતી. ઉક્ત અધિસૂચના અનુસાર જ પ્રથમ પ્રતિવાદીએ નામનિર્દેશન દાખલ કરવાની છેલ્લી તારીખે રિટર્નિંગ ઓફિસર સમક્ષ પોતાનું નામનિર્દેશન દાખલ કર્યું હતું. એ પણ સ્વીકારાયેલ હકીકત છે કે અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ ફોર્મ એમાં તેણે તેલંગાણા રાષ્ટ્ર સમિતિ દ્વારા પ્રસ્તાવિત ઉમેદવાર હોવાના આધારે કારનું ચિહ્ન માગ્યું હતું. નાગરકર્નૂલ (૨૮) સંસદીય મતવિસ્તારમાંથી લોકસભાની ચૂંટણી માટે ઉમેદવાર તરીકે તેની ઉમેદવારીનો યોગ્ય રીતે પ્રસ્તાવ અને સમર્થન પણ કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ ફોર્મ બીમાં, જે કોઈ વિશિષ્ટ પક્ષના અનામત ચિહ્નનો દાવો કરવા માટે પ્રથમ પ્રતિવાદી દ્વારા દાખલ કરવાનું આવશ્યક કાયદેસરનું ફોર્મ છે, તેના ભાગ ૩માં કૉલમ (બી)(૨) હેઠળ ઉમેદવારે પોતે પ્રતિનિધિત્વ કરતા રાજકીય પક્ષની વિગતો આપવાની આવશ્યકતા છે. આ કૉલમમાં પ્રતિવાદીએ એવું જણાવ્યું છે કે તે તેલંગાણા રાષ્ટ્ર સમિતિ પક્ષ દ્વારા ઉભો કરાયેલ ઉમેદવાર છે, જે નોંધાયેલ પરંતુ અમાન્યિત રાજકીય પક્ષ છે, તેમ છતાં તે આ ચૂંટણી સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે લડી રહ્યો છે એવા વૈકલ્પિક છપાયેલા શબ્દો પણ યથાવત રાખવામાં આવ્યા છે. આ કૉલમમાં ઉમેદવારે જે લાગુ પડતું ન હોય તે કાપી નાખવાનું રહે છે, પરંતુ પ્રથમ પ્રતિવાદીએ તે ચૂંટણી સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે લડી રહ્યો છે તેવો ભાગ કાપી નાખવામાં નિષ્ફળ ગયો, પરિણામે ખરેખર તે તેલંગાણા રાષ્ટ્ર સમિતિ રાજકીય પક્ષનું પ્રતિનિધિત્વ કરતો ઉમેદવાર હતો કે સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે ચૂંટણી લડી રહ્યો હતો તે અંગે શંકાને સ્થાન મળ્યું. રિટર્નિંગ ઓફિસરે નોંધેલી વધુ મહત્વપૂર્ણ અને વધુ સ્પષ્ટ ભૂલ એ હતી કે ઉક્ત ફોર્મના કૉલમ ૨ થી ૭માં જરૂરી વિગતોનો અભાવ હતો, જ્યારે આ તે આવશ્યક સૂચના છે જે ઉમેદવારને ઉભો કરનાર રાજકીય પક્ષે આ હકીકતના પુરાવા રૂપે આપવાની હોય છે કે તેમાં દર્શાવાયેલ ઉમેદવારને તે પક્ષે ઉભો કર્યો છે અને તે પક્ષના અનામત ચિહ્નનો હકદાર છે. ફોર્મ બીની વિવિધ કલમોના વાચન પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે માત્ર તે જ વ્યક્તિ, જેના નામ અને અન્ય વિગતો ઉક્ત ફોર્મના કૉલમ ૨ થી ૭માં

આપવામાં આવી હોય, તેને ઉક્ત રાજકીય પક્ષના પ્રતિનિધી અથવા તેના દ્વારા પ્રસ્તાવિત ઉમેદવાર તરીકે માન્ય ગણાવી શકાય. રિટર્નિંગ ઓફિસરે નોંધ્યું છે તેમ, અમે પણ જોઈએ છીએ કે મતવિસ્તારનું નામ દર્શાવતો કૉલમ ૧ સિવાય, માન્ય ઉમેદવારનું નામ, તેના પિતા/માતા/પતિનું નામ, તેમજ માન્ય ઉમેદવારનું ટપાલ સરનામું દર્શાવવાની આવશ્યકતા ધરાવતા અન્ય કોઈ પણ કૉલમ ભરવામાં આવ્યા નથી, જેથી એ દર્શાવી શકાય કે પ્રથમ પ્રતિવાદી જ તે પક્ષનો સત્તાવાર ઉમેદવાર છે અને તે ચિહ્નનો હકદાર છે. તેના વિરુદ્ધ, આ કૉલમો એ રીતે કાપી નાખવામાં આવ્યા છે જાણે કે આ ફોર્મ બી કોઈને આપવામાં આવ્યું જ ન હોય. ઉક્ત ફોર્મની કલમ ૨ અનુસાર સત્તાધિકૃત વ્યક્તિએ આ ફોર્મ બી કોને આપવામાં આવી રહ્યું છે તે અંગે ઘોષણા કરવી આવશ્યક છે. આ કૉલમમાં પણ પ્રથમ પ્રતિવાદીનું નામ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી. ઉક્ત ફોર્મની કલમ ૩ મુજબ એ બાબતનું પ્રમાણપત્ર પણ આપવાનું રહે છે કે ઉપર દર્શાવાયેલ નામવાળો ઉમેદવાર તે રાજકીય પક્ષનો સભ્ય છે અને તેનું નામ તે પક્ષની યાદીમાં નિયમિત રીતે સમાવાયેલ છે. ફોર્મ બીની ઉક્ત કલમમાં આ પૈકીની કોઈપણ માહિતી આપવામાં આવી નથી. ૧૨. અમારા મતાનુસાર, અહીંના પ્રથમ પ્રતિવાદી દ્વારા રજૂ કરાયેલ આ ફોર્મ બીને પરત ફરતા અધિકારીએ નામંજૂર કરવામાં ન્યાયસંગતતા રાખી હતી કે નહીં, તે મુદ્દો વડી અદાલતે તેની રિટ અધિકારક્ષેત્રના પ્રયોગમાં નક્કી કરવાનો વિષય નથી. આ પ્રશ્નનો વિવાદ ફક્ત પીડિત પક્ષકાર દ્વારા ચૂંટણી અરજીમાં જ ઉઠાવવો જોઈએ. ૧૩. એ નોંધવાનું છે કે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨૯(બી) હેઠળ સંસદના ગૃહો અથવા રાજ્યના વિધાનમંડળના ગૃહોની કોઈપણ ચૂંટણીને પડકારવા બાબતે સ્પષ્ટ પ્રતિબંધ છે, સિવાય કે યોગ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદામાં જે સત્તાધિકારી સમક્ષ અને જે રીતે જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે મુજબ રજૂ કરાયેલી ચૂંટણી અરજી દ્વારા. સંસદે પ્રજાના પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ ઘડીને આવી ચૂંટણીને પ્રશ્નાંકિત કરવા માટે એવો મંચ પૂરો પાડ્યો છે; તેથી, અનુચ્છેદ ૩૨૯(બી) હેઠળ આર.પી. અધિનિયમ હેઠળ રચાયેલ એવા મંચ સિવાય અન્ય કોઈ મંચ કોઈપણ ચૂંટણી વિરુદ્ધની ફરિયાદની સુનાવણી કરી શકતો નથી. ૧૪. 'ચૂંટણી'

શબ્દનો અર્થ આ અદાલતના વિવિધ અધિકૃત નિર્ણયો દ્વારા ન્યાયિક રીતે એવો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે કે ચૂંટણીની જાહેરનામાની પ્રસિદ્ધિ પછી સક્ષમ પ્રાધિકારી દ્વારા કરવામાં આવેલ કોઈપણ અને દરેક કાર્યવાહી તેનો સમાવેશ કરે છે.૧૫. પોન્નુસ્વામી (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું : ભારતમાં ચૂંટણીનો કાયદો એવું કલ્પિત કરતો નથી કે ચૂંટણી પ્રક્રિયા સાથે સંકળાયેલ બાબતો પર બે પ્રહાર થવા જોઈએ, એક તો જ્યારે તે ચાલી રહી હોય ત્યારે બંધારણના કલમ ૨૨૬ હેઠળ વડી અદાલતના અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રનો આશ્રય લઈને (અદાલતોના સામાન્ય અધિકારક્ષેત્રને સ્પષ્ટપણે બાકાત રાખવામાં આવેલ હોવાથી) ” અને બીજો તેઓ પૂર્ણ થયા પછી ચૂંટણી અરજી દ્વારા.૧૬. પોન્નુસ્વામીના મામલામાં આ અદાલત દ્વારા અપાયેલ ઉપરોક્ત દૃષ્ટિકોણને અનુવર્તી ચુકાદા એમ.એસ. ગિલ (ઉપરોક્ત) માં અનુમોદન સાથે ઉદ્ધૃત કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં આ અદાલતે પોન્નુસ્વામીના ઉક્ત મામલાના ચુકાદામાંથી ઉતારા ઉદ્ધૃત કર્યા પછી એવું ઠરાવ્યું હતું કે અનુચ્છેદ ૩૨૯ માં અગ્રતા ધરાવતી જોગવાઈ છે અને તેથી, જ્યાં વિવાદ ચૂંટણીને પ્રશ્નાંકિત કરવાના સ્વરૂપમાં આવે છે ત્યાં, પોન્નુસ્વામીના મામલામાં દર્શાવવામાં આવેલી પરંતુ અન્વેષિત ન કરવામાં આવેલી વિશેષ પરિસ્થિતિઓ સિવાય, અનુચ્છેદ ૨૨૬ અમલક્ષેત્રમાંથી બહાર ધકેલાઈ જાય છે. પોન્નુસ્વામી (ઉપરોક્ત) માં રહેલી ઉપરોક્ત અનન્વેષિત પરિસ્થિતિઓનો એમ.એસ. ગિલના મામલામાં (ઉપરોક્ત) વિચાર કરતાં આ અદાલતે આ મુજબ ઠરાવ્યું હતું : અધિનિયમની કલમ ૧૦૦(૧)(ડી)(જ) અંગે અમે જે વ્યાપક દૃષ્ટિકોણ અપનાવીએ છીએ તેમાં આ દ્વિધા ઊભી થતી નથી. પડકારવામાં આવેલા આદેશ પર શ્રી રાવનો આક્રમણ તત્પતઃ સંવિધાનની એક જોગવાઈ, એટલે કે અનુચ્છેદ ૩૨૪, ના કથિત પાલનના અભાવ પર આધારિત છે, પરંતુ તે કલમ ૧૦૦ની વ્યાપક શબ્દરચનાવાળી, અવશિષ્ટ અને સર્વસમાવેશક જોગવાઈથી સ્પષ્ટપણે આવરી લેવાયેલ છે. અમારી પદ્ધતિમાં ઝડપભેર ચૂંટણી યોજવાની સર્વોચ્ચ મહત્વતાને ધ્યાનમાં રાખીને સંવિધાનના રચયિતાઓએ, અનુમાનિત અર્થમાં, તમામ ચૂંટણી વિવાદોને ચૂંટણી અરજીઓ અને ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પછી માટે મુલતવી રાખ્યા છે. આ યોજનાની

સુસંગતતામાં, અધિનિયમની કલમ ૧૦૦ને જાણતાં જ એ રીતે ઘડવામાં આવી છે કે જેમાં રજૂ થઈ શકે તેવી તમામ કલ્પનીય ખામીઓનો સમાવેશ થાય. આ યોજનાને નિર્ભીત બનાવવા માટે, કલમ ૧૦૦(૧)(ડી)(જ) ઉમેરવામાં આવી છે જેથી બાકી રહી જતી દરેક બાબતનો પણ સમાવેશ થઈ જાય. અદાલતે અગાઉના નિર્ણયો માં સૂચવ્યું છે કે ચૂંટણી સંબંધિત તમામ ફરિયાદો બાબતે કલમ ૧૦૦ સંપૂર્ણ અને સર્વગ્રાહી છે.

૧૭. જોકે, આ જ પરિચ્છેદમાં આ અદાલતે તે વિસ્તારની સીમા નિર્ધારિત કરી હતી, જે વડી અદાલત દ્વારા હસ્તક્ષેપ માટે ઉપલબ્ધ છે, અને તે જ બાબત નીચે મુજબ સમજાવવામાં આવી છે: પરંતુ જે પ્રતિબંધિત છે તે કમિશનર દ્વારા કરવામાં આવેલું અથવા નિર્દેશિત કોઈપણ કાર્ય નથી, પરંતુ ચૂંટણીને આગળ વધારવા માટે તે જે કંઈ કરે છે અથવા નિર્દેશ આપે છે તે બધું છે, તેના વિરુદ્ધ નથી. ઉદાહરણ તરીકે, રાષ્ટ્રપતિ કલમ ૧૫ હેઠળ ચૂંટણી યોજવા અંગે રાષ્ટ્રને સૂચના આપે અને કમિશનર કલમ ૩૦ હેઠળ મતદાન માટેનો કાર્યક્રમ પ્રસિદ્ધ કરે ત્યારબાદ, જો ઉત્તરવર્તી રિટર્નિંગ ઓફિસરોને માત્ર એક જ ઉમેદવારી સ્વીકારવા અથવા માત્ર તે જ ઉમેદવારીઓ સ્વીકારવા આદેશ આપે કે જે એક જ પક્ષમાંથી આવે છે, અન્ય પક્ષો અથવા અપક્ષોથી ભિન્ન રીતે, તો શું એવો આદેશ તાત્કાલિક પડકારથી મુક્ત ગણાય? અમે એવું માનતા નથી. કારણ કે કમિશનર ચૂંટણીને પ્રોત્સાહન આપતો નથી પરંતુ તેને અટકાવી રહ્યો છે, અને એવા આદેશની અદાલત દ્વારા સમીક્ષા પ્રવાહને સુગમ બનાવશે, તેને રોકશે નહીં. ચૂંટણી, તેનો અર્થ વ્યાપક હોય કે સંકુચિત, સંભવિત બહુવિધ વિકલ્પોમાંથી પસંદગીનો અર્થ ધરાવે છે; એકધ્રુવી રાજકારણ આપણી પ્રતિભા કે વાસ્તવિકતા નથી, અને જો આ સંકલ્પનાને

કમિશનરના કૃત્યથી વિકલાંગ બનાવવામાં આવે, તો તે હકીકતમાં કોઈ ચૂંટણી જ ચોજતો નથી.

૧૮. નિશ્ચિતપણે, ઉપર અહીં આ અદાલતે જે જણાવ્યું છે તે રિટ અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ અદાલતો દ્વારા સુધારણા માટે પાત્ર રિટર્નિંગ ઓફિસરના સંભવિત ભૂલભર્યા કૃત્યોનું સંપૂર્ણ વર્ણન નથી. પરંતુ હકીકત એ જ છે કે આવી ભૂલોનો એવો પ્રભાવ થવો જોઈએ કે તે નિર્ધારિત ચૂંટણીના મુક્ત પ્રવાહમાં હસ્તક્ષેપ કરે અથવા ચૂંટણીની પ્રગતિમાં અવરોધ ઊભો કરે, જે સર્વોપરી વિચારણા છે. જો ભૂલભર્યા આદેશથી ચૂંટણીના સંચાલનમાં અવરોધ ઊભો થતો ન હોય, તો બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની અદાલતોએ રિટર્નિંગ ઓફિસરના આદેશોમાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ નહીં, કારણ કે તેના માટેનો ઉપાય માત્ર ચૂંટણી અરજીમાં જ રહેલો છે.

૧૯. ઇલેક્શન કમિશન ઑફ ઇન્ડિયા વિ. શિવાજી (ઉપરોક્ત) માં, આ સર્વોચ્ચ અદાલતે, એવી ચૂંટણી સૂચનાને પડકાર અંગે વિચાર કરતાં, જેમાં અમુક જિલ્લા પરિષદોને સૂચિત મતવિસ્તારમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યા હતા, પોનુસ્વામી (ઉપરોક્ત) ના ચુકાદાનું અનુસરણ કરતાં એવું ઠરાવ્યું હતું કે, ભલે અધિનિયમ અને બંધારણની જોગવાઈઓના પાલન ન થવા સંબંધિત કોઈ એવો આધાર હોય જેના આધારે કોઈ ચૂંટણી પ્રક્રિયાની માન્યતા પ્રશ્નાસ્પદ બની શકે, તો પણ ચૂંટણીને પડકારવામાં રસ ધરાવતી વ્યક્તિએ ચૂંટણી પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી રાહ જોવી પડશે અને સફળ ઉમેદવારની ચૂંટણીને પ્રશ્નાસ્પદ ઠેરવતાં અધિનિયમની કલમ ૮૧ મુજબ અરજી દાખલ કરવી પડશે.

૨૦. વડી અદાલત સમક્ષ રિટ અરજદાર તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે આ

અદાલતના એસ.ટી. મુથુસામી વિ. કે. નટરાજન અને અન્ય (૧૯૮૮ ૧ એસ.સી.સી. ૫૭૨) ના ચૂકાદા પર આધાર મૂક્યો હતો, જેમાં આ અદાલતે પોન્નુસ્વામીના કેસ (ઉપરોક્ત) ના ચૂકાદાને અનુસરીને એવું ઠરાવ્યું હતું કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ વડી અદાલત દ્વારા રિટ અરજીનો સ્વીકાર સમર્થનયોગ્ય નથી અને પરિણામે તેણે વડી અદાલતની વિભાગીય પીઠનો ચુકાદો રદ કર્યો હતો તથા વડી અદાલતમાં દાખલ કરાયેલ રિટ અરજી ફગાવી દીધી હતી. તે કેસમાં સંકળાયેલ પ્રશ્ન રાજકીય પક્ષના સત્તાવાર પ્રતીક પર હકનો દાવો કરતી બે ઉમેદવારો વચ્ચેનો વિવાદ હતો. આ ચૂકાદાને વડી અદાલતે તથ્યોના આધારે ભિન્ન ગણાવ્યો હતો, યદ્યપિ તેમાં પ્રતિપાદિત કાયદો રિટ અરજીની જાળવણીક્ષમતાના વિરોધમાં સંપૂર્ણપણે લાગુ પડતો હતો.

૨૧. પ્રતિવાદી ઉમેદવાર તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે દલીલ કરી કે વડી અદાલત સમક્ષ પ્રથમ પ્રતિવાદીનો કેસ એમ.એસ. ગિલના કેસમાં (ઉપરોક્ત) આ અદાલતે દર્શાવેલા અપવાદોની અંદર આવે છે, જે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ કેટલાક અપવાદરૂપ કેસોમાં રિટ અરજિ દાખલ કરવાની મંજૂરી આપે છે. તેમણે દલીલ કરી કે આ કેસના તથ્યો પણ દર્શાવે છે કે વડી અદાલતના હસ્તક્ષેપ વગર ચૂંટણીની પ્રગતિ અટકી ગઈ હોત. વિદ્વાન વકીલ પ્રત્યે યોગ્ય આદર સાથે, અમે આ દલીલ સાથે સંમત નથી, કારણ કે પ્રથમ પ્રતિવાદીએ દાવો કરેલું પ્રતીક જાળવવામાં ન આપવાથી પરત ફરતા અધિકારીએ ચૂંટણીની પ્રગતિને ન તો અટકાવી છે અને ન તો બંધ કરી છે. ઉક્ત પ્રતિવાદીને સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે ગણવામાં આવ્યો છે અને તેને સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે તેને જાળવવામાં આવેલા પ્રતીક સાથે ચૂંટણી લડવાની

મંજૂરી આપવામાં આવી છે, અને પરિણામે ચૂંટણી અટકાવવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. પ્રતીકના આવા ન-ફાળવણી અંગેની તેની વ્યથા, એસ.ટી. મુથુસ્વામી (ઉપરોક્ત) માં ઠરાવ્યા મુજબ, ચૂંટણી અરજિમાં (જો જરૂરી હોય તો) ઉઠાવવાની રહેશે.”

૨૦. ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયમાં, ફરો ૧૮ માં કરવામાં આવેલા અવલોકનોને કંઈક મહત્વ પ્રાપ્ત થાય છે.

૨૧. નરાઈન ભાસ્કર ખરે વિ. ઇલેક્શન કમિશન ઓફ ઇન્ડિયા, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૭ એસ.સી. ૬૯૪ માં અહેવાલિત પ્રકરણમાં, એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે :ચૂંટણી કાયદાનો સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત, ભારતીય તથા અંગ્રેજી બંનેમાં, એવો છે કે ચૂંટણી અટકાવવી જોઈએ નહીં અને પીડિત વ્યક્તિને તેના વ્યક્તિગત હિતને લોકોના સામાન્ય હિતના અપમાનરૂપે રજૂ કરવાની પરવાનગી આપવી જોઈએ નહીં, કારણ કે સામાન્ય હિત એ માંગણી કરે છે કે ચૂંટણી નિર્ધારિત સમયપત્રક મુજબ પૂર્ણ કરવામાં આવે.

૨૨. સામાન્ય રીતે, તેથી, વડી અદાલતે ચૂંટણી પર સ્થગિતી આપવી નહીં અથવા એવો કોઈ આદેશ કરવો નહીં જેના પરિણામે ચૂંટણી મુલતવી રહે. જોકે, જ્યાં બાબત પૂરતા પૂર્વે વડી અદાલત સમક્ષ લાવવામાં આવે, જ્યાં મતદાન થવાનું નિર્ધારિત હોય તે પહેલાં જ બાબતની સુનાવણી કરી તેનો નિકાલ થઈ શકે અને જ્યાં નોંધપોથીના મુખપૃષ્ઠ પરથી જ સ્પષ્ટ દેખાતી ભૂલ હોય, ત્યાં વડી અદાલતે એવી ભૂલ સુધારવી નહીં તેવું અમને કોઈ કારણ દેખાતું નથી. ઉદાહરણ તરીકે, જો રિટર્નિંગ ઓફિસર સંપૂર્ણપણે અપૂરતા આધાર પર ઉમેદવારી નામંજૂર કરે, તો

ચૂંટણી થાય તે પહેલાં રિટર્નિંગ ઓફિસરની કાર્યવાહી સુધારી દેવામાં આવે તો જાહેર સમય અને નાણાં તેમજ પક્ષકારોને થતા ખર્ચ, અસુવિધા અને કઠિનાઈઓનો બચાવ થશે. તેથી, અમારી દૃષ્ટિએ, માત્ર એટલા માટે રાહત નકારવી જોઈએ નહીં કે રિટ અરજદાર ચૂંટણી પૂર્ણ થયા પછી ચૂંટણી અરજી દાખલ કરીને અન્ય ઉપાય અપનાવી શકે છે. દરેક કેસ તેના પોતાના તથ્યોના આધારે વિચારવો જોઈએ અને જ્યાં ચૂંટણીને સ્થગિત કે મુલતવી રાખ્યા વિના ચૂંટણી થાય તે પહેલાં બાબતો યોગ્ય રીતે સુધારી શકાય, ત્યાં યોગ્ય કેસોમાં એવું કરવું ઇચ્છનીય હોઈ શકે. ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આ અદાલતની સત્તાઓ અત્યંત વ્યાપક છે અને યોગ્ય કેસોમાં કાયદાને વિરુદ્ધ અથવા કાયદા મુજબ ન હોય એવા અધિકારીના આદેશને રદ કરવો આ અદાલત માટે ખુલ્લું છે. આ દર્શાવવાની ખાસ જરૂર નથી કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ વડી અદાલતની સત્તાઓ આ અનુચ્છેદમાં ખાસ ઉલ્લેખિત રિટ્સ સુધી મર્યાદિત નથી, પરંતુ વડી અદાલતને કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારોના અમલીકરણ માટે અને અન્ય કોઈપણ હેતુ માટે કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા સત્તાધિકારીને નિર્દેશો, આદેશો અથવા અન્ય રિટ્સ જારી કરવાની પણ સત્તા છે.

૨૩. કોઈ વિશિષ્ટ કેસમાં સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ કે નહીં, તે પ્રશ્નનો નિર્ણય તે કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને કરવો આવશ્યક છે.

૨૪. ઉપરોક્તના પ્રકાશમાં, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે આ રિટ અરજી કાયદા મુજબ જાળવપાત્ર નથી એવું માનીને અમે તેને સીધી જ નામંજૂર ન કરવી જોઈએ. આ કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં, અને ખાસ કરીને ચૂંટણી કાયદા સંબંધિત

કેટલાક અત્યંત મહત્વના પ્રશ્નો ઉઠાવવામાં આવ્યા હોવાથી, અમે આવા પ્રશ્નોની તપાસ કરવા અને અમારા નિષ્કર્ષો નોંધાવવા ઈચ્છીએ છીએ જેથી કાયદાની સ્થિતિ નિશ્ચિત થાય.

૨૫. રિટ અરજી ગ્રાહ્ય છે એવો દાવિદારો અપનાવ્યા પછી, હવે અમે ગુણદોષના આધારે અન્ય મુદ્દાઓ પર વિચાર કરવા આગળ વધીએ છીએ.

૨૬. અન્ય કાનૂની મુદ્દાઓ તરફ પ્રવર્તતા પહેલાં, આપણે સૌપ્રથમ કાયદાની કેટલીક સંબંધિત જોગવાઈઓનું અવલોકન કરવું જરૂરી છે.

૨૭. પંચાયતોની ચૂંટણી ગુજરાત પંચાયતો ચૂંટણી નિયમો, ૧૯૯૪ દ્વારા સંચાલિત થાય છે. નિયમોના ભાગ ૪ માં ચૂંટણી સંબંધિત પ્રક્રિયા માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. વર્તમાન વિવાદનો નિર્ણય કરવા માટે નિયમ ૧૧, ૧૨ અને ૧૫ સંબંધિત છે. તેથી, સંબંધિત નિયમો અમે નીચે મુજબ ઉદ્ઘૃત કરીએ છીએ :

“૧૧. મતવિસ્તારોમાં ચૂંટણીના ચિહ્નો.

(૧) ચૂંટણી આયોગ સત્તાવાર રાજપત્રમાં જાહેરનામા દ્વારા તેવા ચિહ્નો નિર્દિષ્ટ કરશે, જે મતવિસ્તારોની ચૂંટણીમાં ઉમેદવારો દ્વારા પસંદ કરી શકાય અને જે મર્યાદાઓને આધીન આવી પસંદગી રહેશે. (૨) ઉપનિયમ (૩) હેઠળ ચૂંટણી આયોગ દ્વારા જારી કરવામાં આવેલા કોઈપણ સામાન્ય અથવા વિશેષ નિર્દેશોને આધીન રહીને, જ્યાં આવી કોઈપણ ચૂંટણીમાં કોઈ ઉમેદવાર દ્વારા અથવા તેના પત્ની એકથી વધુ નામનિર્દેશનપત્રો રજૂ કરવામાં આવે, ત્યાં સૌપ્રથમ રજૂ કરાયેલા નામનિર્દેશનપત્રમાં કરવામાં આવેલી ચિહ્નો અંગેની જાહેરાત, અને ચિહ્નો અંગેની અન્ય કોઈ જાહેરાત નહીં, તે નામનિર્દેશનપત્ર નામંજૂર કરવામાં આવ્યું હોય તોય

નિયમ ૧૮ હેઠળ વિચારણામાં લેવામાં આવશે.(૩) જ્યાં જ્યાં દરેક ચૂંટણીમાં મતદાન જરૂરી બને છે, ત્યાં રિટર્નિંગ અધિકારી સ્પર્ધાર્ત ઉમેદવારો દ્વારા તેમના ઉમેદવારીપત્રોમાં વ્યક્ત કરાયેલ ચિહ્નોની પસંદગીનો વિચાર કરશે અને આ બાબતે ચૂંટણી આયોગ દ્વારા જારી કરવામાં આવેલા કોઈપણ સામાન્ય અથવા વિશેષ નિર્દેશોને આધીન રહેશે.(એ) દરેક સ્પર્ધાર્ત ઉમેદવારને, શક્ય તેટલી હદ સુધી તેની પસંદગી મુજબ, અલગ અલગ ચૂંટણીચિહ્નો ફાળવે, અને(બી) જો એકથી વધુ હરીફ ઉમેદવારોએ એ જ ચિહ્ન માટે પોતાની પસંદગી દર્શાવી હોય, તો ચીફી દ્વારા નક્કી કરવું કે આવા ઉમેદવારોમાંથી કયા ઉમેદવારને તે ચિહ્ન ફાળવવામાં આવશે. (જ) રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા કોઈ ઉમેદવારને કોઈપણ પ્રતીકની ફાળવણી, જો તે ચૂંટણી પંચ દ્વારા આપવામાં આવેલ નિર્દેશો સાથે અસંગત ન હોય, તો અંતિમ ગણાશે અને જ્યાં આવી ફાળવણી એવી રીતે અસંગત હોય ત્યાં ચૂંટણી પંચ તેને જે રીતે યોગ્ય માને તે રીતે તેમાં સુધારો કરશે.(પ) દરેક ઉમેદવાર અથવા તેના ચૂંટણી એજન્ટને ઉમેદવારને ફાળવવામાં આવેલ ચૂંટણીચિહ્ન વિશે તાત્કાલિક જાણ કરવામાં આવશે અને રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા તેનું એક નમૂનો તેને પુરો પાડવામાં આવશે.

૧૨. ઉમેદવારી પત્રકોની રજૂઆત અને માન્ય ઉમેદવારી માટેની આવશ્યકતા. (૧) ફોર્મ જ માંનું ઉમેદવારી પત્રક, જે કોઈ વ્યક્તિ તેની માંગ કરે તેને પરત ફરતા અધિકારી દ્વારા આપવામાં આવશે. (૨) નિયમ ૯ ના ઉપનિયમ (૨) ની કલમ (એ) હેઠળ ઉમેદવારી નોંધાવવા માટે નિયત કરાયેલ તારીખે અથવા તે પહેલાં, દરેક ઉમેદવાર પોતે વ્યક્તિગત રીતે અથવા પોતાના પ્રસ્તાવક દ્વારા, પૂર્વાહુના અગિયાર

વાગ્યાથી બપોરના ત્રણ વાગ્યા વચ્ચે, નિયમ ૧૦ હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલી સૂચનામાં આ હેતુસર દર્શાવેલ સ્થળે, ઉપનિયમ (૧) માં નિર્દિષ્ટ નમૂનામાં પૂર્ણ કરવામાં આવેલ અને ઉમેદવાર તથા સંબંધિત મતવિસ્તારના મતદાર દ્વારા પ્રસ્તાવિત તરીકે હસ્તાક્ષર કરાયેલ ઉમેદવારીપત્રક પરત ફરતા અધિકારીને સુપરત કરશે: વધુ જોગવાઈ એવી કે, કોઈ ઉમેદવારનું ઉમેદવારીપત્રક હોવાનું દર્શાવતું કોઈ પણ પત્ર, જે

(એ) આ નિયમો અનુસાર નામનિર્દેશનપત્ર રજૂ કરી શકાય તેવા કોઈપણ દિવસે અથવા પૂર્વાહ્નના અગિયાર વાગ્યા પહેલાં અથવા અપરાહ્નના ત્રણ વાગ્યા પછી રિટર્નિંગ અધિકારીને સુપરત કરવામાં આવેલ; અથવા

(બી) ઉમેદવાર અથવા તેના પ્રસ્તાવક સિવાયની વ્યક્તિ દ્વારા આપેલ; અથવા

(સી) પરત ફરતા અધિકારી દ્વારા ટપાલથી અથવા અન્ય કોઈ પણ રીતથી પ્રાપ્ત થયેલ; પરત ફરતા અધિકારી દ્વારા ઉમેદવારી પત્રક તરીકે ગણવામાં આવશે અને આવું કોઈપણ પત્રક પરત ફરતા અધિકારીને મળતા જ નકારવામાં આવશે અને તપાસણીના સમયે તેની વિચારણા કરવામાં આવશે નહીં, આ પણ શરતે કે તાલુકા અથવા જિલ્લા પંચાયતના કોઈપણ મતવિસ્તારની ચૂંટણી માટે માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરવામાં ન આવેલ ઉમેદવારને, જો ઉમેદવારી પત્રક પર તે મતવિસ્તારના મતદારો એવા એક પ્રસ્તાવક અને નવ સમર્થકોની સહી ન હોય, તો તે ચૂંટણી માટે તે મતવિસ્તારનો યોગ્ય રીતે નામાંકિત ઉમેદવાર માનવામાં આવશે નહીં. (૩) ઉમેદવારીપત્ર રજૂ કરવામાં આવે ત્યારે, રિટર્નિંગ અધિકારીએ પોતાને એ બાબતે સંતોષ કરવો કે ઉમેદવાર, તેના પ્રસ્તાવક અને સમર્થકોના મતદારોની

ચાદીમાં દર્શાવેલ નામો અને ક્રમાંકો, ઉમેદવારીપત્રમાં નોંધાયેલા મુજબ, મતદારોની ચાદીમાં દાખલ થયેલા નામો અને ક્રમાંકો જેવા જ છે, અને જો એવા ન હોય, તો પરિસ્થિતિ મુજબ ઉમેદવાર અથવા પ્રસ્તાવક અથવા સમર્થકનું ધ્યાન તે બાબત તરફ દોરવું; પરંતુ શરતે કે, ઉક્ત નામો અથવા ક્રમાંકો અંગે ઉમેદવારીપત્રમાં થયેલી કોઈ લેખનિકીય અથવા તકનીકી ભૂલને, મતદારોની ચાદીમાં તેના અનુરૂપ દાખલાઓ સાથે સુસંગત બનાવવા માટે, રિટર્નિંગ અધિકારી સુધારવાની પરવાનગી આપશે. (જ) જ્યાં કોઈ ઉમેદવાર ભિન્ન ચૂંટણી વિભાગમાં મતદાર હોય, ત્યાં તે વિભાગની ચાદીની નકલ અથવા તેની સંબંધિત ભાગની નકલ અથવા તેવી ચાદીમાં સંબંધિત નોંધોની પ્રમાણિત નકલ, જો તે ઉમેદવારીપત્ર સાથે જમા કરવામાં આવી ન હોય, તો ચકાસણીના સમયે પરત ફરતા અધિકારી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવશે. (પ) આ નિયમમાં સમાવિષ્ટ કંઈપણ બાબત કોઈપણ ઉમેદવારને એકથી વધુ ઉમેદવારીપત્ર દ્વારા ઉમેદવારી માટે નામાંકિત થવાથી અટકાવશે નહીં; પરંતુ શરતે કે, તે જ મતવિસ્તાર વિભાગમાં ચૂંટણી માટે કોઈપણ ઉમેદવાર દ્વારા અથવા તેના પત્ની ચાર કરતાં વધુ ઉમેદવારીપત્રો રજૂ કરવામાં આવશે નહીં અથવા પરત ફરતા અધિકારી દ્વારા સ્વીકારવામાં આવશે નહીં. (પએ) કોઈ ઉમેદવારને પંચાયતના બે કરતાં વધુ ચૂંટણી વિભાગો માટેની ચૂંટણીમાં ઉમેદવારીપત્ર દાખલ કરવાથી પ્રતિબંધિત કરવામાં આવશે. (ડ) કોઈપણ વ્યક્તિ કોઈ મતવિસ્તારમાં તે જ ચૂંટણીમાં એકથી વધુ ઉમેદવારના કોઈપણ નામનિર્દેશનપત્રમાં અથવા નામનિર્દેશનપત્રોમાં પ્રસ્તાવક અથવા ટેકેદાર તરીકે હસ્તાક્ષર કરશે નહીં, અને જો તે આમ કરે, તો પ્રસ્તાવક અથવા ટેકેદાર તરીકે તેના દ્વારા હસ્તાક્ષર કરાયેલા તમામ

નામનિર્દેશનપત્રોમાંથી ફક્ત તે ઉમેદવારનું નામનિર્દેશનપત્ર અથવા નામનિર્દેશનપત્રો, જેમાંથી જે કોઈ એક સૌપ્રથમ રિટર્નિંગ અધિકારીને પહોંચાડવામાં આવ્યું હોય, તે સ્વીકારવામાં આવશે અને અન્ય તમામ ઉમેદવારોના નામનિર્દેશનપત્રો રિટર્નિંગ અધિકારીને પ્રાપ્ત થતા જ નામંજૂર કરવામાં આવશે અને તેમને કોઈ ક્રમાંક આપવામાં આવશે નહીં તથા તેમને ચકાસણી માટે લેવામાં આવશે નહીં.(૭) ઉમેદવાર અથવા તેનો પ્રસ્તાવક, જે તે સ્થિતિ મુજબ, પરત ફરતા અધિકારીને ઉમેદવારીપત્ર સોંપતી વખતે, તે સાથે ઉમેદવારે પ્રથમ વર્ગના મેજિસ્ટ્રેટ અથવા નોટરી સમક્ષ ફોર્મ-૪ માં શપથપૂર્વક આપેલું સોગંદનામું પણ તેને સોંપશે.

૧૫. ઉમેદવારીપત્રોની ચકાસણી. નિયમ ૯ ના ઉપનિયમ (બી) ના ખંડ (૨) હેઠળ ઉમેદવારીપત્રોની ચકાસણી માટે નિર્ધારિત તારીખોમાંથી એક તારીખે, ઉમેદવારો, તેમના ચૂંટણી પ્રતિનિધિઓ, દરેક ઉમેદવારનો એક પ્રસ્તાવક અને દરેક ઉમેદવાર દ્વારા લેખિતરૂપે યથાવિધિ અધિકૃત કરાયેલ એક અન્ય વ્યક્તિ, પરંતુ અન્ય કોઈ વ્યક્તિ નહીં, પરત ફરતા અધિકારી દ્વારા નિયત કરવામાં આવેલ એવા સમય અને સ્થળે હાજર રહી શકે છે, અને પરત ફરતા અધિકારીએ તેમને તમામ ઉમેદવારોનાં તે ઉમેદવારીપત્રોની તપાસ કરવા માટે બધી વાજબી સુવિધાઓ આપવી પડશે, જે ઉમેદવારીપત્રો રજૂ કરવામાં આવ્યા હોય, પરંતુ તેમાં તે ઉમેદવારીપત્રોનો સમાવેશ નહીં થાય, જે નિયમ ૧૨ ના ઉપનિયમ (૨) ના પરંતુક હેઠળ અથવા ઉપનિયમ (૬) હેઠળ પરત ફરતા અધિકારી દ્વારા નામંજૂર કરવામાં આવ્યા હોય.(૨) ત્યારબાદ રિટર્નિંગ ઓફિસર ઉમેદવારીપત્રોની તપાસ કરશે અને કોઈપણ ઉમેદવારી અંગે કરવામાં આવેલ તમામ વાંધાઓનો નિર્ણય કરશે અને તે,

આવા વાંધા પર અથવા પોતાની પહેલ પરથી, જરૂરી લાગે તેવી સંક્ષિપ્ત તપાસ, જો કોઈ હોય, કર્યા પછી, નીચે દર્શાવેલ પૈકીના કોઈપણ આધાર પર કોઈપણ ઉમેદવારીપત્ર નામંજૂર કરી શકશે, અર્થાત્, (એ) ઉમેદવારીપત્રોની તપાસ માટે નિર્ધારિત તારીખે ઉમેદવાર તો અધિનિયમ અથવા તે સમયે અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ તે બેઠક ભરવા માટે પસંદ થવા લાયક નથી અથવા અયોગ્ય ઠરે છે; અથવા(બી) કે પ્રસ્તાવક ઉમેદવારીપત્રમાં સહિ કરવા માટે અયોગ્ય ઠરે છે; અથવા(સી) કે નિયમ ૧૨ અથવા ૧૩ ની કોઈપણ જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા રહી છે; અથવા(ડી) કે ઉમેદવાર અથવા પ્રસ્તાવક અથવા કોઈ અનુમોદક, જે તે સ્થિતિ મુજબ, ઉમેદવારીપત્રમાં દર્શાવવામાં આવેલ મતદાર ક્રમાંક ધરાવતા એવા ઉમેદવાર અથવા પ્રસ્તાવક અથવા અનુમોદક વ્યક્તિ સાથે એકસરખા નથી; અથવા(પ) કે ઉમેદવાર અથવા કોઈપણ પ્રસ્તાવક અથવા કોઈપણ અનુમોદકની નામનાપત્ર પરની સહી અસલી નથી અથવા છેતરપિંડી દ્વારા મેળવવામાં આવી છે.(૩) ઉપનિયમ (૨) ના ખંડ (બી), (સી) અથવા (ડી) માં સમાવિષ્ટ કશું પણ એવું માનવામાં આવશે નહીં કે તે કોઈ ઉમેદવારનું નામાંકનપત્ર નકારી કાઢવા માટે અધિકૃત કરે છે, જો નામાંકનપત્ર સંબંધિત કોઈ અનિયમિતતાના આધારે એવો આક્ષેપ કરવામાં આવે અને તે ઉમેદવાર અન્ય નામાંકનપત્ર દ્વારા વિધિવત્ નામનિર્દેશિત થયેલો હોય, જેના સંબંધમાં કોઈ અનિયમિતતા કરવામાં આવી નથી.

૪) રિટર્નિંગ ઓફિસર કોઈ નામાંકનપત્રને માત્ર એવી તકનિકી ખામીના આધારે નકારી કાઢશે નહીં, જે મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની ન હોય. સ્પષ્ટીકરણ : આ ઉપનિયમના

હેતુઓ માટે, ફોર્મ જ માંના નામાંકનપત્રમાં પ્રતીકો બાબતની ઘોષણા પૂર્ણ કરવામાં નિષ્ફળતા, અથવા તે પૂર્ણ કરવામાં આવેલી ખામી, મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની ખામી ગણાશે નહીં.

૫) રિટર્નિંગ ઓફિસર આ બાબતે નિયમ ૯ હેઠળ નિર્ધારિત તારીખે તપાસણી કરશે અને કાર્યવાહી દરમિયાન કોઈ મુલતવીકરણ મંજૂર કરશે નહીં, સિવાય કે આવી કાર્યવાહી રમખાણ અથવા હિંસા દ્વારા, અથવા તેના નિયંત્રણની બહારના કારણોથી, વિસ્ફોટિત અથવા અવરોધિત થઈ હોય; પરંતુ, જો રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા કોઈ આક્ષેપ ઉઠાવવામાં આવે અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવે, તો સંબંધિત ઉમેદવારને તેનો ખંડન કરવા માટે તપાસણી માટે નિર્ધારિત તારીખના તરત અનુસરીને આવતા બીજા દિવસથી મોડું ન થાય એટલો સમય આપવામાં આવી શકે છે અને રિટર્નિંગ ઓફિસર કાર્યવાહી જે તારીખ સુધી મુલતવી રાખવામાં આવી હોય તે તારીખે પોતાનો નિર્ણય નોંધશે.(૬) પરત ફરતા અધિકારીએ દરેક ઉમેદવારીપત્ર પર તે સ્વીકારવામાં આવે છે કે નામંજૂર કરવામાં આવે છે તે અંગેનો પોતાનો નિર્ણય નોંધવો રહેશે અને જો ઉમેદવારીપત્ર નામંજૂર કરવામાં આવે તો, આવી નામંજૂરી માટેના પોતાના કારણોનું સંક્ષિપ્ત નિવેદન લેખિતમાં નોંધવું રહેશે અને ચકાસણી પૂર્ણ થયા બાદ શક્ય તેટલી વહેલી તકે, ઉમેદવાર તરફથી કોઈ અરજી ન હોય તોપણ અને કોઈ ખર્ચ વિના, આદેશની પ્રમાણિત નકલ ઉમેદવારને આપવી રહેશે.(૭) આ નિયમના હેતુઓ માટે, કોઈપણ ચૂંટણી વિભાગ માટે તે સમયે અમલમાં રહેલી મતદારોની યાદીમાં કરવામાં આવેલી નોંધની પ્રમાણિત નકલ રજૂ કરવી, તે નોંધમાં નામ દર્શાવવામાં આવેલા કોઈપણ મતદારને, જે સ્થિતિ લાગુ

પડતી હોય તે અનુસાર, ચૂંટણી લડવાનો અથવા નામનિર્દેશનપત્ર પર દરખાસ્તકર્તા તરીકે હસ્તાક્ષર કરવાનો અધિકાર છે તે બાબતનો નિર્ણાયક પુરાવો ગણાશે, જો સુધી એવું પ્રદાન ન કરવામાં આવ્યું હોય કે ઉમેદવાર અથવા, જે સ્થિતિ લાગુ પડતી હોય તે અનુસાર, પ્રસ્તાવક, અધિનિયમની કલમ ૨૮ ની ઉપકલમ (૨) ના અર્થમાં, ચૂંટણી લડવા માટે અયોગ્ય છે.(૮) ઉમેદવારીપત્ર સ્વીકારવા કે નામંજૂર કરવા અંગે રિટર્નિંગ ઓફિસરનો નિર્ણય અંતિમ રહેશે.”

ફોર્મ-ક અને ફોર્મ-ખ શું છે તથા તેનું મહત્વ :

૨૮. ફોર્મ-કે નીચે મુજબ વાંચાય છે :

“ફોર્મ કે

ઉમેદવારોનાં નામોની જાણ કરવા સત્તાધિકૃત વ્યક્તિઓને લગતો સંદેશાવ્યવહાર પ્રતિ,

ચૂંટણી પરત ફરતા અધિકારીવોર્ડ/મતવિસ્તાર વિભાગ
ક્રમાંક/નામ..... અને પદનામ

સચિવ, રાજ્ય ચૂંટણી આયોગ, બ્લોક નં. ૯, ૬મો માળ, નવું સચિવાલય,
ગાંધીનગર: ૩૮૨ ૦૧૦

વિષય : વર્ષ માસ માટે ની
સામાન્ય/દ્વારા/મધ્યાવધિ ચૂંટણી માટે ઉમેદવારોના નામોની જાણ કરવા
સત્તાધિકૃત વ્યક્તિઓ અંગે

શ્રીમાન,

રાજ્ય ચૂંટણી આયોગના ક્રમાંક ધરાવતા આદેશના અનુસંધાનમાં.

, તારીખિત, -----

, પક્ષ એસ.ઈ.સી.માં નોંધાયેલ રાષ્ટ્રીય/રાજ્ય /નોંધાયેલ બિનમાન્ય પક્ષ છે. હું
આથી નીચે દર્શાવેલ વ્યક્તિ(ઓ)ને ચૂંટણી માટે પક્ષ દ્વારા ઉભા કરવામાં આવનાર
અધિકૃત ઉમેદવારાઓ/ડમી ઉમેદવારાઓના નામોની જાણ કરવા માટે અધિકૃત
કરું છું

ઉપર દર્શાવેલ વોર્ડ/ચૂંટણી વિભાગ.

તે જ બાબતની જાણ કરવા માટે અધિકૃત વ્યક્તિનું નામ	અધિકૃત વ્યક્તિ દ્વારા ધારિત પદનું નામ	વોર્ડ/ચૂંટણી વિભાગનું નામ અને નંબર	જે વોર્ડ/ ચૂંટણી વિભાગ માટે વ્યક્તિને સત્તાધિકૃત કરવામાં આવેલ છે તેનું નામ અને નંબર પરિશિષ્ટ-૧ મુજબ (જો હોય તો)
૧	૨	૩	૪

ઉપર દર્શાવેલ વ્યક્તિ(ઓ) પૈકી આ રીતે અધિકૃત કરાયેલ વ્યક્તિઓના નમૂનાકીય

હસ્તાક્ષરો નીચે આપવામાં આવેલ છે :

અધિકૃત વ્યક્તિની સહી અધ્યક્ષ/ઉપાધ્યક્ષ/મંત્રીની સહી

સહી કરનાર વ્યક્તિનું સંપૂર્ણ નામ

સ્થળ.....

તારીખ..... (પક્ષકારની સીલ)

લાગુ ન પડતું હોય તો ગુણ કાપવા.

૧. ઉમેદવારી નોંધાવવાની છેલ્લી તારીખે બપોરે ૩ વાગ્યા પછી નહિ એવી મર્યાદામાં આ પરત ફરતા અધિકારી અને સચિવ, એસ.ઈ.સી., ગાંધીનગરને પહોંચાડવામાં આવવું જરૂરી છે. ફેક્સ દ્વારા મોકલાયેલું કોઈપણ ફોર્મ સ્વીકારવામાં આવશે નહીં.

૨. પક્ષના પ્રમુખ/મંત્રી તેમજ અધિકૃત વ્યક્તિ દ્વારા ફોર્મ પર શાહીથી પેન/બોલપોઇન્ટ પેન વડે હસ્તાક્ષર કરવામાં આવેલ હોવું જોઈએ. કોઈ પણ પદાધિકારીના પ્રતિહસ્તાક્ષર અથવા રબર સ્ટેમ્પ વગેરે દ્વારા કરાયેલા હસ્તાક્ષરો સ્વીકારવામાં આવશે નહીં.

૨૯. ફોર્મ-કેએચ નીચે મુજબ છે :

“ફોર્મ ખ

રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરવામાં આવેલ ઉમેદવારોનાં નામો અંગેની સૂચના

પ્રતિ, ચૂંટણી પરત ફરતા અધિકારી

.....વોર્ડ/મતવિસ્તાર વિભાગ ક્રમાંક/નામ..... અને હોદ્દો

.....

વિષય : વર્ષ.....મહિનો..... માટે ની

સામાન્ય/દ્વારા/મધ્યાવધી ચૂંટણી માટે પક્ષ દ્વારા ઉભા રાખવામાં આવેલા ઉમેદવારોના નામોની અધિકૃત વ્યક્તિની સહી સાથેની જાણ અંગે।

મહાશય,

વોર્ડ/ મતવિસ્તાર વિભાગ નું નામ અને ક્રમાંક	બેઠકનો પ્રકાર	મંજૂર થયેલ ઉમેદવાર નું નામ	મંજૂર થયેલ ઉમેદવાર ના પિતાનું /પતિનું નામ	મંજૂર કરાયેલા ઉમેદવાર નું ટપાલનું સરનામું	ડમી ઉમેદવાર નું નામ	ડમી ઉમેદવાર ના પિતાનું / પતિનું નામ	ડમી ઉમેદવાર નું ટપાલ સરનામું.
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮

રાજ્ય ચૂંટણી આયોગના ક્રમાંક ધરાવતા આદેશના અનુસંધાને

, તારીખિત

,

, નીચે દર્શાવેલ વોર્ડો/ચૂંટણી વિભાગો માટે ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત ચૂંટણી માટે અમારી

પક્ષ દ્વારા નીચે મુજબના ઉમેદવારોને મંજૂર/ડમી ઉમેદવારો તરીકે ઉભા રાખવામાં આવ્યા છે.

૨. અગાઉ શ્રી/શ્રીમતી/સુશ્રીના પક્ષમાં આપવામાં આવેલ કેએચ સ્વરૂપમાં નોટિસ

પક્ષના મંજૂર ઉમેદવાર તરીકે અને શ્રી/શ્રીમતી/સુશ્રી

પક્ષના ડમી ઉમેદવાર તરીકે કરાયેલું નામનિર્દેશન આથી રદ કરવામાં આવે છે.

૩. આથી પ્રમાણિત કરવામાં આવે છે કે ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત નામ ધરાવતા દરેક ઉમેદવાર આ રાજકીય પક્ષના સભ્ય છે અને તેમનું નામ આ પક્ષના સભ્યોની યાદીમાં યથાવિધિ નોંધાયેલ છે.

આપનો વિશ્વાસુ,

અધિકૃત વ્યક્તિની સહી

(અધિકૃત વ્યક્તિનું નામ)

સ્થળ.....

તારીખ..... (પક્ષકારની સીલ)

લાગુ ન પડતું હોય તો ગુણ ઘટાડવા.

૧. આ ઉમેદવારીપત્રો રજૂ કરવાની છેલ્લી તારીખે બપોરે ૩ વાગ્યા બાદ નહીં, તે પહેલાં ૪ રિટર્નિંગ ઓફિસરને પહોંચાડવું આવશ્યક છે. ફેક્સ દ્વારા મોકલાયેલ

કોઈપણ પ્રપત્ર સ્વીકારવામાં આવશે નહીં.

૨. પ્રારૂપ પર પક્ષના અધ્યક્ષ/મંત્રી તેમજ અધિકૃત વ્યક્તિ દ્વારા શાહીથી પેન/બોલપોઇન્ટ પેન વડે હસ્તાક્ષર કરાયેલા હોવા જોઈએ. રબર સ્ટેમ્પ વગેરેના સાધનથી કરવામાં આવેલી કોઈ ફેક્સિમિલી સહી અથવા કોઈ પદાધિકારીની સહી સ્વીકારવામાં આવશે નહીં.

૩. ફોર્મનો ભાગ-૨, જો લાગુ પડતો ન હોય તો, કાપી નાખવો પડશે, અથવા જો લાગુ પડતો હોય તો, તે યોગ્ય રીતે ભરવો પડશે.”

૩૦. આ તબક્કે, એ નોંધવું પણ યોગ્ય રહેશે કે ચૂંટણી લડવા પ્રસ્તાવિત ઉમેદવારને ફોર્મ નં. ૪ માં પોતાનું ઉમેદવારીપત્રક દાખલ કરવું આવશ્યક છે. ખાલી ફોર્મ નં. ૪ ની એક નકલ રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા દાખલ કરાયેલા જવાબી સોગંદનામા સાથે અનુબંધિત કરવામાં આવી છે. ફોર્મ નં. ૪ નવ ભાગોનું બનેલું છે. તે નવ ભાગો નીચે મુજબ છે :

૧. ભાગ ૧ પ્રસ્તાવક દ્વારા કરાયેલ ઘોષણા છે;

૨. ભાગ ૨ ત્યારે ભરવાનો આવશ્યક છે, જ્યારે ઉમેદવારને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉમેદવાર તરીકે ઊભો કરવામાં આવ્યો ન હોય, અને તેમાં પ્રસ્તાવક/સમર્થકોની સહીઓનો સમાવેશ થાય છે;

૩. ભાગ ૩ ઉમેદવાર દ્વારા ભરવાનો છે અને તેમાં એવા ઉમેદવારને ઉમેદવારી આપનાર રાજકીય પક્ષ અંગે તથા એવા પક્ષ માટે અનામત રાખવામાં આવેલા ચૂંટણીચિહ્ન અંગેનો વિશિષ્ટ જાહેરનામો, તેમજ સ્વતંત્ર ઉમેદવાર દ્વારા કરાયેલ જાહેરનામો અને અન્ય વિગતો, જેમ કે ઉમેદવાર અનુસૂચિત જાતિઓ, જનજાતિ

અથવા સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગોનો સભ્ય છે કે કેમ, ઉંમર જેવી વિગતો, લાયકાત અંગેનું જાહેરનામું, વગેરેનો સમાવેશ થાય છે;

૪. ભાગ ૪ રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા ભરવાનો આવશ્યક છે અને તેમાં ઉમેદવારીપત્રકનો ક્રમાંક, રિટર્નિંગ ઓફિસરને ઉમેદવારીપત્રક સોંપવામાં આવેલ હોવા અંગેની વિગતો વગેરે જેવી વિગતોનો સમાવેશ થાય છે;

૫. ભાગ ૫ માં ઉમેદવારીપત્ર સ્વીકારવા અથવા નામંજૂર કરવા અંગે રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા લેવાયેલા નિર્ણય વિશે રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા કરવામાં આવેલી જાહેરાતનો સમાવેશ થાય છે;

૬. ભાગ ૬ રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા ભરવાનો આવશ્યક છે અને તે ઉમેદવારીપત્ર તથા તપાસણીની સૂચનાની પહોંચ છે;

૭. ભાગ ૭ ઉમેદવાર દ્વારા ભરવાનો આવશ્યક છે, જેમાં તેને/તેણીને કોઈપણ ફોજદારી ગુનામાં થયેલ દોષિત ઠરાવની વિગતો આપવાની આવશ્યકતા છે;

૮. ભાગ ૮ ઉમેદવાર દ્વારા ભરવાનો આવશ્યક છે, જેમાં તેને/તેણીને આ બાબતની વિગતો આપવાની રહે છે કે શું ઉમેદવાર પર બે વર્ષ અથવા તેથી વધુ મુદતના કારાવાસથી દંડનીય કોઈ ગુનાનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે નહીં, જેમાં સક્ષમ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલતે આરોપ ઘડ્યો હોય, વગેરે;

૯. ભાગ ૯ ઉમેદવાર દ્વારા ભરવાનો જરૂરી છે, જેમાં ઉમેદવારે પોતાના, પોતાના પતિ અથવા પત્ની તથા આશ્રિતોના માલિકીના જંગમ સંપત્તિ અને સ્થાવર સંપત્તિ વિશેની વિગતો તેમજ શૈક્ષણિક લાયકાતો સંબંધિત વિગતો આપવાની રહે છે.

૩૧. અમે આ હકીકતનો પણ નોંધ લઈએ છીએ કે ભાગ-૬, ૮ અને ૯ માં ઉમેદવાર

દ્વારા આપવામાં આવેલી માહિતી સોગંદનામાથી સમર્થિત હોવી જોઈએ જેથી રિટર્નિંગ અધિકારી આવી માહિતી અન્ય સંબંધિત વિગતો સાથે, જેમ કે ઉમેદવારની સામાજિક-આર્થિક સ્થિતિ (નિર્ધારિત નમૂનામાં) વગેરે, ઉમેદવારીપત્રક રજૂ કરવાની તારીખે રાજ્ય ચૂંટણી આયોગની વેબસાઈટ પર અપલોડ કરી શકે. આમ, ૧૯૯૪ ના નિયમો રાજકીય પક્ષ દ્વારા આપવામાં આવેલી ‘ટિકિટ’ પર ચૂંટણી લડનાર વ્યક્તિઓ અને કોઈપણ રાજકીય પક્ષ સાથે સંકળાયેલા ન હોય તથા અપક્ષ ઉમેદવાર તરીકે ચૂંટણી લડનાર ઉમેદવાર વચ્ચે સ્પષ્ટ ભેદ રહે છે. એ તો સ્વયંસ્પષ્ટ છે કે જો કોઈ ઉમેદવાર કોઈ નિશ્ચિત રાજકીય પક્ષના ઉમેદવાર તરીકે ચૂંટણી લડવાનો ઇરાદો ધરાવે, તો તે ઉમેદવારીપત્રકમાં એવી જાહેરાત કરવા બંધાયેલો છે. રાજકીય પક્ષ દ્વારા આપવામાં આવેલી માન્યતા રાજકીય આદેશપત્રથી સાબિત થાય છે. આવી પરિસ્થિતિમાં, ખાસ કરીને ૧૯૯૪ ના નિયમોને ધ્યાનમાં લેતાં, રાજકીય આદેશપત્રને ખૂબ મહત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. ઉપર અમે ફોર્મ-કે અને ફોર્મ-ખ એચ પહેલેથી જ ઉલ્લેખ કર્યા છે. ફોર્મ-કે અને ફોર્મ-ખ એચ એવા બે ફોર્મ છે, જે રાજકીય આદેશપત્ર વિષે કહે છે. ફોર્મ-કે કોઈ રાજકીય પક્ષના પક્ષ પ્રમુખ દ્વારા ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારના હિતમાં રાજકીય આદેશપત્ર આપવા માટે વ્યક્તિ(ઓ) ના પક્ષમાં આપવામાં આવેલી સત્તાધિકૃતતા સંબંધિત છે, જ્યારે ફોર્મ-ખ એચ ચૂંટણી લડતા ઉમેદવારના હિતમાં આદેશપત્ર આપવાનું દર્શાવે છે. અનુક્રમે ફોર્મ-કે અને ખ એચ કોઈ નિશ્ચિત ઉમેદવારને ચૂંટણી લડવા માટે આપવામાં આવેલું માન્ય રાજકીય આદેશપત્ર બને છે. આ નોંધવું પણ સંબંધિત છે કે ૧૯૯૪ ના નિયમોનો નિયમ ૧૨(૨) ઉમેદવારીપત્રકો દાખલ કરવા માટે કાયદેસર સમયમર્યાદા નિર્ધારિત કરે છે,

એટલે કે ઉમેદવારી કરવા માટે નિર્ધારિત તારીખે પૂર્વાહ્ન ૧૧:૦૦ વાગ્યાથી અપારાહ્ન ૩:૦૦ વાગ્યા સુધી.

૩૨. અમે ચૂંટણી પ્રતીક (અનામત અને ફાળવણી) આદેશ, ૨૦૧૨નો પણ નોંધ લઈએ છીએ, જે આયોગ દ્વારા નિયમો, ૧૯૯૪ના નિયમ ૧૧ હેઠળ તેમાં નિહિત સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને ૮મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૨ના રોજ પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે ચૂંટણી આયોગ અધિસૂચના દ્વારા એવું પ્રતીક નિર્દિષ્ટ કરશે, જે ચૂંટણી ક્ષેત્રમાં ચૂંટણી સમયે ઉમેદવાર દ્વારા પસંદ કરી શકાય.

૩૩. ઉમેદવારીપત્રક સાથે આવશ્યક પરિશિષ્ટ તરીકે રાજકીય અધિકૃતપત્રની સંબંધિતતા અને મહત્વને ધ્યાનમાં લેતા, ૨૦૧૨ના આદેશની કલમ ૧૫ હેઠળ આવા રાજકીય અધિકૃતપત્રની રજૂઆત માટે વિશિષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, જેમાં સ્પષ્ટપણે નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે ફોર્મ-કે અને કે.એચ. ધરાવતા રાજકીય અધિકૃતપત્રો ઉમેદવારીપત્રકો રજૂ કરવાની અંતિમ તારીખે બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યા પહેલાં રિટર્નિંગ ઓફિસર તથા રાજ્ય ચૂંટણી પંચના સચિવ સમક્ષ રજૂ કરવાના રહેશે. ઓછામાં ઓછું એક બાબત સ્પષ્ટ છે કે, ભલે રાજકીય અધિકૃતપત્ર ઉમેદવારીપત્રક સાથે પરિશિષ્ટરૂપે જોડવું કે સંલગ્ન કરવું આવશ્યક ન હોય, તેમ છતાં માન્ય ઉમેદવારી સ્થાપિત કરવા માટે તે રિટર્નિંગ ઓફિસર સમક્ષ રજૂ કરવું આવશ્યક છે.

૩૪. નિર્ધારિત બંધારણમાં યથાવિધિ હસ્તાક્ષર કરાયેલ ફોર્મ-કે વિના, ફોર્મ-કેએચનું પણ કોઈ પરિણામ કે મૂલ્ય રહેતું નથી, તે સ્વયંસ્પષ્ટ છે. ફોર્મ-કે અને કેએચ મળીને માન્ય રાજકીય અધિકૃતતા રચે છે. આ બાબત વિવાદિત નથી કે

વર્તમાન કેસમાં ફોર્મ-કે પર અધિકૃત પ્રતિનિધિ દ્વારા નિયત કાનૂની અવધિની અંદર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા નહોતા, અને આવી પરિસ્થિતિમાં, અમારા મત અનુસાર, એવું કહી શકાય કે કોઈ માન્ય ઉમેદવારી અસ્તિત્વમાં નહોતી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, તમામ રિટ-અરજદારોના નામનિર્દેશન-પત્રકો નામંજૂર થવા પાત્ર હતા, કારણ કે તેઓ ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસ પક્ષના ઉમેદવારો તરીકે ચૂંટણી લડવાનો પ્રસ્તાવ રાખતા હતા.

૩૫. મૂળત્વે, આપણને પ્રથમ એ વિચારવું જરૂરી છે કે અમાન્ય ફોર્મ-કેને શું એવો માત્ર તકનીકી દોષ કહી શકાય જે કોઈ મૂળભૂત સ્વરૂપનો ન હોય, જેથી પરત ફરતા અધિકારી આવા આધાર પર કોઈપણ ઉમેદવારીપત્રક નામંજૂર કરી ન શકે, અને દ્વિતીયતઃ, ઉમેદવારીપત્રકોની ચકાસણીની તારીખે માન્ય ફોર્મ-કે પરત ફરતા અધિકારી દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી શકે કે કેમ.

૩૬. અમારો એવો મત છે કે અમાન્ય ફોર્મ-કે ને તાંત્રિક ખામી તરીકે ગણાવી શકાય નહીં, પરંતુ તે મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની ખામી છે. એ સાચું છે કે દરેક ખામી નામનપત્રકના નકારને વાજબી બનાવતી નથી. ખામી મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની હોવી આવશ્યક છે. કોઈ નિશ્ચિત ખામી મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની છે કે નથી તે જાણવા માટે કોઈ અચૂક અને કડક નિયમ હોઈ શકતો નથી. તેમ છતાં, એક બાબત અંગે અમને નિશ્ચિતતા છે કે અમાન્ય ફોર્મ-કે (જેમાં રાજકીય પક્ષના અધિકૃત પ્રતિનિધિઓના હસ્તાક્ષર સમાવિષ્ટ નથી) તે અમાન્ય ફોર્મ-કે છે, અને આવી ખામી નિશ્ચિતપણે મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની જ ગણાશે.

૩૭. રિટ અરજદારો તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા ઘણો દલીલ કરવામાં

આવ્યો કે અમાન્ય ફોર્મ્સ-કે અને કેએચ અંગેનો વાંધો પ્રતિસ્પર્ધી રાજકીય પક્ષના ઉમેદવારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો, અને આવી પરિસ્થિતિમાં તે બાબતે સંક્ષિપ્ત તપાસ હાથ ધરવી તથા રિટ અરજદારોને એવી સંક્ષિપ્ત તપાસમાં ભાગ લેવાની અને તેઓ યોગ્ય માને તેવી કોઈપણ રીતથી પોતાનો કેસ સાબિત કરવાની પરવાનગી આપવી, તે પરત ફરતા અધિકારીના ભાગે ફરજિયાત હતું.

૩૮. અમને ખેદ છે કે, રિટ અરજદારોની તરફેણી રજૂ કરવામાં આવેલ આવી વ્યાપક દરખાસ્તને સ્વીકારવાની સ્થિતિમાં અમે નથી. જો ફોર્મ-કે પર કોઈ રાજકીય પક્ષના અધિકૃત પ્રતિનિધિની સહી કરવામાં આવી નથી, તો એવું કહી શકાય કે તે ફોર્મ પૂર્ણ નથી અથવા તેમાં કોઈ મૂળભૂત ખામી છે. આવી પરિસ્થિતિમાં કોઈ સંક્ષિપ્ત તપાસ હાથ ધરવાનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી.

૩૯. નિયમો ૧૯૯૪ ના નિયમ ૧૫(૨) ના અર્થમાં સંક્ષિપ્ત તપાસ શું છે? અમે એક સરળ ઉદાહરણ આપી શકીએ. અધિનિયમ ૧૯૯૩ ની કલમ ૩૦(કે) મુજબ, જો કોઈ વ્યક્તિના નિવાસસ્થાને શૌચાલય ન હોય તો તે પંચાયતનો સભ્ય બનવા માટે લાયક ગણાતી નથી. માનીએ કે એવો વાંધો ચૂંટણીસ્પર્ધામાં રહેલા અન્ય કોઈ ઉમેદવાર દ્વારા અથવા રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા પોતાની પહેલ પર ઉઠાવવામાં આવે. જે ઉમેદવાર સામે એવો આક્ષેપ કરવામાં આવે કે તેના પાસે શૌચાલય નથી, તે રિટર્નિંગ ઓફિસરને સ્પષ્ટતા કરી શકે અથવા દર્શાવી શકે કે હકીકતમાં શૌચાલય છે અને તેની તપાસ રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા કરી શકાય. આવા મર્યાદિત હેતુ માટે, રિટર્નિંગ ઓફિસરને સંક્ષિપ્ત તપાસ ચલાવવાનો અને હરીફ ઉમેદવારો દ્વારા કરવામાં આવેલા આક્ષેપોમાં કે કોઈ ચોક્કસ ઉમેદવારના નિવાસસ્થાને શૌચાલય નથી, તેમાં

કોઈ સાર છે કે નહીં તે નિશ્ચિત કરવાનો અધિકાર અને વિવેકસત્તા રહેશે. રિટર્નિંગ ઓફિસર દ્વારા કરવામાં આવતી સંક્ષિપ્ત તપાસો આવા હેતુ માટે જ હોય છે. એકવાર રિટર્નિંગ ઓફિસર ફોર્મ-કે અને ખ પોતાના હાથમાં લે છે અને ફોર્મ-કે માં રાજકીય પક્ષના અધિકૃત પ્રતિનિધિની સહી નથી તે હકીકતનું સંજ્ઞાન લે છે, ત્યાં જ બાબતનો અંત આવી જાય છે. આવી પરિસ્થિતિમાં તે કઈ સંક્ષિપ્ત તપાસ હાથ ધરે અથવા કરે તેવી અપેક્ષા રાખી શકાય? વધુમાં વધુ, રિટર્નિંગ ઓફિસર આ હકીકત સંબંધિત ઉમેદવારના ધ્યાન પર મૂકી શકે અને તેને બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યા સુધી, એટલે કે નિયમો હેઠળ નિર્ધારિત કાયદેસરની સમયમર્યાદા પહેલાં, રાજકીય પક્ષના અધિકૃત પ્રતિનિધિ દ્વારા વિધિવત્ સહી કરાયેલ માન્ય ફોર્મ-કે રજૂ કરવાની તક આપી શકે. વર્તમાન કેસમાં, રિટ-અરજદારો તપાસણીની તારીખે અધિકૃત પ્રતિનિધિ દ્વારા વિધિવત્ સહી કરાયેલ ફોર્મ-કે રજૂ કરવાની દરખાસ્ત કરતા હતા. તેમાં કોઈ વિવાદ નથી કે રિટ-અરજદારો ઉમેદવારી ફોર્મ દાખલ કરવાની છેલ્લી તારીખે, એટલે કે ૧૩મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૧ ના રોજ બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યા પહેલાં, માન્ય ફોર્મ-કે રજૂ કરવાની સ્થિતિમાં નહોતા. અમારા મત મુજબ, તપાસણીની તારીખે માન્ય ફોર્મ-કે સ્વીકારવાનો અધિકારક્ષેત્ર અથવા સત્તા રિટર્નિંગ ઓફિસર પાસે નથી.

૪૦. ઉપરોક્ત દૃષ્ટિકોણ સ્વીકારવામાં, અમને સર્વોચ્ચ અદાલતના બ્રિજેન્દ્રલાલ ગુપ્તા અને અન્ય વિ. જવાલાપ્રસાદ અને અન્યના પ્રકરણમાં આપેલ સીધા નિર્ણયથી બળ મળે છે, જેનો અહેવાલ એ.આઈ.આર. ૧૯૬૦ ૧૦૪૯ માં પ્રકાશિત થયેલ છે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું :

“બીજી તરફ, “ખામી ” શબ્દનો શબ્દકોશ મુજબનો અર્થ “પૂર્ણતા માટે આવશ્યક એવી કોઈ વસ્તુનો અભાવ અથવા ગેરહાજરી ” એવો થાય છે, અને તે અર્થમાં વચ દર્શાવવામાં થયેલ ચૂક ચોક્કસપણે કલમ ૩૬(૪) હેઠળ ખામી ગણાશે અને તેવી રીતે ગણવી પડશે. ખામીનો અર્થ “ત્રુટિ અથવા દોષ અથવા અપૂર્ણતા ” એવો પણ થાય છે; પરંતુ તેમાં ચૂકનો સમાવેશ થાય છે કે નહીં, તે આવશ્યકપણે તે સંદર્ભ પર આધારિત છે જેમાં આ શબ્દનો ઉપયોગ થયો છે. અમારા મત મુજબ, સંદર્ભને ધ્યાનમાં લેતાં, એવો મત ધારવો અયોગ્ય થશે કે કલમ ૩૬(૪) હેઠળનો “ખામી ” શબ્દ ઉમેદવારીપત્રમાં વિધાનદ્વારા નિર્ધારિત વિગતો દર્શાવવામાં થયેલી બધી જ ચૂકના કિસ્સાઓને બહાર રાખે છે. તેથી, પ્રશ્નમાં આવેલી ચૂક કલમ ૩૬(૪) હેઠળ ખામી નથી એવો અપીલકર્તાઓનો તર્ક અમારે નામંજૂર કરવો પડે છે. ત્યારબાદનો પ્રશ્ન, જેનો અમારે વિચાર કરવો છે, એ છે કે આવી ચૂકના કિસ્સામાં અધિનિયમની કલમ ૩૬(૨) હેઠળ રિટર્નિંગ ઓફિસર માટે તપાસ કરવી ફરજિયાત હતી કે કેમ. વડી અદાલતે એમ ઠરાવ્યું છે કે રિટર્નિંગ ઓફિસરે કલમ ૩૬(૨)(એ) હેઠળ તપાસ કરવી જ જોઈએ હતી અને પ્રતિવાદી ૫ ચૂંટણીમાં ઉમેદવારી આપવા પાત્ર હતો કે નહોતો તે અંગે પોતે સંતોષ પામવો જોઈએ હતો. અમારા મત મુજબ, આ નિષ્કર્ષે પહોંચવામાં વડી અદાલત ભૂલમાં પડી છે. જો પ્રતિવાદી ૫નું ઉમેદવારીપત્ર કલમ ૩૩ની જોગવાઈઓનું પાલન કરતું ન હતું, તો મામલો સીધેસીધો કલમ ૩૬(૨) (બી) હેઠળ આવતો હતો, અને આવા કિસ્સામાં માત્ર એટલો જ પ્રશ્ન ઉદ્ભવી શકે કે કલમ ૩૩ની જોગવાઈઓનું પાલન ન કરવાથી ઊભી થયેલી ખામી મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની છે કે નથી. જો ખામી મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની ન હોય, તો રિટર્નિંગ ઓફિસર

તે ખામીના આધારે ઉમેદવારીપત્ર નામંજૂર નહીં કરે; પરંતુ બીજી તરફ, જો ખામી મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની હોય, તો રિટર્નિંગ ઓફિસરે તે ખામીના આધારે ઉમેદવારીપત્ર નામંજૂર કરવું પડે. કલમ ૩૬(૨)(બી) અને (૪) ને સાથે વાંચવાથી તેમની જોગવાઈઓનો એવો જ અર્થ નીકળે છે. કલમ ૩૬(૨)(એ) હેઠળ જે તપાસ આવશ્યક બને છે, તે ઉદાહરણ તરીકે એવા કિસ્સાઓમાં થઈ શકે અને થઈ જ શકે, જ્યાં ઉમેદવારીપત્રમાં ઉમેદવારની વચ રપથી વધુ દર્શાવવામાં આવી હોય, પરંતુ એવો વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો હોય કે હકીકતમાં તે રપથી ઓછી વચનો છે અને તેથી બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૭૩ હેઠળ ચૂંટણી લડવા અયોગ્ય છે; અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, પડકારાયેલ ઉમેદવારીપત્રે કલમ ૩૩ની જોગવાઈઓનું પાલન કર્યું છે અને તેથી તે કલમ ૩૬(૨)(બી) હેઠળ આવતું જ નથી, તેમ છતાં, હકીકતમાં અનુચ્છેદ ૧૭૩નું પાલન થયું નથી એ આધારે ઉમેદવારીની માન્યતાને પડકારી શકાય છે. આ વર્ગ હેઠળ આવતા કિસ્સાઓને કલમ ૩૬(૨)(બી) હેઠળ આવતા કિસ્સાઓથી અલગ ઓળખવા જરૂરી છે. પછીના વર્ગના કિસ્સાઓમાં, કલમ ૩૩ની જોગવાઈઓનું પાલન ન થવું એકવાર સ્થાપિત થઈ જાય, પછી કલમ ૩૬(૨)(એ) હેઠળ કોઈ તપાસ માટે અવકાશ રહેતો નથી. એકવાર કથિત અપાલન સાબિત થઈ જાય, પછી ખામીયુક્ત ઉમેદવારીપત્ર ખામી ગોણ સ્વરૂપની છે કે મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની છે તે અનુસાર સ્વીકારવાનું કે નામંજૂર કરવાની બાબત રહે છે. તેથી, રિટર્નિંગ ઓફિસર એકવાર આ બાબતે સંતોષ પામી ગયો હતો કે વચ દર્શાવવામાં થયેલી ચૂકથી પ્રતિવાદી પનું ઉમેદવારીપત્ર કલમ ૩૩ની જોગવાઈઓનું પાલન કરતું નથી, તો પણ તેને કલમ ૩૬(૨)(એ) હેઠળ તપાસ કરવી જ જોઈએ હતી, એવું

માનવું યોગ્ય નથી. કલમ ૩૩ની જોગવાઈઓનું અપાલન પોતે જ ઉમેદવારીપત્ર નામંજૂર કરવા માટે પૂરતું ન્યાયસંગત કારણ બને, શરત એટલી કે પ્રશ્નમાં આવેલ તે અપાલનથી ઊભી થયેલી ખામી મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની હોવી જોઈએ.

આપણે હવે આ પ્રશ્ન પર આવીએ છીએ કે નામનિર્દેશનપત્રમાં વચનો ઉલ્લેખ ન કરવો ધારા ૩૬(જ) હેઠળ સારભૂત સ્વરૂપની ખામી ગણાય છે કે નહીં. ઉમેદવારની ઓળખ જેટલી જ તેની વય પણ મહત્વપૂર્ણ છે તે બાબતમાં અત્પતમ શંકા નથી, અને ઉમેદવારે પોતાની વય દર્શાવવી જરૂરી ઠેરવીને નિયત ફોર્મ ઉમેદવારની વય વિષેની ઘોષણાને મહત્વનું સ્થાન આપ્યું છે. જેમ નામનિર્દેશનપત્રમાં ઉમેદવારનું સંપૂર્ણ નામ અને મતદાર યાદીમાંનો તેનો ક્રમાંક દર્શાવેલો હોવો જોઈએ, અને જેમ નામનિર્દેશનપત્ર ઉમેદવાર દ્વારા યથાવિધિ હસ્તાક્ષરિત થયેલું હોવું જોઈએ, તેમ તેમાં ઉમેદવાર દ્વારા પોતાની વય અંગેની ઘોષણા સમાવિષ્ટ હોવી આવશ્યક છે. નોંધપાત્ર વાત એ છે કે ઉમેદવારની વય અંગેનું નિવેદન ઉમેદવારે પોતાના હસ્તાક્ષર ઉપર કરવાનું આવશ્યક રાખવામાં આવ્યું છે અને તે બાબતમાં તેને મૂળભૂત રીતે તેની ઘોષણા તરીકે જ ગણવામાં આવી છે. નિયત નામનિર્દેશન ફોર્મની આવી આવશ્યકતા હોવા પર, વચનો ઉલ્લેખ ન કરવો સારભૂત સ્વરૂપની ખામી નથી એવું ઠરાવવું મુશ્કેલ છે. સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૭૩ મુજબ, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, ઉમેદવાર તરીકે ઉભા રહેવા માટે વ્યક્તિએ ૨૫ વર્ષની વય પૂર્ણ કરી હોવી જોઈએ તે આધાર પર તેની પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ પાત્રતા નિર્ભર છે; આ એક મહત્વપૂર્ણ બાબત છે, અને આવી જ મહત્વપૂર્ણ બાબત સંબંધે નિયત ફોર્મ ઉમેદવારને ઘોષણા કરવા કહે છે. અમને એવું માનવું અયોગ્ય લાગે છે કે આવી મહત્વપૂર્ણ બાબત અંગે

ઘોષણા ન કરવી એ અસારમાં ગણાતી ખામી છે. આ સંદર્ભમાં, એ હકીકતનો ઉલ્લેખ કરવો સંબંધિત છે કે નામનિર્દેશનપત્રના નિયત ફોર્મમાં ઉમેદવારે કરાવવાની જે ચિહ્નો સંબંધિત ઘોષણા છે, તેને નિયમ પની પરંતુક જોગવાઈ દ્વારા ગૌણ સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે. નિયમ પની પરંતુક જોગવાઈ દર્શાવે છે કે નિયમ પના ઉપનિયમ (૨)ની જોગવાઈઓનું કોઈપણ અણપાલન ધારા ૩૬, ઉપધારા (૪)ના અર્થમાં સારભૂત સ્વરૂપની ખામી માનવામાં આવશે નહીં. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, આ પરંતુક જોગવાઈથી એવું સૂચિત થાય છે કે નિયમ બનાવનાર સત્તામંડળના મતે નિયમ ૫, ઉપનિયમ (૨)માં નિર્દિષ્ટ ચિહ્નોની ઘોષણા સંબંધિત આવશ્યકતાઓનું પાલન ન કરવું સામાન્ય રીતે સારભૂત સ્વરૂપની ખામી ગણાત; એટલા માટે જ પરંતુક જોગવાઈએ સ્પષ્ટપણે વિપરીત જોગવાઈ કરી છે. આથી અનુષંગિક રીતે એ પણ પ્રગટ થાય છે કે વચનો ઉલ્લેખ ન કરવો અસારમાં ગણાતી ખામી તરીકે ગણાવી શકાય નહીં.”

૪૧. આ વિષય પર રત્ન અનમોલ સિંહ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતનો એક મહત્વપૂર્ણ ચુકાદો પણ અમારા લાભાર્થે ઉપલબ્ધ છે. રાજ્ય ચૂંટણી આયોગ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રત્ન અનમોલ સિંહ (ઉપરોક્ત) ઉપર નોંધપાત્ર આધાર મૂક્યો છે. રત્ન અનમોલ સિંહ (ઉપરોક્ત) માં સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ આ પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવાની ફરજ આવી હતી કે ત્યાંના પ્રથમ પ્રતિવાદીના ઉમેદવારીપત્રને નામંજૂર કરવામાં રિટર્નિંગ ઓફિસર યોગ્ય હતો કે નહીં. રત્ન અનમોલ સિંહ (ઉપરોક્ત) ના કેસના તથ્યો સંક્ષેપમાં નીચે મુજબ છે :

(એ) પંજાબ વિધાનસભાની બે બેઠકો માટે સ્પર્ધા હતી. આ મતવિસ્તાર ઢિ-સભ્ય

મતવિસ્તાર છે, જેમાં એક બેઠક સામાન્ય છે અને બીજી બેઠક અનુસૂચિત જાતિ માટે અનામત છે. પ્રથમ પ્રતિવાદી આત્મા રામ અનામત બેઠક માટે ઉમેદવાર હતા, પરંતુ તપાસના તબક્કે રિટર્નિંગ ઓફિસરે તેમનું નામાંકન નામંજૂર કર્યું હતું અને તેથી તેઓ ચૂંટણી લડી શક્યા નહોતાં. સફળ ઉમેદવારોમાં સામાન્ય બેઠક માટેની એક અપીલમાં અપીલકર્તા રતન અનમોલ સિંહ અને અનામત બેઠક માટેની બીજી અપીલમાં અપીલકર્તા રામ પ્રકાશ હતા.

(બી) ચૂંટણી ટ્રિબ્યુનલએ બે સામે એકની બહુમતીથી પ્રથમ પ્રતિવાદીના પક્ષમાં નિર્ણય આપ્યો અને સમગ્ર ચૂંટણીને અમાન્ય જાહેર કરી.

(સી) આત્મા રામના નામનિર્દેશનપત્રના નામંજૂર કરવાનો કારણ એ હતું કે પ્રસ્તાવક અને ટેકેદાર નિરક્ષર હતા અને તેથી તેમણે હસ્તાક્ષર બદલે અંગૂઠાનો છાપ મૂક્યો હતો. જોકે, તે અંગૂઠાના છાપો પ્રમાણિત કરવામાં આવ્યા નહોતા. તેથી રિટર્નિંગ ઓફિસરે એવો ઠરાવ કર્યો કે પ્રમાણીકરણ વિના તેઓ અમાન્ય છે અને નામનિર્દેશન નામંજૂર કર્યું. તે સંદર્ભમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે પ્રસ્તાવક અને ટેકેદાર દ્વારા મૂકાયેલ અંગૂઠાનો છાપ પ્રમાણિત થયેલો હોવો જોઈએ અને પ્રમાણીકરણ વિના તેઓ અમાન્ય છે. ઉક્ત ચુકાદાના ફક્ત ૧૩ ને તેથી અહીં ઉપયોગી રીતે ઉતારવામાં આવે છે:

૧૩. જેઓ ચાર ઉમેદવારીપત્રો વિષે અમને વિચારણા કરવી છે, તેમાં પ્રસ્તાવકોએ અને સમર્થકોએ પોતાના નામ લખીને સામાન્ય રીતસરથી "હસ્તાક્ષર" કર્યા નહોતા, અને તેમના નિશાનો પ્રમાણિત કરાયેલા નથી, તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આવા કેસોમાં અધિનિયમ જે વિશેષ રીતની આવશ્યકતા રાખે છે તે મુજબ પણ તેઓએ "હસ્તાક્ષર"

કર્ચા નહોતા. જો તેઓએ એક અથવા બીજી કોઈપણ રીતથી 'હસ્તાક્ષર' કર્યા ન હોય, તો પછી એ સ્પષ્ટ છે કે તેઓએ "સહી કરી" નથી, કારણ કે "સહી કરવી"માં "હસ્તાક્ષર"નો સમાવેશ થાય છે અને અધિનિયમ, અધિનિયમના હેતુઓ માટે "હસ્તાક્ષર કરવું" તરીકે જે પ્રકારના "હસ્તાક્ષરો"ને માન્ય ગણાશે તે માત્ર પ્રકારો નિર્ધારિત કરે છે, તેથી અમારી સામે એવી સ્થિતિ રહે છે કે આ ચાર પૈકીના એકપણ ઉમેદવારીપત્રમાં ન તો પ્રસ્તાવકના અને ન તો સમર્થકના કોઈ માન્ય હસ્તાક્ષર નથી. તેથી, રિટર્નિંગ ઓફિસર ઉપર અધિનિયમની કલમ ૩૬ (૨) (ડી) હેઠળ તેમને નામંજૂર કરવાની ફરજ હતી, કારણ કે કલમ ૩૩નું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા રહી હતી, જો કે તેઓ કલમ ૩૬(જ)નો આશરો લઈ શકતા અને લેવો જોઈએ હતો એવું ન હોય તો.

(ડી) સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ ઉદ્ભવેલો અનુગામી પ્રશ્ન એવો હતો કે, નિયમો હેઠળ પ્રમાણીકરણ આવશ્યક છે એવું માન્ય ધરીએ તો, જરૂરી પ્રમાણીકરણ મેળવવામાં થયેલી ચૂક શું એવી ઔપચારિક ખામી ગણાય કે જે અસામગ્રી સ્વરૂપની હોવાને કારણે પ્રજાના પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૩૬(જ) હેઠળ પરત ફરતા અધિકારી દ્વારા અવગણવામાં આવવી ફરજિયાત હતી. તેનો જવાબ ઉક્ત ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૧૪ માં આપવામાં આવ્યો છે, જે અહીં ઉપયોગી હોવાથી નીચે ઉતારવામાં આવે છે:

૧૪. તે ઉપકલમ આ મુજબ છે: "રીટર્નિંગ ઓફિસર કોઈ પણ નામનિર્દેશન પત્રને એવા કોઈ તકનીકી દોષના આધાર પર નકારી શકશે નહીં, જે મૂળભૂત સ્વરૂપનો ન હોય." તેથી પ્રશ્ન એ છે કે શું પ્રમાણીકરણ માત્ર એક તકનીકી અથવા અમૂળભૂત

આવશ્યકતા છે. અમે તેને તે દષ્ટિએ માનવા સક્ષમ નથી. જ્યારે કાયદો કોઈ નિશ્ચિત ઔપચારિકતાનું પાલન ફરજિયાત કરે છે ત્યારે તેને અવગણવામાં આવી શકતું નથી અને બાબતનો સારભૂત તત્વ હાજર હોવું જ જોઈએ. અહીં બાબતનો સાર એ છે કે લખિત સહીના સ્થાને નિશાની કરનાર વ્યક્તિની ઓળખ વિષે નિશ્ચિત સમયક્ષણે રીટર્નિંગ ઓફિસરની સંતોષપ્રાપ્તિ હોવી. જો રીટર્નિંગ ઓફિસરે પોતાની તરફથી થયેલી કોઈ ચૂકને કારણે તે સંતોષની નોંધ ન લીધી હોત અને એ સાબિત થઈ શક્યું હોત કે યોગ્ય સમયે તે સંતોષ પામેલો હતો, તો બાબત ભિન્ન હોઈ શકતી, કારણ કે યોગ્ય સમયે તેની સંતોષપ્રાપ્તિનું, જે બાબતનું સારભૂત તત્વ છે, તે તત્વ હાજર હોત, અને તે સંતોષને ઔપચારિક રીતે નોંધવામાં થયેલ ચૂકને સંભવતઃ 'આવા પ્રકારના કેસમાં', અમૂળભૂત તકનીકીતા તરીકે ગણાવી શકાત. પરંતુ જ્યારે કાયદો કોઈ નિશ્ચિત અધિકારીની નિશ્ચિત સમયે સંતોષપ્રાપ્તિ માગે છે ત્યારે તેની સંતોષપ્રાપ્તિ સંપૂર્ણપણે બાકાત રાખી શકાય, એવું કહેવું અમને અશક્ય જણાય છે. અમારા મત મુજબ, આ જોગવાઈ વસીયતનામું અથવા ગીરણના કેસોમાં પ્રમાણીકરણ જેટલી જ જરૂરી અને તેટલી જ સારભૂત છે અને ઉમેદવારના પોતાના કેસમાં આવશ્યક "સબસ્ક્રાઈબિંગ" જેટલી જ સમકક્ષ સ્થિતિ પર છે. જો સહી ન હોય અને નિશાની પણ ન હોય, તો પ્રારૂપ નકારવું પડે અને તેમની ગેરહાજરીને તકનીકી અને અમૂળભૂત કહીને દૂર કરી શકાત નહીં. નિયમો જે "સંતોષપ્રાપ્તિ" રીટર્નિંગ ઓફિસર પાસે માંગે છે તે, અમારા મત મુજબ, કદી ઓછી મહત્વની કે ઓછી ફરજિયાત નથી.

આથી, સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો ઠરાવ કર્યો કે આવી ખામી સ્વરૂપે સારભૂત છે અને તે

તકનીકી અથવા અસંગત નથી.

(ઈ) વધુ એક પ્રશ્ન, જે સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ વિચારણા માટે આવ્યો હતો, તે એવો હતો કે શું તપાસણીના તબક્કે સંબંધિત વ્યક્તિઓ દ્વારા પ્રમાણીકરણ કરાવવા માટે બાધ્ય કરી શકાય. એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો છે કે જો નોંધપાત્ર ખામી જોવા મળે, તો ઉમેદવારીપત્રકની તપાસણીના તબક્કે તે દૂર કરી શકાતી નથી. તેથી, ઉક્ત ચુકાદાના ફક્ત ૧૫ નો સંબંધિત અંશ નીચે મુજબ ઉદ્ઘટ કરવામાં આવે છે:

૧૫. આગળનો પ્રશ્ન એ છે કે શું તપાસણીના તબક્કે સંબંધિત વ્યક્તિઓ દ્વારા પ્રમાણીકરણ કરાવવા માટે બાધ્ય કરી શકાય. એ સ્વીકારવું જ પડશે કે રજૂઆતના તબક્કે આ વ્યક્તિઓની ઓળખ અંગે રિટર્નિંગ ઓફિસરને સંતોષ થાય તે માટે કોઈ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો ન હતો, પરંતુ તપાસણીના તબક્કે એવો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો તે દર્શાવવા પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. રિટર્નિંગ ઓફિસર આ વાતનો ઇનકાર કરે છે, પરંતુ જો તે તબક્કે તેની સંતોષપ્રદ રીતે ઓળખ સાબિત કરી શકાત, તો પણ તે ખૂબ મોડું થઈ ગયું હોત, કારણ કે ધ્યાન અને સંતોષ રજૂઆતના તબક્કે જ અસ્તિત્વમાં હોવા જોઈએ અને આવી આવશ્યક બાબતનો સંપૂર્ણ અભાવ પછીથી માન્ય ઠરી શકતો નથી, જેમ કે ઉમેદવારે સર્વથા હસ્તાક્ષર ન કર્યા હોય તે બાબતનો અભાવ પણ પછીથી માન્ય ઠરી શક્યો હોત નહીં. કલમ ૩૬ ફરજિયાત છે અને તે રિટર્નિંગ ઓફિસરને એ નિર્દેશ આપે છે કે જ્યાં કલમ ૩૩ ની 'કોઈપણ' જોગવાઈનું પાલન કરવામાં 'કોઈપણ નિષ્ફળતા' થયેલી હોય ત્યાં તે કોઈપણ નામનિર્દેશન સ્વીકારવાનો ઇનકાર કરે.....

ચકાસણીના તબક્કે રિટર્નિંગ ઓફિસર પાસે માત્ર એટલી જ અધિકારક્ષેત્રતા હોય છે કે ઉમેદવારીપત્રકો નિયમસર છે કે નહીં તે જોવી અને ઉઠાવવામાં આવેલ આક્ષેપો સાંભળી તેનો નિર્ણય કરવો. તે તે તબક્કે મૂળભૂત ખામીઓ દૂર કરી શકતો નથી અથવા તેને દૂર કરવાની પરવાનગી આપી શકતો નથી. એ સાચું છે કે તે કોઈ ઉમેદવારીપત્રકને એવી કોઈ તકનીકી ખામીના આધાર પર નામંજૂર કરવો નહીં, જે મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની ન હોય, પરંતુ તે ખામીનું નિવારણ કરી શકતો નથી. તેને જેમ છે તેમ જ રહેવા દેવું જોઈએ. જો ખામી તકનીકી અને ગૌણ હોય તો તે મહત્વની ગણાશે નહીં. જો એવી ન હોય, તો તેને સુધારી શકાશે નહીં;

૪૨. આ રીતે, સર્વોચ્ચ અદાલતે રતન અનમોલ સિંહ (ઉપરોક્ત) ના પ્રકરણમાં આ વાત સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ કરી હતી કે તપાસણીના તબક્કે રિટર્નિંગ ઓફિસર પાસે માત્ર એટલી જ અધિકારિતા હોય છે કે ઉમેદવારીપત્રો નિયમસર છે કે કેમ તે નિશ્ચિત કરે અને ઉઠાવવામાં આવેલ આક્ષેપો સાંભળીને તેનો નિર્ણય કરે. તે તબક્કે તે મૂળભૂત ખામીઓનું નિવારણ કરી શકતો નથી અથવા તેમનું નિવારણ કરવાની પરવાનગી આપી શકતો નથી.

૪૩. સર્વોચ્ચ અદાલતે નોંધ્યું છે તેમ, એ સાચું છે કે રિટર્નિંગ અધિકારીએ કોઈપણ નામાંકનપત્રને એવો કોઈ તકનીકી દોષના આધાર પર નામંજૂર કરવો જોઈએ નહીં, જે મૂળભૂત સ્વરૂપનો ન હોય, અને તે એવો દોષ દૂર કરી શકતો નથી. તેણે તેને જેમ છે તેમ જ રહેવા દેવું જોઈએ. જો દોષ તકનીકી અને અમૂલભૂત હોય, તો તે મહત્વનો ગણાશે નહીં. જો એવો ન હોય, તો તેને સુધારી શકાય નહીં.

૪૪. ખામી સ્વરૂપે તકનીકી છે કે સ્વરૂપે મૂલભૂત છે, તે સંદર્ભમાં, અમે આ જ વડી

અદાલતના જયાબેન વિજયભાઈ વસોયા વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય, (એસ.સી.એ. નં. ૨૦૯૪૧ સન ૨૦૧૬, તા. ૨૬.૧૨.૨૦૧૬ના રોજ નિર્ધારિત) કેસમાં અપાયેલા એક નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ. ઉક્ત કેસમાં, આ અદાલતની સમક્ષ ખંડપીઠે પ્રહલાદદાસ ખંડેલવાલ વિ. નરેન્દ્ર કુમાર સલાવે, (૧૯૭૩) ૨ એસ.સી.સી. ૧૦૪, કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના એક નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી તેના પર આધાર મૂક્યો હતો અને એવું ઠરાવ્યું હતું કે અધિનિયમ તથા નિયમો હેઠળ જે ખામીઓ દૂર કરવા અથવા સુધારવા માટે અનુમતિપ્રાપ્ત હોય તે સિવાય, રિટર્નિંગ ઓફિસરને ખામી સુધરાવવાની અથવા તેને અવગણવાની કોઈ સત્તા પ્રાપ્ત નથી. અમે સંબંધિત અવલોકનો નીચે મુજબ ઉદ્ઘૃત કરીએ છીએ:

૧૦... નિયમ ૧૨ ના ઉપનિયમ (૩) ના પરંતુકમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે, ઉલ્લેખિત નામો અથવા નંબરો અંગે નામનાપત્રમાં રહેલી કોઈ લિપીય અથવા તકનીકી ભૂલને મતદારોની ચાદીમાં રહેલી અનુરૂપ નોંધો સાથે સુસંગત બનાવવા માટે રિટર્નિંગ અધિકારી દ્વારા સુધારવાની મંજૂરી આપવી પડશે. તેથી, માત્ર ત્યારે જ, જ્યારે ઉમેદવાર અથવા તેના પ્રસ્તાવક અથવા સમર્થકોના મતદારોની ચાદીમાં રહેલા નામો અને નંબરો, જેમ કે તેઓ નામનાપત્રમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હોય, મતદારોની ચાદીમાં દાખલ થયેલા નામો અને નંબરો મુજબ ન હોય, ત્યારે જ રિટર્નિંગ અધિકારી માટે આવશ્યક બને છે કે તે ઉમેદવાર અથવા તેના પ્રસ્તાવક અથવા સમર્થક, જે લાગુ પડે તેને, આ બાબત તરફ ધ્યાન દોરે અને આવી ભૂલને મતદારોની ચાદીમાં રહેલી અનુરૂપ નોંધો સાથે સુસંગત બનાવવા માટે સુધારવાની મંજૂરી આપે. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિઓ સિવાય, અધિનિયમ રિટર્નિંગ અધિકારીને

ઉમેદવારનું ધ્યાન અન્ય કોઈ ખામી તરફ દોરવાનું ફરજિયાત બનાવતો નથી, અને નિયમો ના નિયમ ૧૨ ના ઉપનિયમ (૩) માં જે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે તે સિવાયની કોઈ ખામી દૂર કરવાની ઉમેદવારને મંજૂરી આપવાનો અધિકાર પણ રિટર્નિંગ અધિકારીને પ્રાપ્ત હોવાનું જણાતું નથી.

૪૫. નિર્ધારિત સમયગાળામાં માન્ય રાજકીય આદેશપત્ર રજૂ કરવામાં થયેલી નિષ્ફળતા અંગે, અમે આ અદાલતના ચંદ્રિકાબેન નરસિંહભાઈ વાઘેલા વિ. સ્ટેટ ઇલેક્શન કમિશનર અને અન્ય (એસ.સી.એ. નં.૧૫૩૯ ઓફ ૨૦૧૩ અને સંલગ્ન અરજીઓ, તારીખ ૧૨.૦૨.૨૦૧૩ ના રોજ નિર્ધારિત) કેસમાં આપેલા નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ અને તેના પર આધાર રાખી શકીએ છીએ. અમે સંબંધિત નોંધણીઓ નીચે મુજબ ઉદ્ઘટ કરીએ છીએ :

“૧૦.....તે સ્વીકારાયેલ સ્થિતિ છે કે રાજકીય પક્ષનો મેન્ડેટ બપોરે ૩.૦૦ વાગ્યા પછી રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. તેથી, જો નિયમોની નિયમ ૧૨ ને ચૂંટણી પંચની સૂચના ક્રમાંક ૧૫(૩) સાથે વાંચવામાં આવે, તો ઉમેદવારીપત્રક રાજકીય પક્ષના મેન્ડેટ સાથે ઉમેદવારીપત્રક સ્વીકારવા માટે નિર્ધારિત અંતિમ દિવસે વધુમાં વધુ બપોરે ૩.૦૦ વાગ્યા સુધીમાં રજૂ કરવું આવશ્યક છે, જેનું વર્તમાન કેસમાં પાલન કરવામાં આવ્યું નથી. કારણ કે નિયમોની નિયમ ૧૨માં જોગવાઈ છે કે બપોરે ૩.૦૦ વાગ્યા પછી ઉમેદવારીપત્રક રજૂ થાય તો તેનું નકાર કરવામાં આવે, તેવી જ સ્થિતિ ત્યારે પણ લાગુ પડવી જોઈએ જ્યારે ચૂંટણી પંચ દ્વારા નિર્ધારિત બાહ્ય સમયમર્યાદા પહેલાં રાજકીય પક્ષનો મેન્ડેટ રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હોય અને તેનું સરળ કારણ એ છે કે સંબંધિત ઉમેદવાર માટે રાજકીય પક્ષના મેન્ડેટની વિગતો સાથે જોડાયેલ હોય

ત્યારે જ ઉમેદવારીપત્રક પૂર્ણ ગણાવી શકાય. નિયમોની નિયમ ૧૨ની સ્પષ્ટ ભાષા તથા ચૂંટણી પંચ દ્વારા જારી કરાયેલી સૂચનાઓને સાથે વાંચતા એવું કહી શકાય નહીં કે ઉમેદવારીપત્રકના નકાર માટે એવો આધાર ચૂંટણી અધિકારીને ઉપલબ્ધ ન હતો. એ સાચું છે કે નિયમ ૧૫માં આ આધારનો ઉલ્લેખ નથી, પરંતુ જ્યારે તે નિયમોની નિયમ ૧૨ હેઠળ તથા તેના દ્વારા જારી કરાયેલી સૂચનાઓને સાથે વાંચતાં સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરવામાં આવ્યો છે, ત્યારે

નિયમોની નિયમ ૧૧ હેઠળ ચૂંટણી આયોગ, તેથી ઉમેદવારી પત્રક નકારવાનો નિર્ણય ચૂંટણી અધિકારીને ઉપલબ્ધ ન હોય તેવા આધાર પર છે એવી દલીલ અમારે સ્વીકારવી શક્ય નથી.”

૪૬. નિયમો ૧૯૯૪ ના નિયમ ૧૫ ના વ્યાપ અંગે, અમે જયાનેન વિજયભાઈ વસોયા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આ અદાલતે કરેલા નીચેના અવલોકનોનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ અને તેમના પર આધાર રાખી શકીએ છીએ :

“૧૨. નિયમોનો નિયમ ૧૫ નો ઉપનિયમ (૧) તેવા ઉમેદવારોને, જેમનાં નામનિર્દેશનપત્રો નિયમ ૧૨ ના ઉપનિયમો (૨) અને ઉપનિયમ (૬) હેઠળ નકારવામાં આવ્યા હોય તે સિવાય, તમામ ઉમેદવારોના નામનિર્દેશનપત્રોનું પરીક્ષણ કરવાની સુવિધા તમામ ઉમેદવારોને આપવા બાબત જોગવાઈ કરે છે. નિયમ ૧૫ નો ઉપનિયમ (૨) એ જોગવાઈ કરે છે કે ઉપનિયમ (૧) નું પાલન કર્યા પછી, પરત ફરતા અધિકારીએ ત્યારબાદ નામનિર્દેશનપત્રોની તપાસ કરવી અને નામનિર્દેશન અંગે ઉઠાવવામાં આવેલી બધી આપત્તિઓનો નિર્ણય કરવો, અને તેવી આપત્તિ પર અથવા પોતાની જાતે, જરૂરી માને તેવી સંક્ષિપ્ત તપાસ કર્યા બાદ, તેમાં

દર્શાવેલ કોઈપણ આધાર પર કોઈપણ નામનિર્દેશનપત્રને નકારવો. તેથી, જ્યારે નિયમોનો નિયમ ૧૫ નો ઉપનિયમ (૧) તમામ ઉમેદવારોને નામનિર્દેશનપત્રોનું પરીક્ષણ કરવાની સુવિધા આપવા બાબત જોગવાઈ કરે છે, ત્યારે ઉમેદવારોને બતાવવામાં આવેલા નામનિર્દેશનપત્રો જ પરત ફરતા અધિકારી સમક્ષના અભિલેખનો ભાગ બનવા જોઈએ. જો ઉમેદવારો દ્વારા નામનિર્દેશનપત્રોનું પરીક્ષણ થયા પછી, તેમાં કોઈ ફેરફારો કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે, તો તે નિયમના હેતુને નિષ્ફળ બનાવશે. તેથી, નિયમોનો નિયમ ૧૨ નો ઉપનિયમ (૩) હેઠળ જે હદ સુધી કલ્પાયેલ છે તે મર્યાદામાં જ, ખામીઓ દૂર કરવી તપાસની અવસ્થા પહેલાં જ શક્ય છે. અધિનિયમ અને નિયમોની સંબંધિત જોગવાઈઓની સમગ્ર યોજનાને ધ્યાનમાં લેતા, તેમાં એવું સૂચવતું કંઈ જ નથી કે પરત ફરતા અધિકારીને ઉમેદવારને નામનિર્દેશનપત્રમાં રહેલી ખામી દૂર કરવાની મંજૂરી આપવાનો અધિકાર છે, સિવાય કે જ્યાં નિયમોનો નિયમ ૧૨ હેઠળ તેના માટે વિશેષરૂપે જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય. કદાચ આ જ કારણસર, નિયમોનો નિયમ ૧૨ ના ઉપનિયમ (૫) હેઠળ ઉમેદવારને વધુમાં વધુ ચાર નામનિર્દેશનપત્રો દાખલ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી છે, જેથી તે પૈકી ઓછામાં ઓછું એક નામનિર્દેશન માન્ય રહે તે સુનિશ્ચિત થઈ શકે.

૧૩. ... આ જોગવાઈ પાછળનો તર્ક એ હોઈ શકે છે કે, કારણ કે ઉમેદવારને નામનિર્દેશનપત્ર રિટર્નિંગ ઓફિસર સમક્ષ રજૂ થયા પછી તેમાં કોઈપણ ભૂલ સુધારવાની મંજૂરી આપવા માટે કોઈ જોગવાઈ નથી, નિયમ ૧૨ના ઉપનિયમ (૩) હેઠળ મર્યાદિત હદ સુધી આપેલી જોગવાઈ સિવાય, ઉમેદવાર બીજું નામનિર્દેશનપત્ર

દાખલ કરીને એવી ભૂલનું પરિમાર્જન કરી શકે છે, અને જો એવું નામનિર્દેશનપત્ર કોઈ અનિયમિતતાથી દૂષિત ન હોય તો તેનું નામનિર્દેશન નામંજૂર કરી શકાય નહીં.”

૪૭. નિયમો ૧૯૯૪ ના નિયમ ૧૫ ના ઉપનિયમ (૫) અંગે, અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું :

૩૧.... અરજદારની તરફથી એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે રિટર્નિંગ અધિકારીએ અરજદારને રિટર્નિંગ અધિકારી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ આક્ષેપનું ખંડન કરવાની તક આપવી જોઈએ હતી. આવી દલીલ સ્પષ્ટપણે ગેરસમજ પર આધારિત છે, કારણ કે એવી સ્થિતિ નહોતી કે રિટર્નિંગ અધિકારીએ અરજદારને નિયમો ના નિયમ ૧૫ ના ઉપનિયમ (૫) ની જોગવાઈ હેઠળના પરંતુકમાં કલ્પાયેલ મુજબ પોતે અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ આક્ષેપનો સામનો કરવા જણાવ્યું હોય; પરંતુ તેણે ચકાસણીની તારીખે અરજદારને જરૂરી જાતિ પ્રમાણપત્ર રજૂ કરીને ઉમેદવારીપત્રમાં રહેલી ખામી દૂર કરવાની તક આપી હતી. ખંડન કરવાનો પ્રશ્ન ત્યારે જ ઊભો થાય જ્યારે અરજદાર દ્વારા રજૂ કરાયેલ ઉમેદવારીપત્ર તમામ દ્રષ્ટિએ પૂર્ણ હોય અને કોઈપણ આધાર પર, જેમાં અરજદાર અનુસૂચિત જનજાતિનો નથી એવો આધાર પણ સમાવેશ પામે છે, આક્ષેપ ઉઠાવવામાં આવ્યો હોય; તેવી સ્થિતિમાં રિટર્નિંગ અધિકારી અરજદારને આક્ષેપનું ખંડન કરવાની તક આપવાનો બાધ્ય બનતો અને તે આક્ષેપ અંગે તપાસ કરીને તેના પર પોતાનો નિર્ણય આપવાનો પણ બાધ્ય બનતો. હાલના કેસમાં, જ્યારે અરજદાર તરફથી તે અનુસૂચિત જનજાતિની છે એવું દર્શાવતો કતારનો ખાનો ભરવામાં ચૂક થઈ છે (જે

બાબતનો રિટર્નિંગ અધિકારીએ કદાચ નોંધ પણ લીધી નથી, સંભવતઃ કારણ કે અરજદારે તે હિન્દુ ભીલ સમુદાયની છે એવું જણાવતું સોગંદનામું રજૂ કર્યું છે.) તેમજ ઉમેદવારીપત્ર સાથે સક્ષમ સત્તાધિકારી દ્વારા આપવામાં આવેલ જાતિ પ્રમાણપત્ર જોડવામાં પણ ચૂક થઈ છે, જે બાબતને મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની ખામી કહી શકાય, કારણ કે અરજદારે અનુસૂચિત જનજાતિ માટે અનામત બેઠકે ઉમેદવારી નોંધાવી હતી, અરજદારે ઓછામાં ઓછું ચકાસણીના દિવસે તો આ ખામી દૂર કરવી જ જોઈએ હતી. અરજદાર તે કરવામાં નિષ્ફળ ગયેલ હોવાથી, અરજદારની ઉમેદવારી નામંજૂર કરવામાં રિટર્નિંગ અધિકારીની કોઈ ભૂલ ઠરાવી શકાય નહીં.

૪૮. આ રીતે, કાનૂનની સ્થિર થયેલી સ્થિતિ એવી છે કે જ્યારે કોઈ અધિનિયમ કોઈ નિર્ધારિત કાર્ય નિર્ધારિત રીતથી કરવાનું આવશ્યક ઠરાવે છે અને સાથે સાથે એ પણ નિર્ધારિત કરે છે કે ઉક્ત આવશ્યકતાનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા થાય તો તેનાથી નિશ્ચિત પરિણામ ઉદ્ભવે, ત્યારે એવી દલીલ સ્વીકારવી મુશ્કેલ બને છે કે ઉક્ત આવશ્યકતાનું પાલન ન થવાથી અન્ય કોઈ પરિણામ થવું જોઈએ.

૪૯. શ્રી યાજ્ઞિક દ્વારા ઉગ્રતાપૂર્વક કરવામાં આવેલી આ દલીલ સાથે તેનો સંબંધ છે કે રાજકીય પક્ષના અધિકૃત પ્રતિનિધિ દ્વારા યથાવત્ હસ્તાક્ષરિત તમામ રિટ-અરજદારોના ફોર્મ-કે રાજ્ય ચૂંટણી પંચને મોકલવામાં આવ્યા હતા. વર્તમાન કેસના તથ્યોમાં રાજ્ય ચૂંટણી પંચની કોઈ ભૂમિકા નથી. નિયમો અનુસાર યથાવિધિ માન્ય ફોર્મ-કે રિટર્નિંગ અધિકારી સમક્ષ રજૂ કરવાનું રહે છે, અને તે રાજ્ય ચૂંટણી પંચને મોકલવાના હોતા નથી.

૫૦. રમેશ રાઉત (ઉપરોક્ત) માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે અનુચ્છેદ ૩૭ અને ૩૮ માં

નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું :

“૩૭. જ્યાં કોઈ ઉમેદવારને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં ફોર્મ ૨-બી ના ભાગ-૩ ની કલમ (બી)(૧) સંબંધિત બને છે, કારણ કે તેમાં ઘોષણા કરીને ઉમેદવાર એવી વિનંતી કરે છે કે તેવા પક્ષ માટે અનામત રાખવામાં આવેલ ચૂંટણીચિહ્ન તેને ફાળવવામાં આવે. આ જ કારણસર, ૧૯૬૮ના આદેશના પરિષ્દ ૧૩ ની આવશ્યકતાઓ ૧૯૬૧ના નિયમોની નિયમ ૪ હેઠળ, જ્યાં ઉમેદવારને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં ફોર્મ ૨-બી, ભાગ-૩ નો અભિન્ન ભાગ બની જાય છે. શ્રી કે.કે. વેણુગોપાલની આ દલીલ સ્વીકારવામાં અમને અસમર્થતા છે કે ૧૯૬૮ના આદેશનો પરિષ્દ ૧૩ નિયમ ૪ માં સમાવિષ્ટ રીતે વાંચી શકાતો નથી. અમારી દૃષ્ટિએ, ૧૯૬૮ના આદેશના પરિષ્દ ૧૩ ની આવશ્યકતાઓનું પાલન ન થવું મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપની ખામી છે અને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરાયેલા અને એકમાત્ર મતદાર દ્વારા પ્રસ્તાવિત એવા ઉમેદવારનું નામનિર્દેશન પત્ર, જેમાં આવી ખામી હોય, તે કલમ ૩૬(૨)(બી) હેઠળ નામંજૂર થવા પાત્ર છે, કારણ કે તે કલમ ૩૩ ની જોગવાઈઓના પાલનના અભાવ સમાન છે, એટલે કે, નામનિર્દેશન પત્ર નિર્ધારિત પ્રારૂપમાં પૂર્ણ કરવામાં આવ્યું ન હોય.

૩૮. પ્રસ્તાવિત ઉમેદવારે સ્વીકાર્ય રીતે ઓરિસ્સા રાજ્યમાં માન્યતાપ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ બીજેડી દ્વારા ઉભા કરવામાં આવેલ હોવાથી, એકમાત્ર મતદાતા દ્વારા પ્રસ્તાવિત પોતાનું ઉમેદવારીપત્ર દાખલ કર્યું હતું, અને તેથી ૧૯૬૮ના આદેશના પેરા ૧૩ની આવશ્યકતાઓનો સંપૂર્ણ પાલન કરવામાં આવે તે તેની ઉપર ફરજિયાત

હતું. અન્ય શબ્દોમાં, પ્રસ્તાવિત ઉમેદવાર માટે આવશ્યક હતું કે ૧૯૬૮ના આદેશના પેરા ૧૩ની કલમો (બી), (સી) અને (ડી) સાથે સંબંધિત પ્રારૂપ એ અને બી, બીજેડીના અધિકૃત વ્યક્તિ દ્વારા શાહીથી યોગ્ય રીતે હસ્તાક્ષરિત કરીને, ૪ એપ્રિલ, ૨૦૦૮ના રોજ બપોરે ૩.૦૦ વાગ્યા સુધીમાં રિટર્નિંગ ઓફિસર સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હોય.”

૫૧. રાકેશ કુમાર વિ. સુનીલ કુમાર, (૧૯૯૯)૨ એસ.સી.સી. ૪૮૯ માં, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે :

ઉપરોક્ત જોગવાઈનું સંયુક્ત વાચન, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, દર્શાવે છે કે અધિનિયમની કલમ ૩૩(૧) માં સુધારા બાદ, ઉમેદવારનું નામનિર્દેશનપત્ર માન્ય થવા માટે તે નીચે મુજબ હોવું આવશ્યક છે :

(૧) જ્યાં ઉમેદવારને કોઈ રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઊભો કરવામાં આવ્યો હોય;

(એ) ઉમેદવાર અને એક પ્રસ્તાવક દ્વારા હસ્તાક્ષરિત;

(બી) ઉમેદવાર દ્વારા આ અર્થની ઘોષણા સમાવે છે કે તેને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉમેદવાર તરીકે ઊભા રાખવામાં આવ્યો છે;

(સી) પક્ષ દ્વારા એવો નોટિસ મોકલવા માટે પક્ષ દ્વારા યથાવિધી અધિકૃત કરાયેલ પક્ષના પ્રમુખ, સચિવ અથવા અન્ય કોઈ પદાધિકારી દ્વારા યથાવિધી હસ્તાક્ષરિત નોટિસ [પ્રપત્ર અ અને બ] દ્વારા સમર્થિત હોવું જોઈએ; અને

(ડી) આવા અધિકૃત વ્યક્તિનું નામ અને તેના નમૂનાના હસ્તાક્ષરો મતવિસ્તારના રિટર્નિંગ ઓફિસર તથા રાજ્યના મુખ્ય ચૂંટણી અધિકારીને, ઉમેદવારીપત્રો રજૂ કરવાની છેલ્લી તારીખે બપોરે ૩.૦૦ વાગ્યા સુધીમાં, જાણ કરવામાં આવે છે;

(૨) જ્યાં ઉમેદવારને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉમેદવારી આપવામાં આવેલી ન હોય, ત્યાં તેનું ઉમેદવારીપત્રક ત્યારે જ માન્ય ગણાશે જ્યારે તે મતવિસ્તારના મતદારો એવા દસ પ્રસ્તાવકો દ્વારા સબસ્ક્રાઇબ કરાયેલ હોય. ”

૫૨. વધુમાં, રાકેશ કુમાર (સુપ્રા) ના કેસમાં એવું પણ પ્રદાન કરવામાં આવ્યું છે કે રિટર્નિંગ ઓફિસરે જ્યારે તેણે આ નોંધ્યું કે રાજકીય પક્ષને "તપાસણી પછી આવી અધિકૃતતામાં ફેરફાર કરવા માટે વધુ સમય આપી શકાય નહિ", ત્યારે તે કોઈ ભ્રમધારણા હેઠળ કાર્યરત જણાય છે. અધિનિયમની કલમ ૩૬(૫) ના પરંતુક હેઠળ, તપાસણી જાતે જ મુલતવી રાખવામાં આવેલા સમયે મોકૂફ થવાની હતી અને, તેથી, નામંકનપત્રોની તપાસણી પછી વાંધો દૂર કરવાનો આ કોઈ કેસ નહોતો. રિટર્નિંગ ઓફિસર પાસેથી એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવતી નથી કે તે ઉમેદવારને અથવા તપાસણીના સમયે હાજર તેના પ્રતિનિધિને, નિવારી શકાય એવા વાંધાનો નિવારણ કરવા માટે તક આપ્યા વિના, નામંકનપત્ર નામંજૂર કરે, ખાસ કરીને જ્યાં ઉમેદવાર અથવા તેના પ્રતિનિધિ દ્વારા આવી તક માંગી લેવામાં આવી હોય.

૫૩. રાકેશ કુમાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું છે કે ઉમેદવારને આક્ષેપનો સામનો કરવાની તક એવી હોવી જોઈએ કે તેનો વાજબી રીતે જવાબ આપી શકાય. પ્રતિવાદીઓની તરફથી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સિમ્બોલ્સ ઓર્ડરના પરા ૧૩ ના ઉપપરા (બી) ના પાલન સંબંધે ઉઠાવાયેલો આક્ષેપ એવો નહોતો કે તેનો નિવારણ કરી શકાય, અને તેથી રિટર્નિંગ ઓફિસરે અરજદારને આક્ષેપનો જવાબ આપવા માટે સમય ન આપ્યો તે યોગ્ય હતું. આ દલીલને સંપૂર્ણપણે નિર્ભાર કહી શકાય તેમ નથી.

૫૪. સંક્ષિપ્ત તપાસની વ્યાપ્તિ અંગે, અમે વિરિંદર કુમાર વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૬ એસ.સી. ૧૫૩ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ અને તેના પર આધાર રાખી શકીએ છીએ. તે કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થયેલો પ્રશ્ન એવો હતો કે, ૧૯૫૧ના અધિનિયમની કલમ ૩૬(૨) હેઠળ ઉમેદવારીપત્રોની ચકાસણી કરતી વખતે, રિટર્નિંગ ઓફિસર ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૯૩ તથા ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૯૫(૧)(બી)ના હેતુ માટે અદાલત તરીકે કાર્ય કરે છે કે નહીં. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે ૧૯૫૧ના અધિનિયમની કલમ ૩૬(૨) હેઠળ ઉમેદવારીપત્રોની તપાસ કરવા અને તેના સંબંધે કરવામાં આવતી તમામ આપત્તિઓનો નિર્ણય કરવાની રિટર્નિંગ ઓફિસરને સોંપવામાં આવેલી સત્તા નિઃસંદેહ ન્યાયિક સ્વરૂપની હતી, પરંતુ ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૯૫(૧)(બી)ના હેતુ માટે રિટર્નિંગ ઓફિસર અદાલત નહોતો. એ સાચું છે કે ૧૯૫૧ના અધિનિયમની કલમ ૩૬(૨)માં “તે જરૂરી માને તેવી સંક્ષિપ્ત તપાસ પછી, જો કોઈ હોય તો” એવો પ્રયોગ આવેલો છે. પરંતુ, રિટર્નિંગ ઓફિસરની કામગીરી ન્યાયિક સ્વરૂપની હતી એવું ઠરાવવા માટે સર્વોચ્ચ અદાલતે ઉક્ત પ્રયોગ પર આધાર રાખ્યો ન હતો. સર્વોચ્ચ અદાલત ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષે એ આધાર પર પહોંચી હતી કે રિટર્નિંગ ઓફિસરને ઉમેદવારીપત્રોની તપાસ કરવાની અને તેના સંબંધે કરવામાં આવતી આપત્તિઓનો નિર્ણય કરવાની સત્તા સોંપવામાં આવી હતી. “તે જરૂરી માને તેવી સંક્ષિપ્ત તપાસ પછી, જો કોઈ હોય તો” આ પ્રયોગ પર સર્વોચ્ચ અદાલતે આ ઠરાવવા માટે આધાર રાખ્યો હતો કે પક્ષકારોને તેમના કેસના

સમર્થનમાં તેઓ રજૂ કરવા ઇચ્છતા હોય તેવા પુરાવા રજૂ કરવા અંગે આગ્રહ કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી અને આવી તપાસ એવી જ હોય છે જેવી સામાન્ય રીતે અર્ધ-ન્યાયિક સત્તા સોંપવામાં આવેલા “ એડ હોક ” ન્યાયાધિકરણ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવે છે.

મહત્વપૂર્ણ સ્વભાવના ન હોય તેવા તકનીકી દોષોના થોડાં ઉદાહરણો :

૫૫. “મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપનો ન હોય એવો તકનીકી દોષ” ના પ્રશ્ન અંગે ઘણું તર્ક કરવામાં આવ્યું હોવાથી, અમે એવા થોડાંક દાખલા આપી શકીએ છીએ જ્યાં સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે તે દોષો મહત્વપૂર્ણ સ્વરૂપના ન હતા.

૫૬. ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં કર્નાઈલ સિંહ વિ. ઇલેક્શન ટ્રિબ્યુનલ હિસાર (૧૯૫૪) ૧૦ ઇ.એલ.આર. ૧૮૯) માં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકાય. તે મામલામાં, જે મતવિસ્તાર માટે ઉમેદવારીપત્રક દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું તે બે નગરો, એટલે કે, સિરસા અને ડબવાલીથી બનેલો હતો, જે વોર્ડોમાં ઉપવિભાજિત કરવામાં આવ્યા હતા, અને મતદાર યાદી ભાગોમાં વહેંચાયેલી હોવાને બદલે વોર્ડોમાં વહેંચાયેલી હતી. ઉમેદવારીપત્રકમાં, ઉમેદવારનું નામ જે વોર્ડ નંબર અને ક્રમાંક પર નોંધાયેલું હતું તે દર્શાવવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ જે નગરને લગતી મતદાર યાદી હતી તેનું નામ આપવામાં આવ્યું ન હતું. ઉમેદવારીપત્રકની ચકાસણી વખતે ઉમેદવારે પોતે જ રિટર્નિંગ ઓફિસરને મતવિસ્તારની મતદાર યાદીમાં પોતાના નામની નોંધ દર્શાવી હતી, છતાં રિટર્નિંગ ઓફિસરે ઉમેદવારીપત્રક નામંજૂર કર્યું હતું. ઇલેક્શન ટ્રિબ્યુનલે એવો નિર્ણય આપ્યો હતો કે ઉમેદવારીપત્રકનું અયોગ્ય રીતે નામંજૂરી

કરવામાં આવી હતી, કારણ કે ઉમેદવારે રિટર્નિંગ ઓફિસરને સંતોષ થાય તે માટે કે તે મતવિસ્તારની મતદાર યાદીમાં મતદાર તરીકે નોંધાયેલો હતો, મતદાર યાદીમાં પોતાના નામની નોંધ દર્શાવી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઇલેક્શન ટ્રિબ્યુનલના ઉક્ત આદેશને એ દૃષ્ટિકોણથી સમર્થન આપ્યું હતું કે ઉમેદવારની ઓળખ કરવામાં કોઈ મુશ્કેલી નહોતી અને ઉમેદવારે પોતે જ રિટર્નિંગ ઓફિસરને મતદાર યાદીમાં પોતાના નામની નોંધ દર્શાવી હતી.

૫૭. રામ અવદેશ સિંહના મામલામાં (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૨ એસ.સી. ૫૮૦), અપીલકર્તાનું નામ આરા વિધાનસભા મતવિસ્તાર તેમજ સંદેશ વિધાનસભા મતવિસ્તારની મતદાર યાદીમાં નોંધાયેલું હતું. આરા વિધાનસભા મતવિસ્તાર માટેનું ઉમેદવારીપત્રક ભરતી વખતે તેણે આરા મતવિસ્તારનો મતદાર યાદી ક્રમાંક દર્શાવ્યો હતો. અનુસરે, તેને જાણ થઈ કે અલગ પૂરક યાદી દ્વારા આરા મતવિસ્તારની મતદાર યાદીમાંથી તેનું નામ કાઢી નાખવામાં આવ્યું હતું. તપાસણીના સમયે તેણે રિટર્નિંગ ઓફિસર સમક્ષ સંદેશ મતવિસ્તારની મતદાર યાદીની પ્રમાણિત નકલ રજૂ કરી અને રિટર્નિંગ ઓફિસરે તેનું ઉમેદવારીપત્રક સ્વીકાર્યું. વડી અદાલતે ઠરાવ્યું કે અપીલકર્તાનું ઉમેદવારીપત્રક અયોગ્ય રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું અને તે દૃષ્ટિકોણથી અપીલકર્તાની ચૂંટણી રદ કરી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે વડી અદાલતનો નિર્ણય પલટાવ્યો અને ઠરાવ્યું કે અપીલકર્તાનું ઉમેદવારીપત્રક યોગ્ય રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું, કારણ કે તપાસણીના સમયે ઉમેદવાર પાસે સંદેશ મતવિસ્તારની મતદાર યાદીની પ્રમાણિત નકલ હતી અને તેણે તે જ રિટર્નિંગ ઓફિસરને દર્શાવી હતી. તે મામલામાં સર્વોચ્ચ અદાલતે વધુમાં પણ અવલોકન કર્યું

હતું કે ૧૯૫૧ના અધિનિયમની કલમ ૩૩ અને ૩૬નું સંયુક્ત વાચન કરતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે ઉમેદવારીપત્રકમાં ઉમેદવાર અથવા પ્રસ્તાવકના મતદાર ચાદી ક્રમાંક અંગેનું ખોટું વર્ણન ઉમેદવારીપત્રકમાં સારભૂત ખામી તરીકે ગણવામાં આવવાનું નથી.

૫૮. હીરા સિંહ પાલ વિ. મદન લાલ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૧૭૯ માં, જે ઉમેદવારનું નામનિર્દેશન નકારવામાં આવ્યું હતું તેણે બે નામનિર્દેશનપત્રો દાખલ કર્યા હતા. એક નામનિર્દેશનપત્રમાં તેણે પોતાના નામ સંબંધિત મતદારચાદીની ક્રમાંક સંખ્યા તેમજ ભાગ સંખ્યા અંગેની વિગતો સાચી આપી હતી, પરંતુ પોતાના પ્રસ્તાવકની મતદારચાદી ક્રમાંક સંખ્યા અને ભાગ સંખ્યા અંગેની વિગતો ખોટી આપી હતી. બીજા નામનિર્દેશનપત્રમાં, જેમાં ઉમેદવારનું નામ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું તે મતદારચાદીના ભાગની સંખ્યા ખોટી હતી, પરંતુ પ્રસ્તાવકની મતદારચાદીની ક્રમાંક સંખ્યા અને ભાગ સંખ્યા સાચી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે ઉમેદવારનું નામનિર્દેશન અયોગ્ય રીતે નકારવામાં આવ્યું હતું, કારણ કે બીજા નામનિર્દેશનપત્રમાં ઉમેદવારે પોતાના નામ સંબંધે મતદારચાદીના ભાગની ખોટી સંખ્યા દર્શાવી હોવા છતાં, પરત ફરતા અધિકારી પ્રથમ નામનિર્દેશનપત્રમાંથી મતદારચાદીના ભાગની સાચી સંખ્યા સરળતાથી જાણી શકતા હતા અને જરૂરી બધી માહિતી તેમના સમક્ષ ઉપલબ્ધ હતી.

૫૯. અંતે, અમે, જન પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ હેઠળ ઘડાયેલા ચૂંટણીના આચરણ નિયમો, ૧૯૬૧ ના નિયમ ૪ ને ધ્યાનમાં રાખીને, હાલમાં હાથ ધરાયેલા વિષયની તપાસ કરવાનો પ્રસ્તાવ રાખીએ છીએ.

૬૦. ચૂંટણી યોજવાના નિયમોનો નિયમ ૪ એ માંગ કરે છે કે લોક પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમની કલમ ૩૩ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ રજૂ કરવામાં આવેલ દરેક ઉમેદવારી પત્રક, અનુકૂળ હોય તે મુજબ ફોર્મ ૨-એ થી ૨-ઈ પૈકીના કોઈ એકમાં સંપૂર્ણ ભરેલું હોવું જોઈએ અને, તેથી, ઉમેદવારની પસંદગીના ચિહ્નો તરીકે પ્રાથમિકતાના ક્રમમાં ત્રણ ચિહ્નો દર્શાવવા માટે રાખવામાં આવેલી ખાલી જગ્યા ભરવાની રહે છે; તેમ છતાં, ચિહ્નની પસંદગી અંગેની જગ્યા ન ભરવી એ મૂળભૂત સ્વરૂપની ખામી નથી. ઉમેદવારી પત્રકમાં આવી ઊણપ ચૂંટણી યોજવાના નિયમો, ૧૯૬૧ ના નિયમ ૪ના પરંતુક દ્વારા સુરક્ષિત થાય છે, જે મુજબ ઉમેદવારી પત્રકમાં ચિહ્ન સંબંધિત જાહેરાત પૂર્ણ ન કરવામાં આવેલ નિષ્ફળતા અથવા તેને પૂર્ણ કરવામાં આવેલી ખામી, કલમ ૩૬ની ઉપકલમ (૪) ના અર્થમાં મૂળભૂત સ્વરૂપની ખામી માનવામાં આવશે નહીં. કેસના આ પાસા સાથે વ્યવહાર કરતાં, કૃષ્ણ મોહિની વિ. મોહિન્દર નાથ સોફ્ટેક્ટ, જે એ.આઈ.આર. ૨૦૦૦ એસ.સી. ૩૧૭ માં અહેવાલિત છે, તે કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું છે કે માન્ય રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરવામાં આવેલ ઉમેદવાર અને માન્ય રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા ન કરવામાં આવેલ ઉમેદવાર વચ્ચેનો ભેદ સ્પષ્ટ છે. અધિનિયમની કલમ ૩૩ની ઉપકલમ (૧) ના પ્રથમ પરંતુકનું અવલોકન કરતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે માન્ય રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા ન કરવામાં આવેલ ઉમેદવાર, અર્થાત્ અમાન્ય રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરવામાં આવેલ ઉમેદવાર અથવા સ્વતંત્ર ઉમેદવાર, ચૂંટણી માટે વિધિસર ઉમેદવારી નોંધાવવા માટે, તેની ઉમેદવારી પત્રક પર મતવિસ્તારના મતદારો એવા દસ પ્રસ્તાવકોના હસ્તાક્ષર હોવા આવશ્યક છે. આવી ઉમેદવારી પત્રક પર જો

પ્રસ્તાવક તરીકે માત્ર એક મતદારના હસ્તાક્ષર હોય અથવા દસથી ઓછી સંખ્યામાં મતદારોના હસ્તાક્ષર હોય, તો તે કલમ ૩૩ની જોગવાઈઓના પાલનનો અભાવ ગણાશે. નોંધાયેલ અને માન્ય રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરવામાં આવેલ ઉમેદવાર ગણાવા માટે, જેથી એક જ મતદાર દ્વારા પ્રસ્તાવિત થવાનો લાભ મળી શકે, ચિહ્ન આદેશના પેરા ૧૩ ના ઉપપરા (એ), (બી), (સી) અને (ડી) માં નિર્ધારિત ચારેય આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ થવી જ જોઈએ. જો આવશ્યકતાઓમાંથી કોઈ એક અથવા વધુ પૂર્ણ ન થાય, તો એક જ મતદાર દ્વારા પ્રસ્તાવિત થયેલી ઉમેદવારીનો લાભ તેને પ્રાપ્ત થતો નથી. એવી પરિસ્થિતિ કલ્પી શકાય કે એકથી વધુ ઉમેદવારો, દરેક એક જ માન્ય રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરવામાં આવેલ ઉમેદવાર બનવાની ઈચ્છા ધરાવતા હોય. જેમાં પેરા ૧૩ ના ઉપપરા (બી), (સી) અને (ડી) સાથે સંબંધિત ફોર્મ 'એ' અને 'બી' મુજબની સૂચના અને સંદેશાવ્યવહાર ઉમેદવારી નોંધાવવાની છેલ્લી તારીખે બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યા સુધીમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હોય, તે જ વ્યક્તિને તેવા રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરવામાં આવેલ ઉમેદવાર તરીકે ગણવામાં આવશે. તેની ઉમેદવારી પત્રક, ભલે તે પ્રસ્તાવક તરીકે એક જ મતદાર દ્વારા હસ્તાક્ષરિત હોય, તો પણ માન્યતાની અન્ય શરતો પૂર્ણ થવા આધીન રહીને માન્ય ગણાશે. જો ચિહ્ન આદેશના પેરા ૧૩ ના ઉપપરા (બી), (સી) અને (ડી) દ્વારા નિર્ધારિત આવશ્યકતાઓનું જરૂરી સૂચના અને સંદેશાવ્યવહાર દાખલ કરીને પાલન ન કરવામાં આવે, તો એવો ઉમેદવાર માન્ય રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરવામાં આવેલ ગણાશે નહીં; અને તેની ઉમેદવારી, જો એક જ મતદાર અથવા દસથી ઓછા મતદારો દ્વારા હસ્તાક્ષરિત હોય, તો નામંજૂર થવા પાત્ર રહેશે. જો આવા ઉમેદવારની

ઉમેદવારી પત્રક પર અધિનિયમની કલમ ૩૩ની ઉપકલમ (૧) ના પ્રથમ પરંતુકના અર્થમાં મતવિસ્તારના મતદારો એવા દસ પ્રસ્તાવકોના હસ્તાક્ષર હોય, તો ઉમેદવારી પત્રક માત્ર ચિહ્નો અથવા તેની પસંદગી સંબંધિત ભૂલ અથવા ચૂક, જે મૂળભૂત સ્વરૂપની ખામી નથી, તે કારણે નામંજૂર કરી શકાય નહીં, કારણ કે એવી ખામી ઉમેદવારી સ્વીકારવામાં અડચણરૂપ બનશે નહીં; પરંતુ જો આવા ઉમેદવારની ઉમેદવારી પત્રક પર માત્ર એક જ પ્રસ્તાવકનો હસ્તાક્ષર હોય અને ફોર્મ બી નિર્ધારિત સમયમર્યાદામાં દાખલ કરવામાં આવ્યું ન હોય, તો ફોર્મ બી દાખલ ન કરવું મૂળભૂત સ્વરૂપની ખામી ગણાશે.

૬૧. આમ, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે જો સિમ્બોલ ઓર્ડર, ૨૦૧૨ ની કલમ ક્રમાંક ૧૭(૩) માં પરિકલ્પિત આવશ્યકતાઓનું પાલન, ઉમેદવારીપત્રો દાખલ કરવાની અંતિમ તારીખે બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યા સુધીમાં આવશ્યક ફોર્મ-કે દાખલ કરીને કરવામાં ન આવે, તો તે ઉમેદવારને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભો કરાયેલ માનવામાં આવશે નહીં અને તેનું ઉમેદવારીપત્ર, જો એક જ મતદાર દ્વારા સમર્થિત હોય, તો તેને નામંજૂર કરવામાં આવવા પાત્ર રહેશે.

૬૨. અમે પણ રિટ-અરજદારો તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી યાજ્ઞિક દ્વારા આધાર તરીકે રજૂ કરાયેલા તમામ ચુકાદાઓનું અવલોકન કર્યું છે. તેમ છતાં, અમારું મત એવું છે કે જેમના ઉપર મહત્વપૂર્ણ આધાર મુકવામાં આવ્યો છે તેમાંથી એકપણ ચુકાદો રિટ-અરજદારોને કોઈ ઉપયોગનો નથી.

૬૩. આમ, સમગ્ર મામલાની સર્વાંગી દૃષ્ટિએ, અમને વિશ્વાસ થયો છે કે રિટ અરજદારો દ્વારા પ્રતિવાદીઓ સામે તેમના ઉમેદવારી ફોર્મો સ્વીકારવા માટે અથવા

તેઓએ ભરેલા ઉમેદવારી ફોર્મો માન્ય છે અને તેઓ ૨૮મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૧ના રોજ યોજાનારી પંચાયતની ચૂંટણીમાં કાયદેસર રીતે ઉમેદવારી કરવા હકદાર છે એવું જાહેર કરવા માટે કોઈ રિટ, આદેશ અથવા દિશાનિર્દેશ જારી કરવામાં આવે તેવો કોઈ કેસ ઉભો કરવામાં આવ્યો નથી.

ઉપરોક્ત ચર્ચાનું સાર આમ સંક્ષેપમાં રજૂ કરી શકાય છે :

(૧) સામાન્ય રીતે, વડી અદાલતે ચૂંટણીને સ્થગિત કરવામાં અથવા ચૂંટણી મુલતવી રહે તેવો પરિણામ લાવી શકે એવો કોઈ આદેશ કરવામાં અચકાટ રાખવો જોઈએ. તેમ છતાં, જ્યાં બાબત વડી અદાલત સમક્ષ પૂરતા અગાઉથી લાવવામાં આવી હોય, જ્યાં મતદાન થવાનું નિર્ધારિત હોય તે પહેલાં જ બાબતની સુનાવણી કરીને તેનું નિરાકરણ કરી શકાય તેવી સ્થિતિ હોય અને જ્યાં નોંધપોથીના મુખપૃષ્ઠ પર જ સ્પષ્ટ દેખાતી ભૂલ હોય, ત્યાં વડી અદાલતે તે ભૂલ સુધારવી નહીં એવો કોઈ કારણ નથી. ઉદાહરણ તરીકે, જો રિટર્નિંગ ઓફિસર સંપૂર્ણપણે અપૂરતા આધાર પર ઉમેદવારી નામંજૂર કરે, તો ચૂંટણી યોજાય તે પહેલાં રિટર્નિંગ ઓફિસરની કાર્યવાહી સુધારી દેવામાં આવે તો જાહેર સમય અને નાણાં, તેમજ પક્ષકારોને થતા ખર્ચ, અસુવિધા અને મુશ્કેલીઓની બચત થાય. માત્ર એટલા કારણે કે રિટ અરજીકર્તા ચૂંટણી યોજાઈ ગયા પછી ચૂંટણી અરજી દાખલ કરીને અન્ય ઉપાય અનુસરી શકે છે, તે કારણસર રાહત નકારવી જોઈએ નહીં. દરેક કેસનો વિચાર તેના પોતાના તથ્યોના આધારે કરવો જોઈએ અને જ્યાં ચૂંટણીને સ્થગિત કર્યા વિના અથવા મુલતવી રાખ્યા વિના, ચૂંટણી યોજાય તે પહેલાં બાબતોને યોગ્ય રીતે સુધારવી શક્ય હોય, ત્યાં યોગ્ય કેસોમાં એવું કરવું ઈચ્છનીય હોઈ શકે.

(૨) માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરવામાં આવેલા ઉમેદવાર દ્વારા દાખલ કરાયેલા ઉમેદવારીપત્ર અને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા ન કરવામાં આવેલા ઉમેદવાર વચ્ચેનો ભેદ નિશ્ચિત અને સ્પષ્ટ છે. ૧૯૯૪ ના નિયમો રાજકીય પક્ષ દ્વારા જારી કરવામાં આવેલ 'ટિકિટ' પર ચૂંટણી લડતા વ્યક્તિઓ અને કોઈપણ રાજકીય પક્ષ સાથે સંકળાયેલા ન હોય તથા સ્વતંત્ર ઉમેદવાર તરીકે ચૂંટણી લડતા ઉમેદવાર વચ્ચે સ્પષ્ટ ભેદ અંકે છે.

(૩) રાજકીય જનાદેશને અત્યંત મહત્વ પ્રાપ્ત થાય છે, ખાસ કરીને, ૧૯૯૪ના નિયમોને ધ્યાનમાં લેતાં. ફોર્મ-કે અને ફોર્મ-ખે બે અત્યંત જ અગત્યના અને મહત્વપૂર્ણ દસ્તાવેજો છે. ફોર્મ-કે અને ફોર્મ-ખે એવા બે દસ્તાવેજો છે, જે રાજકીય જનાદેશ વિશે કહે છે. ફોર્મ-કેનો સંબંધ રાજકીય પક્ષના પક્ષપ્રમુખ દ્વારા, પ્રતિસ્પર્ધી ઉમેદવારના પક્ષમાં રાજકીય જનાદેશ આપવાની સત્તા પ્રદાન કરવા માટે, વ્યક્તિ(ઓ)ના પક્ષમાં આપવામાં આવતી અધિકૃતતા સાથે છે, જ્યારે ફોર્મ-ખેનો સંબંધ પ્રતિસ્પર્ધી ઉમેદવારના પક્ષમાં જનાદેશના પ્રદાન સાથે છે.

(૪) અમાન્ય ફોર્મ-કેના આધારે ઉમેદવારીપત્રક નામંજૂર કરવા પાત્ર બને છે. ફોર્મ-કેમાં અધિકૃત પ્રતિનિધિની સહીના અભાવે, આવા ફોર્મને અમાન્ય ફોર્મ તરીકે ગણવામાં આવી શકે. નિર્ધારિત સ્વરૂપમાં યોગ્ય રીતે સહી કરાયેલ ફોર્મ-કે વિના, ફોર્મ-ખેને પણ કોઈ પરિણામકારકતા અથવા મૂલ્ય રહેતું નથી. ફોર્મ-કે અને ખે મળીને અનુક્રમે માન્ય રાજકીય અધિકૃતિ રચે છે. ખામીયુક્ત અથવા અમાન્ય ફોર્મ-કેને માત્ર તકનીકી ખામી કહી શકાય નહીં, પરંતુ તે મૂળભૂત સ્વરૂપની ખામી છે, અને તેવા આધાર પર ઉમેદવારીપત્રક નામંજૂર કરવા સિવાય રિટર્નિંગ ઓફિસર પાસે

અન્ય કોઈ વિકલ્પ નથી.

(૫) એવી બાબતમાં જેમાં રિટર્નિંગ ઓફિસર એવું શોધે છે કે ફોર્મ-કે અને ફોર્મ-કેએચ અમાન્ય છે, ત્યારે એવી પરિસ્થિતિમાં રિટર્નિંગ ઓફિસરની તરફથી કોઈ સંક્ષિપ્ત તપાસ માટે અવકાશ રહેતો નથી. વધુમાં વધુ, નિયમો હેઠળ નિર્ધારિત કાનૂની સમયમર્યાદામાં માન્ય ફોર્મ-કે અને ફોર્મ-કેએચ રજૂ કરવા માટે રિટર્નિંગ ઓફિસર સંબંધિત વ્યક્તિને તક આપી શકે, પરંતુ આ બંને ફોર્મ તપાસણીની તારીખે રજૂ કરી શકાય નહીં.

(૬) તપાસણીના તબક્કે રિટર્નિંગ ઓફિસરને માત્ર એટલી જ અધિકારક્ષેત્ર સોંપાયેલ છે કે તે ઉમેદવારીપત્રો યોગ્ય ક્રમમાં છે કે કેમ તે જુએ અને વાંધાઓ સાંભળી તેનો નિર્ણય કરે. તે તે તબક્કે મૂળભૂત ખામીઓનું નિવારણ કરી શકતો નથી અથવા તેમનું નિવારણ કરવાની પરવાનગી આપી શકતો નથી. તે કોઈ ઉમેદવારીપત્રને એવી કોઈ ટેકનિકલ ખામીના આધારે નામંજૂર કરી શકતો નથી જે મૂળભૂત સ્વરૂપની ન હોય, પરંતુ તે ખામીનું નિવારણ પણ કરી શકતો નથી. તેને તે જેમ છે તેમ જ રહેવા દેવું જોઈએ. જો ખામી ટેકનિકલ અને અમહત્વની હોય તો તે મહત્વની ગણાશે નહીં. જો તેવી ન હોય, તો તેને દુરસ્ત કરી શકાશે નહીં.

(૭) જ્યારે કોઈ અધિનિયમ કોઈ નિશ્ચિત કૃત્ય નિશ્ચિત રીતથી કરવાનું આવશ્યક બનાવે છે અને સાથે સાથે એ પણ નિર્ધારિત કરે છે કે ઉક્ત આવશ્યકતાનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા થવાથી કોઈ ચોક્કસ પરિણામ આવે છે, ત્યારે એ દલીલ સ્વીકારવી મુશ્કેલ બનશે કે ઉક્ત આવશ્યકતાનું પાલન કરવામાં થયેલી નિષ્ફળતા કોઈ અન્ય પરિણામ તરફ દોરી જવી જોઈએ.

(૮) જો સિમ્બોલ ઓર્ડર, ૨૦૧૨ ના કલમ ક્રમાંક ૧૭(૩) માં કલ્પાયેલ આવશ્યકતાનું પાલન, ઉમેદવારીપત્રો રજૂ કરવાની છેલ્લી તારીખે બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યા સુધીમાં આવશ્યક ફોર્મ-કે દાખલ કરીને કરવામાં ન આવે, તો ઉમેદવારને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરાયેલા તરીકે માનવામાં આવશે નહીં અને તેનું ઉમેદવારીપત્ર, જો એક જ મતદાર દ્વારા સમર્થિત હોય, તો નકારવામાં આવવા પાત્ર રહેશે. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, જો સિમ્બોલ ઓર્ડરના પેરા ૧૩ ના ઉપ-પેરા (એ), (બી), (સી) અને (ડી) દ્વારા નિર્ધારિત કોઈપણ આવશ્યકતાનું પાલન જરૂરી નોટિસ અને સંદેશાવ્યવહાર દાખલ કરીને કરવામાં ન આવે, તો ઉમેદવારને માન્યતા પ્રાપ્ત રાજકીય પક્ષ દ્વારા ઉભા કરાયેલા તરીકે માનવામાં આવશે નહીં.

૬૪. વર્તમાન કેસમાં નોટિસ જારી કરતી વખતે, ૧૩મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૧ના રોજ રિટર્નિંગ ઓફિસરના કાર્યાલય પરિસરમાં કેબિનેટ દરજ્જાના મંત્રીની હાજરી અંગે અમે કંઈક નોંધ્યું હતું.

૬૫. રિટ-અરજદારોનો કેસ એવો છે કે હકીકતમાં રિટર્નિંગ અધિકારીએ તપાસણીની તારીખે જ પોતાનું વલણ સ્પષ્ટ કરી દીધું હતું કે નામનિર્દેશનપત્રકો સ્વીકારવામાં આવ્યા છે અને તેમને ચિંતા કરવાની જરૂર નથી; તેમ છતાં, અંતિમ ક્ષણે મંત્રીશ્રીએ મામલામાં હસ્તક્ષેપ કરતાં પરિસ્થિતિ પલટી ગઈ અને નામનિર્દેશનપત્રકો નામંજૂર કરાવવામાં આવ્યા. અમારી સમક્ષ બહુ જ નિડરતા અને દબતાપૂર્વક દલીલ કરવામાં આવી છે કે જો આ અદાલત દ્વારા સી.સી.ટી.વી. દશ્યચિત્રો મંગાવવામાં આવે, તો મંત્રીશ્રીની હાજરીની નોંધ લઈ શકાય. અમે આ પ્રશ્નમાં પ્રવેશવાનો ઇરાદો રાખતા નથી કે ૧૩મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૧ના રોજ મંત્રીશ્રી વાસ્તવમાં રિટર્નિંગ અધિકારીના

કચેરી પરિસરમાં હાજર હતા કે નહોતા. આ સંદર્ભે કરવામાં આવેલા તમામ આક્ષેપો રાજ્ય ચૂંટણી આયોગ તેમજ રિટર્નિંગ અધિકારી બંનેએ સ્પષ્ટપણે નકારી કાઢ્યા છે.

૬૬. ઉમેદવારીપત્રકોની માન્યતા અંગે ઊભા થતા શુદ્ધ કાનૂની પ્રશ્નોનો અમે નિર્ણય કરી દીધો હોવાથી અને માન્ય ફોર્મ-કે વિના રહેલ રિટ-અરજદારોના ઉમેદવારીપત્રકો કાયદેસર રીતે નામંજૂર થવા પાત્ર હતાં એવો અભિપ્રાય અપનાવ્યો હોવાથી, હવે ઉપરોક્ત મુદ્દામાં, એટલે કે મંત્રી દ્વારા રિટર્નિંગ ઓફિસર પર કોઈ દબાણ કરવામાં આવ્યું હતું કે કેમ, તેમાં પ્રવેશવાનો કોઈ અર્થ રહેતો નથી.

૬૭. કેબિનેટ દરજ્જાના મંત્રી સામે લગાવવામાં આવેલા આક્ષેપો અમને ન્યાયમૂર્તિ ગ્રોવર દ્વારા (તે સમયે જેમના લોર્ડશીપ હતા) પી.આર. બેલાગલી વિ. બી.ડી. જટ્ટી, (૧૯૭૧) ૧ એસ.સી.આર. ૮ ના કેસમાં કરાયેલા અવલોકનોની યાદ અપાવે છે, જે વર્તમાન કેસમાં નિષ્ફળ પ્રતિધ્વનિ પેદા કરે છે :

મુક્ત અને નિષ્પક્ષ ચૂંટણી લોકશાહી સંસ્થાઓનો મૂળભૂત આધાર છે અને જેમ એવું કહેવામાં આવે છે કે ન્યાય માત્ર કરવામાં જ આવવો જોઈએ નહીં પરંતુ તે કરવામાં આવ્યો છે એવું પણ જણાવું જોઈએ, તેમ જ ચૂંટણી માત્ર નિષ્પક્ષ અને યોગ્ય રીતે યોજાય એટલું જ નહીં પરંતુ તે એવી રીતે યોજાઈ હોય એવું પણ દેખાવું જોઈએ કે જેથી મતદાતાઓના મનમાં વિશ્વાસ પેદા થાય કે બધું જ સંપૂર્ણ પ્રામાણિકતા સાથે થયું છે અને મુક્ત ચૂંટણી સુનિશ્ચિત કરવા માટે કરવામાં આવ્યું છે. જ્યારે પોલીસ અને સરકારી અધિકારીઓ એવોય અભિપ્રાય ઊભો કરે કે તેઓ કોઈ એક અથવા બીજા ઉમેદવારના હિત માટે હસ્તક્ષેપ કરી રહ્યા છે, ત્યારે તે આપણા દેશના ઇતિહાસમાં દુઃખદ દિવસ ગણાશે. પ્રતિવાદી નં. ૧ જેવા, જે સંબંધિત સમયે

રાજ્યમાં પ્રધાન તરીકે કાર્યરત હતા, એવા કોઈ ઉમેદવાર મહત્વપૂર્ણ પદ અથવા ફરજ પર હોય ત્યારે આ બાબત વિશેષરૂપે વધુ લાગુ પડે છે.

૬૮. રહીમ ખાન વિ. ખુર્શીદ અહમદ અને અન્યના કેસમાં, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૫ એસ.સી. ૨૯૦, ન્યાયમૂર્તિ કૃષ્ણ અચ્યરે લાજપતરાય સ્મારક વ્યાખ્યાન આપતાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ભૂતપૂર્વ મુખ્ય ન્યાયાધીશના ભાષણના એક અવતરણનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. અમે ઉદ્ધૃત કરીએ છીએ :

પુરાવાની ચર્ચા કરીએ, કાનૂન લાગુ કરીએ અને અમારા નિષ્કર્ષો સુધી પહોંચીએ તે પહેલાં થોડાં પ્રારંભિક નિરીક્ષણો આવશ્યક છે. જો લોકશાહી પ્રણાલી નિષ્ફળ ન જવી હોય, તો ચૂંટણી સ્વતંત્ર અને નિષ્પક્ષ હોવી અત્યંત પ્રથમ મહત્વની બાબત છે. બહુ સમય પહેલાં નહીં, આ અદાલતના એક મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિએ, લાજપતરાય સ્મારક વ્યાખ્યાન આપતા, આ પ્રમાણે અવલોકન કર્યું હતું:

ચૂંટણીઓ પહેલાં, ચૂંટણી દરમિયાન અને ચૂંટણીઓ પછીની અસત્ય વાતો સ્વસ્થ રાજકીય સમાજ માટે અતિશય વ્યાપક જણાય છે." તેમણે તે ભાષણમાં કટાક્ષપૂર્વક વધુમાં ટિપ્પણી કરી હતી: "લોકશાહીના નિષ્ફળ થવાનો ભય હંમેશા રહેલો હોય છે.

‘ઘાદ રાખો’, જોન એડમ્સે કહ્યું હતું, ‘ઘાદ રાખો, લોકશાહી ક્યારેય લાંબા સમય સુધી ટકતી નથી. તે વહેલી તકે પોતાને વેડફી નાખે છે, ક્ષીણ કરી નાખે છે અને પોતાની જ હત્યા કરે છે. એવી કોઈ લોકશાહી ક્યારેય રહી નથી જેણે આત્મહત્યા ન કરી હોય. આપણે સમજવું જોઈએ કે આ સંપૂર્ણપણે સત્ય છે.”

૬૯. તેથી, અમે જે કહેવા ઇચ્છીએ છીએ તે એ છે કે કેબિનેટ દરજ્જાના મંત્રીઓ જેવા ઉચ્ચ બંધારણીય પદાધિકારીઓએ કોઈપણ એવી પ્રવૃત્તિમાં, ખાસ કરીને કોઈપણ

ચૂંટણી દરમિયાન, પ્રવૃત્ત ન થવું જોઈએ, જેનાથી લોકોને આક્ષેપો કરવાનો અવકાશ મળે. આવા આક્ષેપોનો સ્વતંત્ર અને નિષ્પક્ષ ચૂંટણીના સિદ્ધાંત પર સીધો પ્રભાવ પડશે. કેટલીકવાર સદ્ભાવનાથી કરવામાં આવેલ કાર્ય પણ ચૂંટણીના ઉગ્ર માહોલને કારણે ગેરસમજનું કારણ બની શકે છે.

૭૦. ઉપરોક્ત કારણોસર, આ રિટ અરજી નિષ્ફળ જાય છે અને તેથી તે નામંજૂર કરવામાં આવે છે. નાગરિક અરજી ટકી શકશે નહીં અને તે અનુસાર તેનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

(જે. બી. પારડીવાળા) (ઇલેશ જે. વોરા)

This judgment has been translated using AI Tool

— M/s. Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.
